

DB 922

.1

.B74

1838

Copy 1

Merrill Egan

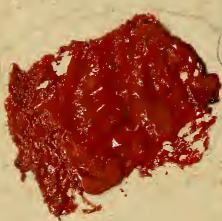
Albion Saffery

St. James St. Albany

Saffery's

Albion Saffery

Jan 21 1842

LIBRARY OF CONGRESS

Faint handwritten text at the bottom of the page, possibly including a date or name.

LE

N. P. A.

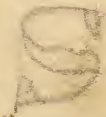

Alamir Payer

Histo
ria

Bar 1840

Bar of
Payer

G

Hic Liber est
factus per Deum
qui illum scripsit
has memores

Herinden. V. d. n. -
Gaffer. Vocatus

17th June 1841

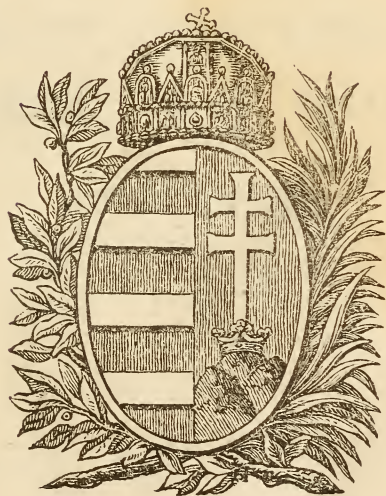
per. 13th in 1841

Apud Bagin

per. 13th in 1841

quand Principate
habuerunt Exam
en

BREVIS HISTORIA
DUCUM, AC REGUM
HUNGARIAE.

POSONII,
Apud Aloysium Bucsónszky.
1838.

AMERICAN LIBRARY

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

ANN ARBOR, MICHIGAN

LC Control Number

2004

442516

BREVIS HISTORIA
DUCUM, AC REGUM
HUNGARIAE.

Magyarország Historiájának

meghatározása, célja, és haszna.

Magyarország' *historiája* alatt értetik hazánkban esett emlékezetes történeteknek hiteles elbeszélése. — *Célja* elménket leghasznosabb hazai dolgok' esméreteivel gazdagítani, — tükör gyanánt előnkbe terjeszteni mind a' minket korral megelőző jámborok' erényeit, mind gonoszok' erkölcstelenségeit; hogy világosan láthassuk: mit kelljen cselekednünk, mit kerülnünk. — *Haszna* igen nagy: ugyan is a' honi historiából a' fejedelmi férfiaknak számtalan jeles tetteiken kívül, minden korbeli embereknek, tudomány, 's mesterségbeli leghasznosabb találmányoknak, és legbölcsebb törvényeknek esméretét szerezzük meg. — Honnét nem is kell semminemü historiára annyi szorgalmat fordítanunk, mint a' hazaira. —

Eldődeinknek Ásiából Pannoniába költözködésökről.

Eldődeink három ízben költöztek ki Ásiából:

1-ör. *Hunnok'* neve alatt Kr. szül. u. 374-dik táján.

2-ör. *Avarok'* neve alatt 568-dik táján.

3-ör. *Magyarok'* neve alatt 884-dik táján.

Definitio

Historiae regni Hungariae, finis, et utilitas eiusdem.

Nomine *Historiae* regni Hungariae venit fidedigna narratio eventuum memorabilium, qui in Hungaria contigerunt. — *Finis* eius est: animos nostros rerum utilissimarum, quae in Patria evenerunt, cognitionibus imbuere. — Speculi instar proponere tam proborum virtutes, quam vitia pravorum, qui aetate nos antecessere, ut perspicere valeamus: quid agendum, quidve cavendum sit. — *Utilitas* Historiae maxima est: praeter innumera enim virorum principum facta illustria, omnis aevi hominum, utilissimorum inventorum in scientiis, et artibus, legum porro sapientissimarum notitiam aquirimus. — Unde nec ullum Historiae genus maius studium a nobis requirit, quam illud Patriae nostrae. —

De Maiorum nostrorum ex Asia in Europam migratione.

Maiores nostri tribus vicibus ex Asia susceperunt migrationem:

I. Sub nomine *Hunnorum* anno Chr. circiter 374-mo.

II. Sub nomine *Avarum* circa annum Chr. 568-um.

III. Comparuerunt sub nomine *Hungarorum* circa annum Chr. 884-um.

A' Hunnokról.

Hogy a' *szittyja* eredetű *Hunnoknak*, a' Magyarok' *eldődeiknek* Ásiában *Kaspium* tengernél volt lakhelyök *Volga*, és *Tanais* (Don) folyami közt, régī iróink köz egyezéssel allitják. — Honnét *Balamber'* vezérlése alatt 374-ben Európába átköltözvén a' kies földű *Pannoniát Daciával* (Erdélylyel) együtt elfoglalták 377-ben. — A' *hunn* fejedelmek között leghiresebb volt *Attila*, honi néven *Etele*, 434-ben, ki országát a' dicsőség' legfényesb fokára emelvén, megholt 454-ben. — Minekutána *Attila*, a világ' rémitője élni, és féletni megszűnt, fiai az országon meghasonlottak. — Honnét alattvalóik lerázván a' czivódók' igáját, magokat szabadokká tették, — és így a' *hunn* birodalom 454-dik éven túl nem állhata fenn. —

Az Avarokról.

Második költözésök *eleinknek* Ásiából Európába, *Khinai*, és más szomszéd nemzetektől kimozdítatván lakhelyeikből, *Avar* név alatt isméretes. — Első *Justinian* keleti czászártól szabadságot eszközölvén, *Daciát* a' *Gepidáktól* elragadják, — a' *Longobárdok Pannonia'* birtokosi, *Gepidák'* e' példájára megijedvén, és önként elköltözvén *Olasd* országba, az *Avarok Pannoniát* is elfoglalják 568-ban. — Ezen időtől annyira elhiresedtek fegyvereik által: hogy nem csak a' keleti, hanem nyugoti császárokat is adóztatnák. — De 800-dik táján *Nayy Károly Frankok'* királya által történt több izbeni megverettetésök, és bel visszavonások

De Hunnis.

Scythicae originis *Hunnos*, *Maiores* Hungarorum in Asia sedes habuisse ad mare *Caspium* inter *Volgam*, et *Tanaim* fluvios, scriptores antiqui uno quasi ore testantur. — Unde duce *Balambere* 374-o in Europam delati laetam solo Pannoniam, una cum Dacia occuparunt 377-o. — Ex Hunnicis Principibus celeberrimus *Attila* patrio nomine *Etele* 434-o — qui, imperio suo ad summum gloriae fastigium evecto, obiit 454-o. — Postquam *Attila* terror orbis vivere, timerique desiisset, filii eius de regno decertabant. — Unde subditi excusso litigantium iugo, se libertati asseruere, sicque regnum *Hunnicum* ultra annum 454-um durare non poterat. —

De Avaribus.

Altera Maiorum nostrorum per *Sinenses*, aliosque finitimos populos sedibus dimotorum ex Asia in Europam migratio sub nomine *Avarum* nota est. — Accepta a *Justiniano* 1-o Orientis Imperatore licentia, *Daciam Gepidis* eripiunt, *Longobardis Pannoniae* dominis Gepidarum exemplo territis, ac sponte in *Italiam* discedentibus, *Pannonia* quoque potiuntur *Avares* 568-o. — Ab hoc tempore adeo inclaruerunt armis: ut orientis non minus, quam occidentis Imperatores tributarios haberent. — Verum circa annum 800. a *Carolo Magno Francorum* rege cladibus inflictis, discordiaque civili adtenuati, et in agros

által elgyengültek, 's a' szombathelyi környékre szorítottván, minden urodalmok elenyészett. —

A' Magyarokról.

Eldődeinknek harmadik költözködésök Asiából Európába *Magyarok'* neve alatt történt 884-ben. — Ezek azon részéből jöttek *Scythiának*, melly most *Baskiriának* mondatik: *Almus*, *Eleöd*, *Kund*, *Und*, *Tos*, *Huba*, és *Tuhutum* vezérlésök alatt. — Kik közül legnagyobb hatalommal birt *Almus*, kinek mindnyájan, minekelötte útnak indulnának, pogány módra egy edénybe folytatván véröket, mind béke' mind háború' idején engedelmességet, és hogy annak férjfi utódjaiból választandnak magoknak fejedelmet, esküvének. — Elvégezvén öt évi útjokat szerencsésen beérkeztek Magyar országba; és midőn *Almust* halálhoz közelgetni latnák, annak fiát *Árpádot* választák fejedelmöknek 889-ben.

ÁRPÁD fejedelem

889 — 907 = 18.

Árpád atyja *Almus* után elnyervén a' fejedelemséget, azonnal vezéreit külön tájak' elfoglalására küldé, kiknek munkásságával nyolcz évi huzamos győzedelmek által minden földeknek, mellyeket Magyar országnak nevezünk, urává lett, és azt az új haza mellett faradozó vezérei közt, megtartván magának és utódjainak tetemes részét, felosztotta. — A' javak' kiosztása után övéit *Kürtöltő* hoz hivta,

Sabarienses reiecti, omni fere dominatu exuti sunt. —

De Hungaris.

Tertia *Maiorum* nostrorum ex Asia in Europam migratio fuit sub nomine *Hungarorum* anno Chr. 884.0. — Hi ex ea parte *Scythiae* venerunt, quae hodie *Baschiria* vocatur, ductoribus *Almo*, *Eleöd*, *Kund*, *Und*, *Tos*, *Huba* et *Tuhutum*. — Ex his maxima pollebat potestate *Almus*, cui omnes, antequam iter ingrederentur, fuso more gentilium in unum vas sanguine, obedientiam belli, pacisque tempore, item quod ex eius virili stirpe semper eligere velint regem, iurarunt. — Emenso itaque feliciter quinque annorum itinere pervenerunt ad modernam Hungariam; et cum iam *Almum* morti proximum viderent, filium eius *Arpadum* ducem sibi elegerunt anno 889. —

A R P A D U S D u x

ab anno 889 — 907 = 18.

Arpadus patri *Almo* succedens, mox Duces suos ad varias terras subiugandas dimisit, quorum opera continuatis victoriis octo annorum decursu omnium terrarum, quas Hungariam appellamus, dominus evasit, easque inter Duces suos de nova Patria optime meritos, retenta sibi, suisque successoribus praecipua parte, divisit. — Facta bonorum collatione suos ad lacum *Kürtöl* convocavit, ubi latis quibusdam legibus, toti

hol némelly törvények hozatván, 's az egész országot bizonyos részekre felosztván, kapitányokra bizta. — Hanyatlani kezdvén *Árpád* fejedelem' egészsége, *Zoltán* legifjabb fiját, kihalván az idősbek, rendelte örökösének, és 907-ben megholt. —

ZOLTÁN fejedelem

907 — 947 = 40.

Mivel *Zoltán* kormányra emeltetésekör még kiskoru volt; azért az ország' kormánya gyámnokaira bízott. — Ezek voltak a' nemzetnek főbirái *Gylás*; és *Karchás*, és három katonai tudományokban jártas férjfiak: *Lehel*, *Bulcsu*, és *Botond*. — Amazoknak kötelességek voit a' pereket végezni, és vétkesekre büntetéseket szabni; emezeké hadat viselni, és frigyet kötni. — *Zoltán* érett korra jutván az ország' határait kijelelte. — Ezen fejedelem alatt a' Magyarok be-beütöttek a' szomszéd tartományokba zsákmányolás végett, többnyire jo szerencsével. —

TAKSON fejedelem.

947 — 972 = 25.

Takson alig nyeré el a' főméltóságot, azonnal ifjabb *Berengár* ellen intézé fegyverét, kit tiz véka pénzen kényszerített békét vásárlani. — Onnét visszatérvén, midön *Luitulf* herczegnek, atyja *Otto* ellen segítséget nyujtana, *Augusta* városánál meggyőzetett; maga ugyan kevesed

regno, in certas partes diviso, Capitaneos praefecit. — Aetate demum fractus *Arpadus* filium *Zoltanum* minimum natu, emortuis aliis, constituit regni haeredem, et 907-o e vivis excessit. —

ZOLTANUS Dux

ab anno 907 — 947 = 40.

Zoltano clavo regni admoto adhuc minorrenni, Reipublicae administratio tutoribus commissa est. — Hi erant supremi Gentis iudices *Gylas*, et *Karchas*, et tres militari scientia illustres viri *Lehel*, *Bulcsu*, et *Botond*. — Illorum fuit lites dirimere, ac delinquentibus poenas decernere; horum bella gerere, foederaque pangere. — *Zoltanus*, cum iustam aetatem attigisset, regni limites definivit. — Notandum: regnante hoc principe Hungari praedam acturi plurimas in vicinas provincias fecerant excursions, plerumque fortuna secunda. —

TOXUS, alias TAKSON Dux

ab anno 947 — 972 = 25.

Toxus, alias *Takson* vix summam dignitatem est adeptus, illico arma movit contra *Berengarium* iuniorem, quem decem modis nummorum pacem mercari coëgit. — Inde redux, cum *Luitulpho* principi contra *Ottonem* patrem auxilia ferret, ad Augustam Viudelicorum vi-

magával a' veszélyt kikerülte, de ellenség' kezére jutottak elevenen *Bulcsu, Lehel, és Botond* vezérek, kiket a' császár nemzetünk' gyalázatjára felakasztatott. — A' Magyarok, hogy ezen méltatlanságot megboszulnák, az előbbi háboruban fogságra ejtett Németek közül husz ezeret lenyakaztak. — Ezek után *Takson* élni megszűnt életének 42é-ben, Kr. sz. u. pedig 972-ben. — *Geyza*, és *Mihály* fiait hagyván maga után.

GEYZA fejedelem

972 — 997 = 25.

Geyza az atyja által II. *Otto* val kötött békét országlása' elején azonnal megerősítette. — Kereskedőknek, és kézimiveseknek szabad bejövotelt engedett Magyar országba; melly engedelmével nagy szamu külföldieket vont magához. — A' keresztény hitet számos Magyarjaival felvette; — ennek terjesztése, és a' magyar ifjuság' tudományokbani taníttatása végett *Olasz*, és *Cseh* országból idézett *papoknak*, és *szerzetesek* nek, leginkább *benedek rendbeliek* nek lakhelyeket épített. — *Vaic* fiának, ki kereszttség után Istvánnak mondatott, *Giselát* *Henrik Bavariai* Fejedelem' leányát jegyezte el nőül 997-ben megholt. —

ISTVÁN fejedelem

997 — 1000 = 3.

Geyza atyja' halála után István a' fejedelemségre emeltetett. — Lecsendesítven a'

etus; Toxo quidem cum exigua manu periculum evitante, in manus hostium vivi pervenerunt: *Bulcsu*, *Lehel*, et *Botond* duces, quos Caesar magna Gentis infamia infelici arbore suspendendos iusserat; Hungari, ut hanc indignitatem vindicarent, ex Germanis antea bello captis viginti millia capite minuerunt. — Post haec *Toxus* vitam cum morte commutavit anno aetatis 42-o, Chr. vero 972-o. — *Geyza* et *Michaële* filiis relictis. —

GEYZA Dux

ab anno 972 — 997 = 25.

Geyza initam a patre cum Ottone II. pacem in ipso regni aditu confirmavit. — Quaestoribus, opificibusque exteris liberam dedit in Hungariam commeandi facultatem, qua indulgentia magnam ad se traxit vicinorum frequentiam. — Religionem Christianam cum non exigua Hungarorum parte suscepit; — ad eam dilatandam pubemque Hungaram literis imbuendam *Clericis*, et *Religiosis Ordinis* praesertim *Benedictini* in regnum ex *Italia*, et *Bohemia* accersitis, domicilia posuit. — Filio *Vaic*, qui post baptismum Stephanus dictus est, *Giselam*, *Henrici Bavariae Ducis* filiam, uxorem desponsavit, anno 997-o vivere desiit. —

STEPHANUS Dux

ab anno 997 — 1000 = 3.

Post obitum *Geyzae* patris *Stephanus* regni gubernacula capessivit. — Sopita Hungaros

Magyarok, és Németek közt támadt kemény vitát, *Kupát* a' sümegi vezért, jó móddal nem boldogulhatván, fegyverrel törte meg. — Azután a' *pannonhegyi apátot, Astrikot, II. Sylvester* romai pápához küldötte, hogy a' magyar nemzetet fogadná az anyaszentegyház' keblébe, sz. dolgokban tett intézkedéseit erősítené meg, és koronát, mellyel megkoronáztatnék, küldene akkori szokás szerint. — István' kérelmeit a' pápa helyben hagyván, küldött kettős keresztet, és koronát, mellyel 1000-dik esztendőben augusztus' 15-én István meg is koronáztatott.

Magyar - Ország' történeteit régi szokás-ként három korszakra osztjuk: az elsőt *arpádi* korszaknak 1000 — 1301 — másodikat *vegyes*-nek 1301 — 1526 — harmadikat *austriai*-nak mondjuk 1526 — jelenkorunkig. —

E l s ő.

vagy is

ÁRPÁDI KORSZAK.

Sz. ISTVÁN 1-ső király

1000 — 1038 = 38.

Véghez vitetvén a' koronáztatás' ünnepe, a' sz. király mind a' hitvallási, mind polgári dolgok' elrendeléséhez fogott. — De ezen idvesség, leginkább sz. dolgokbani változtatásainak keményen ellene szegezte magát II. *Gyula*, erdélyi fejedelem, kit legyőzván és elfogván nőjével

inter, et Germanos acri dissensione, *Cupam*, ducem Simighiensem, cum lenioribus nihil proficeret, perdomuit armis. — *Astricum* dein *Montis Pannoniae Abbatem Romanam* misit ad *Sylvestrum II.* Pontificem Romanum, ut Gentem Hungaram ad sinum Ecclesiae reciperet, constitutiones in rebus sacris confirmaret, et coronam, qua inauguraretur, pro more illius aetatis mitteret. — Pontifex annuit postulatis et coronam cum duplicata cruce misit, qua *Stephanus* anno 1000 die 15. Augusti coronatus est.

Historiam Hungariae adulto more in tres periodos dividimus: primam *Arpadianam* ab anno 1000 — 1301-um — *Mixtam* alteram ab anno 1301 — 1526-um; postremam *Austriacam* ab anno 1526 — usque nostra tempora dicimus.

Periodus I-ma A R P A D I A N A.

S. STEPHANUS

ab anno 1000 — 1038 = 38.

Peractis coronationis solenniis S. rex tam sacram, quam profanam Rempublicam ordinare est adgressus. — Verum salutari huic rerum praesertim sacrarum commutationi acriter se

és gyermekeivel őrizet alá tétete. — Azután *Keán* bolgár fejedelem ellen fordította fegyverét, ki szinte legyőzetett, 's életétől megfosztatott. — Megmenekedvén ellenségeitől, az ország' kezdett rendelgetéseit folytatta, megalapítván az *esztergomi érsekséget*, 10 püspökséget állított. — *Új hivatalokat*, — *három ország' rendjeit* — és világi fő rendekből 's püspökökből *királyi tanácsot* alkotott. — *Új törvényeket*, és *rendeléseket* hozott. — Az országot 60 részekre osztván, mind egyikbe fő ispánt rendelt. — Mivel a' tudományok ezen korban, ha kiveszed *Görög- és Spanyol* országot, a' többi egész Európában csak nem egyedül a' monostorokban tanítatnának, és a' sz. *Márton* tiszteletére 1001-ben alapított *pannonhegyi* monostor' egyedül egész országra nem volna elegendő, a' kegyes király több monostorokat állított — a' sz. *Benedek*, *rendjének*. — Illyen tudományos intézetekkel a' *püspökségek*, és *káptalanok* is elláttattak, — hogy meg annyi nevelő intézetek lennének a' papok' számára, és egyszer'smind gymnasiumok helyett is szolgálnának a' magyar ifjuság' oktatására. — Míg sz. *István* a' közjóért így buzgólkodik, fia *Imre* hirtelen nyavalába esvén meghal 24 éves korában. — Szakadatlan gondok gyötrék ez időtől sz. Istvánt hagyandó örökösse miatt, — a' kijelelt *Vázullal*, nagybátyja' fiával, ki a' királyne mestersége által szeme' világától megfosztatván, nem boldogulhatott. — Végre hideglelésbe esett, felvévén a' haldoklók' sentségeit, e'világból kiköltözött nagy boldog Asszony napján 1038-ban — hűledékei *Székes fejérvárott* a' tőle épített b. Szűz' fő egyházába tétettek.

opposuit *Gyula* II. Transylvaniae Dux, quem victum, captumque cum coniuge, et liberis custodiae mancipavit. — Dein in *Keanum*, *Bulgarorum* Ducem, arma vertit, qui aequè victus, vitæque exutus est. — Superatis hostibus coeptam regni ordinationem continuavit, fundato *Archiepiscopatu Strigoniensi*, decem *Episcopatus* constituit. — *Nova officia* — *tres regni status* — e Magnatibus et Episcopis *Senatum regium* creavit. — *Novas leges, statutaque* tulit. — Regno in 60 circiter partes divisio Comites parochianos praefecit. — Cum literae hoc aevo, demta *Graecia* et *Hispania*, in tota reliqua Europa fere unice in Monasteriis docerentur, solumque Monasterium *S. Martini de Monte Pannoniae* 1001-o fundatum toti regno haud sufficeret, pius rex plura erexit Monasteria pro Ordine *Benedictino*. — Talibus institutis literariis *Episcopatus*, et *Collegia* quoque aucta sunt, ut essent quasi totidem seminaria sacerdotum, simulque Gymnasiorum vices obirent pro instituenda pube Hungara. — *S. Stephano* ita Reipublicae satagente filius eius *Emericus* repente morbo correptus diem supremum anno aetatis 24-o obiit. — Angebant deinceps *D. Stephanum* perpetuae curae de relinquendo haerede — destinato *Vasule* patruæ suo artibus reginae excoecato voto potiri neutiquam potuit. — Tandem tactus febris, susceptis rite morientium sacramentis, ex hac vita migravit in festo Assumptionis B. M. Virginis anno 1038-o, exuviae eius Albae Regiae in Basilica Beatae a se exstructa conditae sunt. —

PÉTER 2-dik király

1038 — elűzetett 1044 — megszűnt 1046 = 8

Péter Otto Vilhelm burgundiai grófnak *Giselától* sz. István' hugától való fia. — Uralkodása' elején tüstént elidegenítette magától a' Magyarokat: az ország' nagyjait gúnyolni, a' főhivatalokat, 's kapitányságokat *Németeknek* és *Olaszoknak* kezdé ajándékozni. — Magyarországnak, melly diák nevét Hungaria, *anjor* vagy *angaria*, az az nehéz, és még a' Magyarok előtt ismételten szolgálat' nemétől vette, Németország alá kell vettetnie, gyakran hántorgatá. — Ezen cselekvés' módjával a' szabadságban született Magyarokat új elhatározásra kényteté, kik uralkodása' 3-dik esztendejében elmozdítván *Pétert* az országtól, *Abát*, sz. Istvan' huga' férjét, választják királynak. —

ABA SÁMUEL 3-dik király

1041 — 1044 = 3.

Sámuel elnyervén az országot, midőn tisztességes úton el nem érhetné megkoronáztatását, félelmet gerjesztve törekedett azt kicsikarni. — Az ország' nagyjait t. i. országos dolgok' végzése örve alatt *Csanádra* meghivja, és kikről gyanuja volt, hogy Pétert pártolják, nyársra vonatta, és magát hirtelen megkoronáztatta. — Hogy pedig valami kegyelem mutatással enyhítené kegyetlenségét, *Péter'* rendeléseit eltörlötte, és mindent előbbi karba visszatett. — Három háborút viselt III. *Henrik* császárral, a' harmadikban meggyőzötven, futás közben elfoga-

PETRUS Rex 2.

ab anno 1038 — amotus 1044 — desiit 1046=8.

Petrus Ottonis Vilhelmi Burgundiae comitis ex *Gisela* S. Stephani sorore filius. — Principio statim regiminis sui animos Hungarorum a se abalienavit. — Summates enim regni ludibrio habere, *Teutonibus*, et *Italibus* magistratus, et praefecturas conferre coepit. — Hungariam ab *angore*, aut *angaria* i. e. servitutis genere molesto, et nondum Hungaris nota dictam, Germaniae subiectam esse debere, saepius iactabat. — Hac sua agendi ratione Hungaros in libertate natos nova inire consilia coëgit, qui tertio regiminis anno amoto ab imperii maiestate *Petro*, *Abam*, sororis S. Stephani maritum, regem nominant.

SAMUEL ABA Rex 3.

ab anno 1041 — 1044 = 3.

Samuel ad regni clavum eluctatus cum via honesta sui inaugurationem obtinere non posset, terrore incusso extorquere proposuit. — Proceres videlicet regni de Republica consilia agitandi specie *Csanadinum* convocat, et de quibus suspicio fuit Petro favere, palis affigendos, seque tumultuario opere coronandum iussit. — Ut vero quodam clementiae facto crudelitatem minueret, Petri statuta abrogavit, cunctaque ad morem pristinum redire praecepit. — Bella tria gessit cum *Henrico* III. Imperatore, in tertio victus, in fuga interceptus, et ab Hungaris, quibus

tott, és a' Magyaroktól, kiknek uralkodásával ártalmokra volt, kegyetlenül megöletett 1044. eltemettetett a' tőle építettett *Saár* monostorban.

PÉTER ismét király.

Magyarok' akaratjából, és III. Henrik' segítségével, kihez országavesztett folyamodott volt. — De rövid időn ismét beállottak az előbbi egyenetlenségek. — A' király elremülvén dolgai' sikeretlenségén, *Henriket* Magyarországba hívja, 's annak magát országostól, átadja. — Melly tette, hozzá járulván előbbi vadsága, anuyira elkeserítette a' Magyarokat, hogy köz akarattal az Oroszországban tartózkodó *Endre* hivatnék meg a' királyi székre, *Péter* abból ismét kitétetvén. — Ezt megértvén *Péter*, Austriába sietett, de *Zamur* falunál a' boszús Magyarok' kezébe került, kik által szeméitől megfosztatott, melly fájdalomiból következő évben *Székes fejérvárott* megholt, és *Pécsett* a' tőle építetett sz. egyházba eltemette-tett 1047-ben.

I. ENDRE 4-dik király

1046 — 1061 = 15.

Első *Endre* tar *László'* fia Magyarországot a' legszomorúbb állapotban találta: ugyan is *Abaujvárnál Vatha'* vezérlése alatt igen számos támadók' serege tódult elejbe, kik irtóztatókat kérnek vala tőle. — *Endre*, nehogy eleve veszélyeztesse királyi méltóságát, *Vathának* enged. — De megesevén koronáztatása *Székes*

regnans nocuerat, crudeliter iugulatus 1044-o et in Monasterio *Saár*, quod aedificaverat, sepultus est. —

H

PETRUS iterum Rex.

Voluntate Hungarorum, et virtute Caesaris *Henrici III.*, ad quem solio privatus confugerat. — Verum brevi solita rursus prorupere dissidia. — Rex metu rerum ad irritum cadentium percussus, *Henricum* in Hungariam vocat, eique se, regnumque suum tradit. — Quod factum accedente priore feritate adeo exacerbavit animos Hungarorum, ut voto communi *Andreas* in Russia Rubra commorans ad thronum capessendum invitaretur, *Petro* rursus regno abrogato. — Quo audito *Petrus* in *Austriam* properat, verum ad villam *Zamur* in coniuratorum manus venit, a quibus oculis privatus, quo dolore anno sequenti mortuus est *Albae Regiae*, sepultusque *Quinque-Ecclesiis* in Basilica a se erecta 1047.

ANDREAS I. Rex 4.

ab anno 1046 — 1061 = 15.

Andreas I. Ladislai Calvi filius Hungariam in funestissimo statu reperit: venienti enim ad *Abaujvár* Duce *Vatha* immensa seditiosorum multitudo horrenda quaequae postulantium occurrit. — *Andreas* ne sub initium regiminis sui regiam dignitatem in periculum coniiceret, *Vathae* connivet. — Verum peracta *Albae Regiae* coro-

fejérvárott az életben lévő három püpek által, országgyűlést tartott, mellyen igen kemény törvényt hozatott a' közcsend zavarók ellen. — Honnét történt, hogy józanabb utra térvén, az anyaszentegyház', és hitvallás' tisztelete helyre állana. — Két hadat viselt: elsőt III. *Henrik* ellen, ki, éhségtől nyomattatván, kénytelenítetett a' Magyaroktól békét vásárolni. — Másodikat viselte Béla testvére ellen de szerencsétlenül, ugyan is a' megsebhedt király, midőn a' csatából menekedni iparkodnék, *Mosonnál* elfogatván *Zirczen* megholt 1061-ben — eltemettetett *Tihanyban* a' tőle alapított monostorban. —

I. BÉLA 5-dik király

1061 — 1063 = 3.

Első *Béla* más néven *Adalbert*, honi nyelven *Benin*, — *Endre'* legyőzetése után köz akarattal, elmellőztetvén a' gyenge koru *Salamon*, királynak választatott 1061-ben. Az ország' közhasznára az adót megkisebítette, jobb nemű pénzt hozott divatba, az áruk' árát meghatározta, — hogy a' renyhéséget munkássággal cseréltetné fel a' népnek parancsolatot adott szántóföldjei' szorgalmas mivélésére. — Végre midőn *Dömösön* tartózkodván *Ernest* austriai herczeg által *Salamon* ügyében okozott veszteségét megboszulni készül, széke öszverogyván földre esett, ezen esésből halálos nyavalya kerekedett, melly más világra is vitte 1063 — maga után hagyván *Geyza*, és sz. *László* fiait *Salamon* után királyokat, és *Lambertet*. —

natione a tribus Episcopis solum tunc superstibus, comitia celebravit, in quibus strictissimam legem tulit contra publicae pacis turbatores. — Unde factum est, ut ad frugem redirent, Ecclesiae, Religionique pristinus restitueretur honos. — Bella gessit duo: primum cum *Henrico III.* quem fame pressum pacem ab Hungaris mercari coëgit — secundum adversus Belam fratrem sed infeliciter, nam ipse vulneratus, dum ex acie excederet apud *Mosonium* interceptus obiit in *Zircz* 1061. et in *Tihány* Monasterio a se fundato tumulo illatus est. —

BELA I. Rex 5.

ab anno 1061 — 1063 = 3.

Bela I. alio nomine *Adalbertus*, patria lingua *Benin* — Andrea devicto unanimi Hungarorum voto posthabito legitimo haerede tenello *Salamone* rex salutatus est anno 1061. Ad communem regni utilitatem vectigalia imminuit, usum melioris pecuniae introduxit, rebus venalibus pretia defixit, — ut otium labore interpellaret, populum summæ industria agros colere imperavit. — Ad extremum dum *Dömösini* commorans cladem in causa *Salamonis* ab *Ernesto* Austriae Marchione acceptam ulcisci parat, corruente sella humo allisus lethalem sibi concivit morbum, ex quo et animam egit 1063. — relictis filiis *Geyza*, *Ladislao S.*, post *Salamonem* regibus, et *Lamberto*. —

SALAMON 6-dik király

1063 — 1074 = 11.

Meghalálozván első *Béla* az ország *Geyza*’, és *László*’ átengedéséből *Salamon*ra szállot; megtartatván mindazonáltal, és *Salamontól* meg erősítettvén jogjok Magyarország, harmadrészéhez. — Ezen egyezés a’ hercegek, és *Salamon* közt nem sokáig állhatott fen, oka *Vid* a’ király’ tanácsosa volt: kinek tanácsából *Salamon* Magyarország’ harmadát megtagadta a’ hercegektől. — Minekelőtte még is a’ dolog hadra került, a’ béke helyre állott. — De ezen béke nem volt tartós, mert *Vid* a’ gyenge királyt annyira eltöltötte gyanúval és félelemmel, hogy a’ hercegeket élete ellen vélvén törni, azokat kivégezni eltökéllené. — Azonban a’ veszély felől jókor értesítettvén a’ hercegek, minden cselt kikerültek. — Míg ismét fegyverre került a’ dolog, és *Vác*znál meggyőzöztvén a’ hercegektől *Salamon* a’ győzedelmet koronájával együtt elveszté, mellyet nem is nyert többé vissza. —

I. GEYZA 7-dik király

1074 — 1077 = 3.

Első *Geyza* Magyarok’ kérelmére, és a’ romai pápa VII. *Gergely*’ helybenhagyására fogadta el megkoronáztatását 1075-ben. — Ezen országunk’ mind egyházi, mind világi dolgokbani ősi szabadságáért buzgólkodó igen dicséretes király, míg élt, mindenkor kész volt a’ királyi széket *Salamonnak* visszaadni: honnét

SALAMON Rex 6.

ab anno 1063 — 1074 = 11.

Exstincto *Bela* I. regnum devolutum est cessione Ducum *Geyzae*, et *Ladislai* ad *Salamonem*; retento tamen, et per *Salamonem* confirmato iure sibi ad tertiam Hungariae partem. — Concordia haec inter Duces et Regem non diu salva permansit — causa *Vidus*, regis minister fuisse traditur, cuius consilio *Salamon* tertiam Hungariae partem Ducibus negavit. — Antequam tamen ad bellum ventum fuisset, pax coaluit. — Verum pax haec non fuit diuturna, nam *Vidus* tenerum regis animum suspicione, et metu adeo complevit, ut is vitae suae a Ducibus insidias parari existimans illos e medio tollendos statuerit; mature tamen de periculo edocti Duces omnes insidias eluserunt. — Donec ad arma iterum ventum est, et ad *Vacium Salamon* a Ducibus superatus victoriam cum corona amisit, quam nec amplius recuperavit. —

GEYZA I. Rex 7.

ab anno 1074 — 1077 = 3.

Geyza I. Hungarorum precibus victus, ac consensu Romani Pontificis *Gregorii* VII. inaugurationem admisit sui 1075. — Rex hic ob zelum immunitatis reipublicae tam sacrae, quam profanae laudatissimus, quoad vixit, ad restituendum *Salamoni* solium paratissimus exstitit: unde decrevit ei partem dominatus sui

el is határozta magában részét országának a' szegénységgel küzdő *Salamonnak* átadni, de midőn ezen dolog halasztatik, *Geyza* élni megszünik, *Vácson* temettetett a' tőle épített templomba 1077-ben. —

Sz. LÁSZLÓ 8-dik király

1077 — 1095 = 18.

Sz. *László Geyza'* testvérének nyomdokit követvén a' királyi méltóságot sokáig nem fogadta el, nem is akarta *Salamon'* életében a' koronát fejére tétetni, és magát királynak nevezettni; midőn azonban igen kéretnék, és a' nagyok' idegenkedését látná *Salamon* iránt, ne hogy kárát szenvedné az ország, a' koronát *Salamon'* megegyezésével elvállalta 1081-ben. — De azonnal annyira megbánta tettét *Salamon*, hogy *László'* élete ellen törekednék, a' miért elfogatott, és a' *visegrádi* várba záratott, nem is szabadult meg előbb mint 1083-ban, hogy sz. *István'*, *Imre'*, és *Gellért'* testeik' felvételénél jelen lehetne — négy év mulva *Kunok'* társaságában a' *Görögök*, és *Bolgárok* ellen scátázván, megöletett. — Több háborui voltak sz. *Lászlónak* a' *Kunok* ellen, mellyeket szerencsével végzett. — Végre nyavalyába esett, Magyarországot *Kálmán* fiának, az általa meghódított *Horvát*-országot pedig *Almus* unokájának hagyván, *zágrábi* püspökséget alapítván, és külön időben igen hasznos törvényeket hozván 1095 haldoklók' szentségeivel ellátott lelkét kiadta, teste rendelése szerint *Váradra* vitetett a' tőle alapított főegyházba. —

tradere, ne ille vitam miseram agere compelleretur, verum cum negotium procrastinatur, *Geyza* e vivis excedit tumulo illatus *Vacii* in Basilica a se fundata 1077.

S. LADISLAUS Rex S.

ab anno 1077 — 1095 = 18:

S. *Ladislavus Geyzae* fratris vestigia persecutus regiam dignitatem diu recusavit, neque *Salamone* superstite coronari, seque regem salutari voluit; — cum tamen enixius rogeretur, Optimatumque animos cerneret contra *Salamonem* exacerbatos, ne regnum aliquod detrimentum caperet, coronam consentiente *Salamone* acceptavit 1081. — Verum facti mox adeo poenituit *Salamonem*, ut vitae *Ladislai* insidias strueret. — Quare comprehensus arci *Visegradiensi* inclusus, nec nisi 1083. liberatus est, ut elevationi S. *Stephani*, *Emerici*, ac *Gerardi* corporum interesset — post quatuor annos contra *Graecos*, et *Bulgaros* in societate *Cumanorum* pugnavit caesus est. — Bella *Ladislao* plura erant contra *Cumanos*, secundo tamen Marte terminata. — Morbo demum correptus, Hungaria *Colomanno* filio, *Croatia* a se S. *Coronae* adiecta *Almo* nepoti resignata, Episcopatu *Zagrabiensi* fundato, saluberrimisque legibus diversis temporibus latis 1095. animam morientium sacramentis provisam emisit, corpus eius, ut constituerat, *Varadinum* delatum in Basilicam a se erectam. —

KÁLMÁN 9-dik király

1095 — 1114 = 18.

Kálmán Sz. *László*' fia megkoronáztatván, és a' felzendült *Horvátország*ot szorosabb engedelmességre térítvén, a' keresztéseket, kik öldöklésekkel, és ragadozásokkal boszantják vala *Magyarországot*, nagy veszteségekkel megverte. — Országgyűlést hirdetvén jeles törvényeket hozott — a' halálos büntetést csak nem egészen eltörlötte, a' gonosztévőket nem hóhér pallosára kárhoztatván, hanem *püspökök*' , és *esperestek*' törvényszékére utasítván. — Azért megparancsoltatott, hogy minden püspök *fenyítő házat* építtessen, hol a' vétkesek bűjttel, munkával, de leginkább papok' intéseivel, és keresztény tudományra való oktatás által javítatnának. — A' *boszorkányokról*, mellyek nincsenek, említést tenni tilalmazta. — *Dalmatiát* magyar hatalom alá hódította. — Meghalt 1114-ben és a' *Székes fejevári* királyi temetőbe tétetett. — Jeles tudománya, és könyvtára miatt, melly akkori időben nagy ritkaság volt, *könyves Kálmánnak* neveztetett. —

II. ISTVÁN 10-dik király

1114 — 1131 = 17.

Második *István* tizenhárom éves korában 1114-ben megkoronáztatva következett atyja *Kálmán* után az igen szépen virágzó országban, ifju kora miatt országlásra elégtelen lévén, hét esztendeig a' fő rendek' gyámnoksága alatt volt — kik azonban a' királyi hivatalt is viselték. —

COLOMANNUS Rex 9.

ab annō 1095 — 1114 = 18.

Colomannus S. Ladislai filius peracta coronatione *Croatiæque* rebelli ad arctius obsequium reducta, *Cruce Signatos* Hungariam caedibus, ac rapinis infestantes insigni clade adfecit. — Indicto Procerum conventu praeclaras leges tulit: poenam mortis fere penitus abolevit, criminum reos non gladio subiiciens, sed ad *Episcoporum*, et *Archidiaconorum* tribunal relegans. — Unde lege praeceptum fuit, ut Episcopi singuli *domos correctorias* erigerent, in quibus rei ieiunio, laboribus, cumprimis vero Sacerdotum monitis, et recta in doctrina Christiana institutione ad frugem revocarentur. — De *Sagis*, quae non sunt, mentionem fieri prohibuit. — *Dalmatiam* iuribus Hungaricis asseruit. — Mortuus anno 1114. Albensi regum tumulo illatus est. — Ab eruditione insigni, et Bibliotheca, quae rarissima tunc temporis fuit, *könyves Kálmán* dictus est.

STEPHANUS II. Rex 10.

ab anno 1114 — 1131 = 17.

Stephanus II. tertium supra decimum agens annum patri *Colomanno* 1114. coronatus successit in regno sane florentissimo, ob iuvenilem aetatem regendo impar, septem annos tutelae Procerum subiavit, interea etiam regia munia obeuntium. — Initio regiminis totius

Országlása' elején csak nem egész *Dalmatiát* elvesztette, melyet mindazonáltal utóbb visszanyert. — Sürgettetvén az ország' nagyjaitól megházasodott, melly házassagból azonban nem született gyermeke. — Azért lassanként örökösről kezdte gondolkozni. — Ekkor épen idején az eléhozott *Belát*, *Almus'* fiát, megkoronáztatta, és *Uros'* leányát *Ilonát* vetette el vele feleségül. — Maga pedig lemondván az országról, és szerzetes köntöst öltvén virágzó korában, midőn ifjúkori hibáit erkölcsökkel iparkodik vala helyre hozni, megholt 1131-ben, *Nagy Váradon* temetteték nagyatyja' sz. *László'* tetemei mellé. —

Vak BÉLA 11-dik király

1131 — 1141 = 10.

Vak *Béla*, *Almus* herczegnek fia, *Lambertnek* unokája, a' *pecsvárad* *benedictinusoktól* neveltetett fel, 's még *II. István'* éltében megkoronáztatott 1131-ben. — Azonnal *Borichtól*, ki magát *Kálmán* törvényes fiának hirlélé, ismételve megtámadtatott, — de igyekezetét részint okosságával, részint fegyverével sikeretlenítette. — Az *aradi* gyűlésen 68 férfiak, kik *Almus*, és *Kálmán* közti viszályoknak, és kivakításának okai voltak, hálállal lakoltak. — A' *dömösi* prépostságot alapítván, megholt 1141-ben a' *Székes fejérvári* királyi temetőbe tétetett, — három fiát hagyván maga után *Geyzát*, *Lászlót*, és *Istvánt*. — Hibául tulajdonittatik neki, hogy meghalván felesége bővebb boritalnak adta magát.

fere *Dalmatiae* iacturam fecit, quam tamen tardus revindicavit. — Urgentibus regni Proceribus duxit uxorem, ex qua tamen nullas suscepit proles. — Unde sensim de successore constituendo cogitabat. — Tum opportune productum *Belam Almi* filium coronandum, eique *Helenam Urosii* filiam connubio iungendam curavit. — Ipse vero regno se abdicans, accepto monastico habitu decessit viridi aetate, cum errores adolescentiae virtutibus emendare studeret, 1131. — Sepultus *Varadini* pone ossa avi sui S. *Ladislai*. —

BELA coecus Rex 11.

ab anno 1131 — 1141 = 10.

Bela coecus *Almi Ducis* filius, *Lamberti* nepos, a *Benedictinis Pecsvaradiensibus* educatus, adhuc vivente *Stephano II.* coronatus est. — Mox a *Borichio*, qui se *Colomanni* genuinum filium dicitabat, impetitus iteratis vicibus fuit, cuius tamen conatus partim prudentia, partim armis irritos reddidit. — In comitiis *Aradini* habitis de 68 viris, qui simultatum *Almum* inter, et *Colomannum*, excoecationisque suae causa exstiterunt, capitalem poenam sumsit. — Fundata Praepositura *Dömösiensi*, relictis tribus filiis *Geyza*, *Ladislao*, et *Stephano* obiit 1141. — *Albano* regum tumulto illatus. — Vitio ei datur, quod defuncta uxore vino largius indulserit. —

II. GEYZA 12-dik király

1141 — 1161 = 20.

Második *Geyza* harmadnapra atyja' halála után megkoronáztatott, nehogy, mitől tartani lehetett, *Borich* felsegítettvén a' pártosoktól, valami bajt okozzon. — Ezen fejedelem *Borich* miatt többféle háborukba keveredett, de még is szerencsés kimenetellel. — Az *austriaiakat* fegyverrel, a' *görögöket* pedig pénzzel csendesítette le. — Okosságával és szelidségével az *István* testvérétől támasztott pártosságot sikeretlenné tette. — 1143 táján a' *Szászokat* Erdélybe szállította, — meghalálozván *Székes fejérvárott* nemzeti szokás szerint megtétetett neki a' halotti pompa. —

III. ISTVÁN 13-dik király

1161 — 1173 = 12.

Harmadik *István*, II. *Geyza*' fia, atyja' halála után az ország' kormányját átvette, és *Székes fejérvárott* megkoronáztatott. — Hogy annál inkább magához édesgetné a' Magyarokat három évi adójokat elengedte — ezen jó szívével még is el nem kerülhette a' veszélyt, *Manuel*, görög császár, *Istvánt* vak *Béla*' fiát tolván a' Magyarokra, — kik részint háború' félelméből, részint ajándékok által oda hagyván III. *Istvánt*, a' koronát előbb *Lászlónak*, azután *Istvánnak*, ezen néven negyediknek, elhatarozták átadni. —

GEYZA II. Rex 12.

ab anno 1141 — 1161 = 20.

Geyza II. statim tertio ab obitu patris die coronatus est, ne quod timebatur, *Borichius* factiosorum ope adiutus aliquid molestiarum causaret. — Princeps hic diversis bellis studio *Borichii* excitatis agitatus fuit, successu tamen felici usus. — *Austriacos* armis, *Graecos* aere soluto a bello inferendo amovit. — Prudentia, ac mansuetudine effecit, ut seditio a *Stephano* fratre tentata, successum nancisci neutiquam potuerit. — Circa 1143 Saxones in Transylvaniam introduxit. — Mortuo *Albae Regali*, ut mos Gentis erat; iusta persoluta sunt. —

STEPHANUS III. Rex 13.

ab anno 1161 — 1173 = 12.

Stephanus III. Geyzae II. filius post obitum patris sui regni gubernacula adiit, *Albaeque Regiae* inauguratus est. — Ut tanto arctius Hungarorum animos sibi devinciret, trium annorum tributum eis remisit, liberalitate tamen hac sua periculum avertendo non erat, *Manuele* Graecorum Imperatore *Stephanum Belae* coeci filium Hungaris obtrudente, qui metu armorum, munerumque largitione desertis *Stephani* tertii partibus, coronam temere *Ladislao* primum, dein *Stephano* hoc nomine quarto deferendam pronunciarunt. —

II. LÁSZLÓ 14-dik király

1161 — 1162 = $\frac{1}{2}$.

Második *László* királylyá lett inkább *Mánuel* erőszaktétele, mint Magyarok' akaratja által, de hat hónap mulva megszűnt élni; az utóvilágnál semmi más dologról, mint királyi czimjéről említendő. —

IV. ISTVÁN 15-dik király

1162-ben kezdett, és szűnt meg.

Kimulván II. *László*, IV. *István* 1162-ben kicsikarta koronázását a' Magyaroktól. — Kevelysége, és rendetlen teetei által gyülölségbe esvén, öt hónap mulva királyi székéből, söha vissza nem nyerendöböl, elüzetett. —

III. ISTVÁN visszatétetvén.

Uralkodott 1173-ikig, melly esztendőben meghalt — t. i. *Manuel* görög császártól különbféleképen üldöztetvén — helyre állván a' béke, és különféle törvényeket hozván, örökös nélkül Esztergomban temettetett el. —

III. BÉLA 16-dik király

1173 — 1196 = 23.

Harmadik *Béla* II. *Geyza*' fia, utolsó csemete lévén, *Manueltól*, kinek udvarában neveltetett, és már *Byzántiumban* császárnak is kineveztetett, a' magyar királyi székre visszakéretett. *Galicziát*, és *Lodomeriát* a' sz. koronához kapcsolván, *Szeremséget*, *Bosniát*, és *Dalmacziát*,

LADISLAUS II. Rex 14.

ab anno 1161 — 1162 = $\frac{1}{2}$

Ladislavus II. *Manuelis* potius violentia, quam consilio Hungarorum Rex factus, sed post semestris imperii spatium desiit; nulla alia re, quam titulo Regis posteris memorandus. —

STEPHANUS IV. Rex 15.

• ab anno 1162 coepit, et desiit.

Sublato e vivis *Ladislavo* II. *Stephanus* IV. 1162. ab Hungaris sui coronationem extorsit. — Ambitione sua, et inordinata agendi ratione exosus, post 5 menses e regno nunquam amplius recuperando, pulsus est. —

STEPHANUS III. restitutus.

Solio redditus *Stephanus* III. regnavit usque 1173, quo vivere desiit — nimirum a *Manuele* Graecorum Imperatore varie exagittatus; pace confecta, diversisque constitutionibus editis, improlis tumulto illatus est Strigonii.

BELA III. Rex 16.

ab anno 1173 — 1196 = 23.

Bela III. *Geyza* II. patre natus, cum unicus esset surculus, a *Manuele*, in cuius aula educabatur, etiam *Byzantii* Caesar renunciatus est, ad solium Hungaricum repetitus est. — *Gallicia*, et *Lodomeria* sacrae coronae adiectis, *Syrmio*, *Bosnia*, et *Dalmatia* e

a' *Görögöktől* visszanyervén, könyörgő leveleket hozván divatba a' királyi udvarban, — és a' tudományokat jobb karba állítván, — *Lászlót* 1182-ben szentek közé számláltatta. — *Imre* fiát királynak szánván, *Endrének* pedig, hogy helyette a' sz. földre menne, temérdek kincset hagyván, más világra költözött *Székes fejérvárott* 1196-ban, hol csontjai is nyugosznak. —

I M R E 17-dik király

1196 — 1205 = 9.

Az igen jó karban lévő országot azonnal, hogy igazgatni kezdette *Imre*, *Endre'* testvére' nagyravágyása miatt csak nem elpusztulva látta. — De *Endre* több sikertelen intések után elfogatván, az egész pártos sereg fegyverét lerakván a' király' lábaihoz bukva kegyelemért esdeklött, mellyet meg is nyert, egyedül *Endre Slavonia' Kheene* nevü várába tétetvén őrizet alá. — Végre mind kül, mind bel dolgait lecsendesítvén — *László* fiát királynak, *Endrét* pedig annak gyámnokává rendelvén megholt, *Egret* valamint halála, ugy temetése helyéül is nyerte. —

III. LÁSZLÓ 18-dik király

1204 — 1205 = $\frac{1}{2}$.

Három éves volt *László*, midőn atyját *Imrét* elvesztette, következő esztendőn *Bécsben* megholt, hová anyja öszveszedvén az ország' ékeit, vele együtt *Endrétől* félelem gerjesztetvén benne a' királyi méltóság miatt, szaladt volt. —

Graecorum manibus revindicatis, — introductis in aula regia libellis supplicibus — literarumque studiis restauratis, *Ladislauum* 1182 *Sanctorum Albo* inferri curavit. — *Emerico* filio rege designato, *Andreae*, ut sui loco in *Palaestinam* proficisceretur, ingenti thesauro relicto. — *Albae Regiae* fatis cessit 1196. ubi et ossa cubant. —

• E M E R I C U S Rex 17.

ab anno 1196 — 1205 = 9.

Regnum optime constitutum mox ut adiit gubernandum *Emericus Andreae* fratris ambitione vix non eversum vidit. — Verum *Andrea* saepius monito, nec tamen sapere volente, intercepto, universa rebellium, eius asseclarum multitudo abiectis armis regis pedibus advoluta supplex veniam petiit, quam et accepit, unicus *Andreas* in arce *Slavoniae Kheene* custodiae datus est. — Demum rebus externis pariter ac domesticis placatis, *Ladislao* filio rege, et *Andrea* eius tutore constituto, diem obiit supremum, *Agriam* ut locum mortis, ita sepulturae nactus. —

LADISLAUS III. Rex 18.

ab anno 1204 — 1205 = 1/2.

Triennis erat infans *Ladislauus*, cum patrem *Emericum* amisit, anno sequenti *Viennae* obiit, quo mater cum eo, timore ab *Andrea* incusso ob regiam dignitatem, convasatis regni insignibus, confugit. —

II. ENDRE (jerusálemi) 19-ik király

1205 — 1235 = 30.

Második *Endre* elnyervén *László'* halála után a' királyi méltóságot, szembetünőleg megváltozott: ugyan is *Gertrud'* nőjének hizelgéseai annyira megbájolták, hogy annak kénye szerint folynának nem csak a' házi, hanem országos dolgok is, annak akaratjából külföldiek emeltetének Magyarok' elmellőzésével a' főbb hivatalokra s. t. b. — Nem lévén tehát otthon a' király *Galiczia'*, és *Lodomeria'* lecsendesítése végett 1213-ban, az öszveeskedtek, *Bánk nádor'* vezérlése alatt a' királyt megölik. — Ezen fekete tettet a' király meg nem merte boszulni, nehogy a' Magyarokat még inkább felingerelje. — Azután atyja' fogadását akarván tellyesíteni, *Palaestina*ba ment, de míg máshol jár, az árván hagyott haza keserves nyomorúságokkal küzdik. — Mind e', mind régibb rosszak' orvoslása végett 1222-ki ország' gyűlésén végzemény adatott ki, melly *arany bullának* neveztetik arany nyomjegye miatt. — Mivel pedig a' királyi javak' jövedelmét *Zsidókra*, és *Ismaelitákra* bizta, számtalan bajokat árasztta az Országra, mellyeknek végét meg nem érhetette, kiszólitatván e' világból 1235-ben — eltemetett *Nagyváradon*. — Ezen fejedelem uralkodása alatt 1227. a' magyar koronához kapcsoltatott *Moldva*, melly akkor *Kumanidának* mondatott. —

IV. BÉLA 20-dik király

1235 — 1270 = 35.

Negyedik *Béla* ámbár egész uralkodása' idején sokat szenvedett az ország főképen a' *Tatórok'*

ANDREAS II. (Hierosolymitanus)

Rex 19. ab anno 1205 — 1235 = 30.

Andreas II. obtentis a morte *Ladislai* III. regis honoribus, mirum in modum mutatus est: coniugis enim *Gertrudis* blanditiis adeo captus, ut eius arbitrio non privata solum aulae, verum etiam publica regni negotia tractarentur, — eius suffragiis exteri prae Hungaris ad honoratiora ministeria sublimarentur etc. — Absente igitur rege turbarum *Galliciae*, et *Lo-domeriae* componendarum gratia 1213, duce Palatino *Bánk* coniurati reginam trucidant. — Atrox hoc facinus rex, iras vindicta exasperare nolens, ultus minime est. — Dein Patris votum soluturus in *Palaestinam* profectus, sed dum alibi gentium agit, neglecta Patria miserandum in modum calamitatibus conflictatur. — Tam ad haec quam alia mala iam antiquiora tollenda anno 1222. editum est decretum, quod *Bulla aurea* ob sigillum aureum adpellatur. — Cum vero regios proventus *Judaeis*, et *Saracenis* administrandos traderet, plurima regno concivit mala, quorum finem videre non potuit e vivis excedens anno 1235 — sepultus est *Magno-Varadini*. — Regnante hoc principe anno 1227. iuribus Hungaricis adserta fuit *Moldavia*, quae tunc *Cumania* dicta est. —

BELA IV. Rex 20.

ab anno 1235 — 1270 = 35.

Bela IV, etsi durante eius regimine Hungaria plurima mala passa sit, praesertim e

pusztításai miatt; mindazonáltal az ország' gondos atyjának, és sz. István után második *alapítójának* méltán nevezhetni. — Megtörvén a' királyi székre *Fridriket* meghívó pártosok' vakmerőségét, — a' hozzá folyamodó *Kúnoknak Tisza* mellett adott lakhelyet. — A' *Tatárokkal Sajó* vizénél ütközött meg, de olly szerencsétlenül, hogy elvesztvén övéit, kevesed magával futással alig szabadulhatott meg. — E' győzelmökre a' *Tatárok* kivévén *Székes fejevárt, Esztergomot, és Pannonhegyét*, egész Magyarországot nyomoruságosan feldúlták. — Végre ehségtől kényszerítve két év mulva Magyarországot oda hagyták. — *Béla Dalmatiából*, hová menekedett volt, visszatérvén, a' felső részékből nagy mennyiségű vetni való gabonát, barmokat, lakosokat pedig *cseh* és körül lévő tartományokból szállított — így az ország lassanként életre tért. — Megholt *Nyulakszigetén Buda* mellett 1270-ben.

V. ISTVÁN 21-dik király

1270 — 1272 = 2.

Ötödik *István*, IV. *Béla'* fia, folytatta *cseh Ottokárral* még atyjától kezdett háborut, de nem nagy szerencsével. — Dolgai' sikeretlenségén felindulván az *Újhely* és *Bécs* közt lévő gabona telkeket, és helységeket tüzzel, 's vassal feldúlta. — Hanem következő esztendőn visszaadatván neki a' kölcsön, *Ottokárral* kibékült, átengedvén *Styriát, és Karinthiát*. — Azonban a' sokjeles dolgokra törekvőt heserű halál kiragadta — eltemettetett a' *budai szigetbéli szűz Mária* templomába. —

Tartarorum vastationibus; merito tamen providentissimus pater, alterque post *S. Stephanum Stator* regni dicendus est. — *Fracta* rebellium, *Fridericum* ad thronum invitantium, temeritate, *Cumanis* ad se confugientibus sedem pone *Tibiscum* assignavit. — Cum *Tartaris* ad flumen *Sajó* confligit, sed adeo infeliciter, ut amissis suis, cum aliquibus aegre nonnisi fuga se salvare potuerit. — *Tartari* victoria potiti exceptis *Alba Regia*, *Strigonio*, et *Monte Pannoniae* universam miserabiliter devastarunt Hungariam. Fame tandem coacti, biennio elapso, Hungariae valedixerunt. — *Bela*, e *Dalmatia*, quo confugerat redux, e superioribus partibus maximam frugum copiam ad inserendos agros, pecora item et colonos ex *Bohemia*, et finitimis regnis adtulit, — quibus Hungaria sensim revixit. — Mortuus est in insula *leporum* ad *Budam* 1270. —

STEPHANUS III. Rex 21.

ab anno 1270 — 1272 = 2.

Stephanus V. Belae IV. filius, continuavit bellum a patre coeptum cum *Ottocaro* Bohemo, sed successu minus felici. — Irrito rerum conatu offensus rex, quidquid agrorum locorumque *Neostadium* inter et *Viennam* interest, igne ferroque vastavit. — Verum anno sequenti vicem recipiens ab *Ottocaro*, paci animum adplicuit concessa Styria et Carinthia. — Deum praeclara multa molientem mors occupat acerba, qui in Insula *Budensi* monumento aedis *Marianae* conditus est. —

IV. LÁSZLÓ 22-dik király

1272 — 1290 = 18.

Negyedik, vagy *kun László*nak atyja V. István, anyja pedig Ersébet, a' *Kun fejedelem*' leánya volt — hadat viselt *Ottokárral*, melly nem csekély dicsőséget szerzett *László*nak. — De helyre állván a' béke, a' *Kunokkali* szabadostársalkodásban megvesztegettetvén, az országot, és keresztény hitet nágy veszélynek tette ki. — Többször megintetvén övétől, de semmit nem jobbulván, végre magoktól a' *Kunoktól*, kiknél szinte már gyűlöletes volt — *Körösszegnél* sátor alatt megöletett. — Teste *Csanádon* temettetett. — Ezen király alatt kezdettek tartatni Rákos mezején az ugynevezett *fegyveres ország* gyűlések.

III. ENDRE 23-dik király

1290 — 1301 = 11.

Negyedik *László* örökös nélkül mulván ki, *Endre* unokája, ki *velencei* anyja miatt *velencei* nek mondatik, következett utána. — Koronáztatása után igen hatalmas vetélkedőkre talált *Rudolf* császárbán, és IV. *Miklós* pápában, ki *Martell Károlyhoz*, mint *Máriától*, IV *László*' hugától született fiúhoz állította tartozni az országot. — *Miklós* pápa' halálával lecsendesedvén e' per egy időre, *Endre* austriai *Albert* ellen fordította fegyverét. — Midőn ismét *Robert Károly* miatt uj zavarba keverednék, bujában megholt örökös nélkül 1301-ben — és a' 400 éven túl virágzó *Árpád*' férfi nemzetségét magával sirba vitte. —

LADISLAUS IV. Rex 22.

ab anno 1272 — 1290 = 18.

Ladislauus Cumanus patre *Stephano V.*, matre *Elisabetha Cumanorum* principis filia genitus, bellum habuit cum *Ottocaro*, quod haud vulgarem ei peperit gloriam. — Verum pace restituta in liberiori cum *Cumanis* conversatione depravatus, Gentem Hungaram et religionem Christianam gravi periculo obiecit. — Cum saepius a suis monitus nihilo fieret melior, ab ipsis *Cumanis*, quibus aequae iam invisus erat, ad *Körösszeg* sub tentorio interceptus est. — Corpus *Csanadini* tumulo illatum. — Sub hoc rege coepta sunt celebrari *Comitia armata* in campo *Rákos*. —

ANDREAS III. Rex 23.

ab anno 1290 — 1301 = 11.

Ladislauo IV. sine haerede decedente, *Andreas* eius nepos ob matrem *Venetam Venetus* dictus, successit. — Peracta coronatione potentissimos mox regni aemulos nactus est: *Rudolphum* Imperatorem, et *Nicolaum IV.* Pontificem, qui ad *Carolum Martellum*, ex *Ladislai IV.* sorore filium, pertinere regnum declaravit. — Mortuo *Nicolao*, cum lis haec pro tempore cessaret, *Andreas* arma contra *Albertum* Austriacum convertit. — Cum iterum causa *Caroli Roberti* novis involvitur turbis, ex animi moerore sine haerede decedit 1301, florentemque in Hungaria quadringentis et amplius annis virilem *Arpadi* stirpem secum tumulo infert. —

M á s o d i k
vagy is
VEGYES KORSZAK.

VENCZEL 24-dik király

1301 — 1305 = 4.

Kihalván III. *Endrében Árpád'* férfi maradéka, a' nemzet' királyt szabadválasztási jogja visszatért. — Egy rész *Robert Károly, Maria, V. István* leánya' szülöttjét, más Anna', IV. Béla leányjának fiát, *cseh Venczelt* kiáltotta királynak. — Venczelt elejénten többen pártolták, — de minekutána a' *Károly'* részén lévő VIII. *Bonifacius Venczel'* követőit anyaszentegyházi átok alá vetette volna, — hozzá járulván tunyasága is, az ország' rendjei elidegenedtek tőle, — és *bavariai Ottót* választották királynak 1304-ben.

Bavariai OTTO 25-dik király

1305 — 1308 = 3.

Ámbár vetélkedője, *Venczel*, visszatért is *Cseh-országba*; mindazonáltal *Károly* el nem nyerhette az országot — a' Magyarok t. i. szabad választási jogjokat nyakokra tolt király' elvállalása által megsértetendőnek vélvén, rögtön *bavariai Ottónak* adták szavokat, ki IV. *Béla' Ersébet* leányától született volt, és a' *Venczeltől* visszaszerzett koronával szokott pompával meg is koronáztatott *Székes fejevárott* 1305-ben. *Us triai Rudolfot, Károly'* frigyését meggyőzte. —

Periodus 2-da

M I X T A.

VENCESLAUS Rex 24.

ab anno 1301 — 1305 = 4.

Deficiente in *Andrea* III. virili stirpe *Arpadigna*, regem elegendi potestas ad libera gentis suffragia devoluta est. — Pars *Carolus Robertum*, ex *Maria Stephani* V. filia genitum, pars *Venceslaum*, ex *Anna*, *Belae* IV. filia satum, regem proclamarunt. — *Venceslao* initio plures favebant, verum postquam *Bonifacius* VIII. a *Carolo* stans *Venceslai* asseclas excommunicasset, accedente eius desidia Proceres regni ab eo alieni facti sunt, *Ottonemque Bavarum* regem elegerunt 1304.

OTTO Bavarus Rex 25.

ab anno 1305 — 1308 = 3.

Reverso licet in *Bohemiam* aemulo *Venceslao*, *Carolus* tamen regno potiri non potuit, Hungari videlicet ius liberae electionis per acceptionem intrusi regis violandum arbitrantes, repente vota sua in *Ottonem* ex *Elisabetha*, *Belae* IV. filia prognatum, transtulerunt, qui et corona e *Venceslai* manibus revindicata *Albae Regiae* solemniter coronatus est 1305. — *Rudolphum*, Austriae Ducem, *Caroli* foederatum repressit. — Filiam *Ladislai*, *Transylvaniae*

László; *erdélyi vajda*' leányát akarván feleségül venni, midőn jegyese megtekintése végett *Erdélybe* megy, *Lászlótól* elfogatik, előbb el sem eresztetik, mint az ország' ékeit átadta volna, mellyeket átadván 1308-ban *Bavariába* visszatért, királyi czimjét tartván meg egyedül. —

Robert KÁROLY 26-dik király 1308 — 1342 = 34.

Első *Károly*, minekutána a' *rákosi* gyűlésen elegendő ovások tétettek a' király nemzeti szokás szerint választási szabadságról, közakarattal királynak választatott. — Négy hadat viselt, az utolsó szerencsétlenül esett ki, ugyan is ön maga alig hogy megszabadulhatott ruha változtatás által. — De majd nagyobb veszedelemre ment haza, t. i. valamelly boldogtalan *Zaah Felician* nevű a' *Visegrádon* ebédlő királyi családot, dühtől elragadtatva, karddal kivégzendő megtámadja. De az őszvecsődültektől felkonczoltatott — tetei városok kapuira függesztetvén mint megboszult gonosz tettnek példája. — Ezen királynak sok igen hasznos rendelkezéseit olvassuk: új törvénykezés formát hozott divatba, ama' vad szokást — ártatlanságot tűz és víz által kémlelni, eltörölte. — Megholt 1342-ben — és *Székesfejérvárott* temettetett el, maga után hagyván *Lajos*, *Endre*, és *István* fiait. —

Nagy LAJOS 27-dik király 1342 — 1382 = 40.

Első *Lajos*, kinek *Nagy* nevet viselt dolgai szereztek; atyja' halála után közegyezőssel ki-

Vajvodae matrimonio sibi copulaturus, cum sponsam videndi gratia in *Transylvaniam* proficiscitur, a *Ladislao* capitur, nec prius dimittitur, quam regni insignia tradidisset, quibus resignatis 1308 in *Bavariam* rediit, nonnisi titulo regis retento. —

CAROLUS I. Robertus Rex 26.

ab anno 1308 — 1342 = 34.

— *Carolus Robertus*, postquam in Comitibus *Rákosiensibus* satis cautum fuisset libertati gentis de rege more patrio eligendi, omnium acclamatione rex salutatus est. — Bella ei erant quatuor, ultimum infeliciter gestum vix ipse mutato vestitu vitam servare potuit. — Sed ad maius fere periculum remeavit domum: infelix quippe quidam *Felicianus Zaah*, regiam familiam *Visegradi* prandentem, velut furiis agitatus gladio confossurus petit. — Verum ab accurrentibus minutim concisus est, squallidis exuviis pro portis urbium, ceu exemplum puniti facinoris suspensis. — Plurima huius regis sapienter instituta legimus, sic: novam iudiciorum formam invexit, barbarum illum morem innocentiam per ignem et aquam ferventem explorandi, sustulit. — Mortuus anno 1342 et *Albae Regiae* conditus est, relictis *Ludovico*, *Andrea* et *Stephano* filiis. —

LUDOVICUS Magnus Rex 27.

ab anno 1342 — 1382 = 40.

Ludovicus I., cui res gestae *Magni* cognomen peperere, a morte Patris *Caroli* omnium

rálynak kiáltatott. — Ezen király jeles hadi szerencsével legyőzvéen ellenségeit, — *Bolgár, Olah, Servia*, és *Bosnyák* országokat a' sz. koronához csatolván, és az ország' határait az *adriai* tengertől a' *baltikumi* tengerig terjesztvéen, Magyarországot a' legvirágzóbbá, és leg-hatalmasbbá tette. — Férfi magzathoz nem lévén már reménysége, az országot a' rendek' megegyezésével jeles érdemei végett 1378-ban *Mária* leányának hagyta, és néki *Sigmondot*, IV. *Károly* császár' fiát, ezután Magyarorszáiban nevelendőt, és nejével hason joggal uralkodandót, jegyezte el. — Meghalván, minden jók három évig gyászolták — eltemettetett *Székes fejevárott* 1382. — Megjegyzendő, hogy ezen király alatt ültették be szőlővesszővel a' *tokaji* hegyek, — és hogy általa *Pécsett* fő iskola alapítatott. —

M Á R I A 28-dik király

1382 — 1386 = 4.

Eltakarítatván *Lajos*, mindenek' megegyezésével a' sz. korona *Mária*' fejére tétetett, — de kis kora miatt uralkodásra elégtelen lévén, *Ersébet*, édes anyja, rendeltetett segédjévé, és az inkább önhasznát, mint az országét vadászó *Gara* Miklós ország' nádora, kinek egyedüli tanácsára hallgatván *Mária*, olly igen magára haragította a' Magyarokat, hogy a' koronát a' pártos Magyaroktól *Nápolyból* kihivott *kis Károly siciliái* királynak kénytelenítették átengedni, — ki *Székes fejevárott* meg is koronáztatott 1385. — De csak 40 napig uralkodhatott: ugyan is *Ersébet Gara Miklós'* egyetértésével magához hivatta, és midőn a' *Sigmond'* nevében irt levelet olvasná'

acclamatione rex consalutatur. — Rex hic belli fortuna inclytissimus devictis hostibus, *Bulgaria*, *Valacchia*, *Servia* et *Bosnia* sacrae coronae adiectis, finibus regni a mari *Adriatico* ad *Balticum* prolatis, regnum Hungariae florentissimum, potentissimumque reddidit. — Cum nulla ei iam masculae prolis suscipiendae spes adfulgeret, consentientibus regni Ordinibus ob egregia in Patriam merita, regnum 1378. in *Mariam* filiam transtulit, eique *Sigismundum*, *Caroli IV.* Imperatoris filium, deinceps in Hungaria educandum, ac aequo iure cum coniuge regnaturum desponsavit. — Mortuo boni quique triennali luctu parentarunt; sepultus *Albae Regiae* 1382. — Notandum sub hoc Rege montes *Tokajenses* vite implantatos, *Academiam*que *Quinque-Ecclesiensem* fundatam fuisse.

M A R I A R e x 28.

ab anno 1382 — 1386 = 4.

Peracto Regis *Ludovici* funere omnium consensu sacrum diadema *Mariae* capiti impositum fuit; sed cum ob teneram aetatem regendo impar esset, corregentem accepit matrem suam *Elisabetham*, et *Nicolaum Gara* Palatinum, propriis potius, quam regni intentum commodis, cui cum unice aures praeberet *Maria*, tantum odium incurrit Hungarorum, ut coronam *Carolo Parvo*, *Siciliae* regi, a malecontentis *Neapoli* evocato, tradere debuerit — qui etiam *Albae Regiae* coronatus est 1385. — Verum nonnisi 40 dies regnare potuit, nam *Elisabetha* regina consentiente *Gara* Palatino ad se vocatum, *Sigismundique* nomine scriptas

Forgách Balás által halálra sebesítettette — melly sebéből *Visegrádon* nem sokára meg is halt. — Hire terjedvén *Károly'* halálának, *Horvát* országban szörnyű zendülés támadt, mellynek lecsillapítása végett midőn a' királynék *Gara* Nádorral utnak indulnak, utközben a' pártosoktól *Gara* és *Forgách* kivégeztetvén, a' királynék elfogatnak. — *Ersébet* rövid időn leánya' szeme láttára megöletik, *Mária* pedig börtönre vettetik.

SIGMOND 29-dik király

1387 — 1437 = 50.

Sigmond IV. Károly császár' fia *Székes fejevárott* megkoronáztatván — első gondját azonnal felesége' kiszabadítására, és az *illyrikumi* pártosok' megzabolazására fordította, kik közül *Dobor* várában 32-en elfogtván *Budán* kivégeztettek 1393-ban. — Ezen keménység, valamint a' *nikápolyi* Törökök által okozott veszteség is, ugy nem különben *Laczkovics'* erőszakos kivégeztetése annyira nevelte a' pártosok' számát, hogy elfogtván a' király, előbb *Visegrádon*, azután *Siklóson* hat hónapos fogságra szorítatnék. — Honnét kiszabadulván 60 ezer fegyveressel *Serviába* törvén, a' Törököt elűzte. — A' *velencei* háboru' folytatására nem lévén elegendő költsége a' 16 *szepesi* várost lengyel *Ulászlónak* elzálogosította, — mellyeket csak *Mária Theresia* váltott vissza. — *Austriai Albertet* kinevezvén örökösének, megholt *Znoimán Morva* országban 1437. — *Budán* 1388-ban *akademiát* allított, melly nevéről *Sigismundeának*, vagy rövidebben *Sundának* is neveztetett. —

litteras legentem per *Blasium Forgách* gladio ferendum iussit, — ex quo vulnere paulo post *Visegradi* decessit. — Cognita *Caroli* morte gravissimae in *Croatia* excitatae sunt turbae, ad quas componendas dum reginae cum *Gara* Palatino proficiscuntur, in via a *coniuratis Gara* et *Forgách* interfectis, reginae captae sunt. — *Elisabetha* brevi spectante filia iugulata, *Maria* vero in carceres detrusa est. —

*Quid
factum
sub
via
cognit
Caroli
morte*

SIGISMUNDUS Rex 29.

ab anno 1387 — 1437 = 50.

Sigismundus, *Caroli* IV. Imperatoris filius, *Albae Regiae* sacro diademate insignitus est. — Primae curae ei fuere conjugem libertati restituere, coniuratosque in *Illyrico* persequi, e quibus in arce *Dobor* duo supra trigenta capti *Budae* supplicio adfecti sunt 1393. — Haec severitas, uti et clades ad *Nicopolim* a Turcis accepta, non secus et violenta *Laczkovicsii* mors adeo auxit numerum coniuratorum, ut regem interceptum primum *Visegradi*, postea *Siklosini* inclusum semestri captivitate constringerent. — Unde liberatus cum 60 millibus armorum in Serviam irruens Turcas profligavit. — Ad continuandum bellum *Veneticum* aere destitutus, 16 oppida *Scepusiensia Vladislao Polono* oppignoravit, nonnisi a *Maria Theresia* recepta. — *Alberto* Austriaco successore nominato, mortuus *Znoimae* in *Moravia* 1437. *Budae* academiam a suo nomine *Sigismundeam* dictam fundavit 1388.

A L B E R T 30-dik király

1437 — 1439 = 2.

Albert, IV. Albert austriai herczeg' fia, feleségül vévén *Sigmond'* Ersébet leányát, Magyar- és Csehország' örökösét, a' rendektől királyságra emeltetett. — Megtörténvén koronáztatása, ugyan azon országgyűlésén igen idvességes törvényeket hozott. — Háborut viselt a' Törökök ellen, melyet kiűtött döghalál félbe szakasztott; honnét midőn *Budára*, innét pedig *Bécsbe* igyekszik, *Neszmély* faluban meghal, eltemetendő *Székes fejérvárra* vitetett a' nép' siránkozásai közt. —

I. ULÁSZLÓ 31-dik király

1440 — 1444 = 4.

Eltemetvén *Albert, Ersébet*, annak özvegye, összehíván az ország' nagyjait férjet kívánt magának rendeltetni. — Választatott *Ulászló Jugelló* Lengyel király' fia, és követek által meghivatván a' királyi székre, meg is jelent, — kinek érkezését megértvén *Ersébet*, cselekedetét banni kezdé, és csak kevéssel előbb született, és megkoronázott csecsemőjét a' koronával együtt *Fridrik*hez átvitte. — A' királynénak ezen állhatatlanságától vette eredetét ama' bel háború, melly Magyarországot a' királyné' haláláig csufosan marczangolta. — *Ulászló* a' királyné' halálával lecsillapítván valamennyire a' polgári egyenetlenséget — hadi seregét készítette a' Török ellen, és annak fővezérjévé ama' győzhetetlen vitézt, *Hunyadi Jánost*, országos fő kapitányi nével tette — kinek esz-

ALBERTUS Rex 30.

ab anno 1437 — 1439 = 2.

Albertus, Alberti IV. Austriae Ducis filius, ducta Sigismundi filia Elisabetha, Hungariae ac Bohemiae haerede, ab Ordinibus ad solium adoptatus fuit. — Peracta coronatione in iisdem comitiis saluberrimas leges tulit. — Bellum gessit contra Turcas, cui pestis finem imposuit, unde cum Budam, hincvero Viennam tenderet, in pago Neszmély moritur. Albam Regiam sepeliendus lacrymante populo devectus. —

ULADISLAUS I. Rex 31.

ab anno 1440 — 1444 = 4.

A peracto regis *Alberti* funere *Elisabetha* eius vidua convocatis Proceribus virum sibi dari petiit. — Electus est *Uladislaus Jagellonis Poloniae* regis filius, missisque legatis ad thronum invitatus comparuit, de cuius adventu certior *Elisabetha*, facti eam poenitere coepit, infantemque paulo ante editum et coronatum, cum corona regni ad *Fridericum* transtulit. † Atque ab hac reginae inconstantia coepit bellum civile, quod Hungariam usque mortem *Elisabethae* foede laceravit. † — *Uladislaus* sopitis tantisper morte reginae civilibus discordiis, bellum adornavit contra Turcas, eique invictissimum heroem *Joannem de Hunyad*, nomine generalis regni *Capitanei*, praefecit — cuius virtute plurimis de Turcis relatis triumphis Principes europaei amicitiam *Uladislai* expetebant, — cum his itaque

közlésével számtalan győzedelmet vévén a' Törökökön, az europai fejedelmek *Ulászló*' barátságát keresve keresték, — ezekkel tehát frigyet kötött a' Török ellen. — Illy készületre elrémülvén *Amurát*, békességet kért *Ulászlótól*, mellyet meg is nyert esküvel megerősítve a' sz. evangelium felett. — De e' békét a' frigyesekek helyben nem hagyván, leginkább *Julian* kardináltól sürgettetvén *Ulászló*, adott hitét megszegte. — *Várnánál* történt a' vérengző csata, mellyben *Ulászló*, lova megsebesítettvén, földre esett, és a' reá rohanó *Jancsároktól* megöletett november' 10-én 1444-ben. — Melly szomorú esetre a' Törökök vér szemet kapván, mieinket üzőbe vették, igen sok hadi vezéreinket leölvén. — Ezen gyászos csata emlékezetére *Ulászlónak* következő sírfelírás készült:

Cannét Róma' veszélye, enyim Varnát örökíti,
Ember! hited' meg nem szegni, belőle tanúld.
Én ha frigyem' meg nem rontám vasa pápa'
szavára:

A'Magyar undok igát most nem emelne nyakán.

V. LÁSZLÓ 32-dik király

1445 — 1457 = 12.

Elesvén *Ulászló* a' szerencsétlen *várna*i ütközetben, V. László köz akarattal visszakiváncsított a' királyi székre *Fridrik* császártól. — De *Fridrik* nem kallgatván a' Magyarok' kérésére, *Hunyai János*, míg *László* visszakerítethetik; *országkormányzói* méltóságra emeltetett, mellyet ámbár legnagyobb dicsőséggel vinne; sokaknak még is irigységét, jelesen

societas contra *Turcas* inita. — Tanto adparatu *Amurathes* territus, pacem ab *Uladislao* petiit, quam et obtinuit iuramento super *Evangeliarum* codice firmatam. — Verum foederatis has inducias non probantibus, instigante potissimum *Juliano Cardinale*, *Uladislaus* fidem rupit datam. — Ad *Varnam* commissum est proelium: in quo *Uladislaus* laeso equo in terram prolapsus, a supervenientibus Janicsaris obtruncatus est, 10. Novembris 1444. — Quo tristi casu *Turcis* animatis, nostri in fugam acti sunt, caesis plurimis belliducibus. — In memoriam tristic huius pugnae exitus, *Uladislao* sequens epitaphium factum est:

Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi;
 Discite mortales! non temerare fidem:
 Me nisi Pontifices iussissent rumpere foedus,
 Non ferret Scythicum Pannonis ora iugum. —

LADISLAUS V. Posthumus Rex 32.

ab anno 1445 — 1457 = 12.

Uladislao infelici clade *Varnensi* sublato, *Ladislaus* V. communibus Hungarorum votis a *Fridérico* ad thronum reposcebatur; verum *Fridérico* preces Hungarorum surdis excipiente auribus, *Jouannes Hunyadi*, donec rex revindicari posset, ad regni *Gubernatoris* dignitatem evectus fuit, quam etsi summa cum laude administraret; invidiam tamen nonnullorum prae

Cilley grófét el nem kerülhette. — Ezen vitézek' legdicőbbike, jeles, nevének legnagyobb dicőségével Törökökön nyert számtalan győzedelmeiről, de legjelesebb a' *belgrádi* győzedelméről, melyet *Capisztrán János*, és más több társaival leghiresebbet nyert egész világon — melly nevezetes tettei közt utolsó is volt; ugyan is nem sokára *Zimonyban* a' haza', sőt egész kereszténység' legnagyobb kárára meghalózott. — *Hunyadi'* boldogabb honba költözése után, már szabadabb lévén *Ulrik*, inkább, mint eddig üldözni kezdi a' *hunyadi* nemzetséget. — Midőntehát *Belgrádban* a' királylyal jelen van, *Cilley Ulrikot* Hunyadi László magához hivatván, a' királyban gerjesztett gyanút keményebben szemére hányja, a' dolog oda ütött ki, hogy *Ulrik*, ki első vágott *Hunyadi*hoz, az öszvesereglők-től felkonczoltatnék. — Megtörténvén a' gyilkolás, *Hunyadi* annak okát eléadta a' királynak, és bocsánatot kért, a' király ámbár mind ennek, mind anyjának, mint mondják, az oltári *szenység* előtt esküvel fogadta légyen is, hogy *Ulrik'* halálát soha meg nem boszulandja; még is *Gara nádor'* sürgetésére esküjéről megfeledkezvén a' király *Hunyadi Lászlót* lenyakasztatta *Budán* 1457-ben. — *Mátyást*, pedig *László* öccsét, magával *Prágába* fogságra elvitte, hol a' király ugyan azon évben megholt. —

KORVIN MÁTYÁS 33-dik király

1458 — 1490 = 32.

V. *László'* halála után *Szilágyi Mihály*, és *Ersébet*, *Mátyás'* édes anyja, mindent elkövettek,

sertim Comitis *Cilley* evitando haud fuit. — Heroum hic fortissimus plurimis de Turcis cum maxima nominis sui gloria relatis victoriis inclytus, sed inclytissimus triumpho *Belgradensi*, quem socio *Joanno Capistrano* et aliis, toto orbe celeberrimum retulit — quod et extremum erat *Hunyadii* praeclare factorum — paulo post enim *Semlini* cum maximo Patriae, imo totius Christianitatis damno mortuus est. —

Hunyadio ad beatiores sedes translato iam liberior *Ultricus* maiori, quam antea odio gentem *Hunyadianam* persequi coepit. — Ubi ergo *Belgradi* cum Rege adest *Ultricus*, *Ladislaus Hunyadi Ultrico* ad se vocato suspicionem regi generatam acrius obiicit — res eo devenit, ut *Ultricus*, qui primus *Ladislaum* stricto ense petiit, ab accurrentibus concisus fuerit. — Patrata caede, *Hunyadi* causam caedis regi exposuit, veniamque petiit. — Rex quamvis et huic, et matri eius, ut tradunt coram S. *Eucharistiae* sacramento iureiurando promiserit se nunquam caedem *Ultrici* vindicaturum; urgente tamen *Gara* Palatino, Rex iuramenti oblitus, *Ladislaum Hunyadi Budae* capite minuendum iussit 1457, *Mathiam* vero Fratrem *Ladislai* secum in captivitatem *Pragam* abduxit. — Ubi et ipse Rex eodem anno fatis cessit. —

MATHIAS I. CORVINUS Rex 33.

ab anno 1458 — 1490 = 32.

Mortuo *Ladislao* Posthumo *Michael Szi-
lgyi*, et *Elisabetha* mater *Mathiae* nihil in-

hogy *Mátyás*nak a' királyi székre utat készíthessenek, mellyet midőn *Szilágyi* készen látna, *Pestre* siet 40,000 katonasággal, hol *Mátyás* köz akarattal királynak választatott janarius' 24-én 1458-ban — kis kora miatt 5 évre *Szilágyi Mihály* adatott melléje az országot igazgatandó. — *Mátyás* egész uralkodása' idején háborukba lévén keveredve az ellenséget közönségesen a' magyar név' nagy dicsőségével győzte meg. — Legkérelhetetlenebb ellenségei voltak *Fridrik*, és *Mahumet* császárok. — *Bécsben* holt meg, és *Székes fejeárvárott* temettetett el. — Korában *Mátyás* legnagyobb király volt; a' tudományoknak igen nagy kedvelők lévén *Pozsonyban akademiát*, *Budán* pedig *könyvnyomtató* műhelyt, és *könyvtárt* állított — *Olasz* országból kihivott *mivészeknek*, és *tudósoknak* királyhoz illő bőkezűséggel rendelt fizetést. — Ama magyar közmondás: „*Megholt Mátyás király, oda az igazság*“ mutatja, melly igen igazságszerető fejedelem volt légyen. —

II. ULÁSZLÓ 34-dik király

1490 — 1516 = 26.

Mátyás' halála után leginkább *Zápolya István'*, és *Beatrix* királyné' rajta létökkel *Ulászló cseh* király nyerte el az országot. — Ezen király alatt elhagyattatva lévén az ország' dolgai a' haza' legvirágzóbb állapotja legnyomortabbá vált; a' királyi kincstár kiürült, — a' tudományok nem becsültettek, szóval az egész ország végveszélyéhez látszott közelgetni. —

tentatum reliquerunt, ut *Mathiae* ad solium
 viam sternerent, quam cum *Szilágyi* planam
 videret, *Pestinum* cum quadraginta millibus mi-
 litum properat, ubi *Mathias* communi consensu
 rex electus est 24. Januarii 1458, ob minorem
 eius aetatem quinquennium *Szilágyi* regno prae-
 futurus. — *Mathias* toto fere regiminis tem-
 pore bellis implicitus hostes ingenti plerumque
 nominis Hungarici gloria superavit. — Infen-
 sissimos habuit hostes *Fridericum*, et *Muha-*
metem Imperatores. — *Viennae* obiit — *Albae-*
que Regali sepultus est. — Fuit Rex sui tem-
 poris maximus, literarum amantissimus — *Pos-*
sonii Academiam, *Budae* vero *Typographiam*
 et *Bibliothecam* erexit. — *Artificibus*, *Erudi-*
tisque ex *Italia* evocatis, stipendia regia libera-
 litate solvit. — Proverbium Hungaricum :
 „*Meghalt Mátyás király, oda az igazság*“
 ostendit eum iustitiae studiosissimum fuisse. —

ULADISLAUS II. Rex 34.

ab anno 1490 — 1516 = 18.

Post mortem *Mathiae* agente potissimum
Stephano Zápolya et *Beatrice* regina, *Ula-*
dislaus Bohemiae Rex regnum obtinuit. — Sub
 hoc rege negotia regni non curante florentis-
 simus regni status in miserrimum mutatus est:
 aerarium exhaustum, scientiae neglectae, totum
 denique regnum ad interitum properare videba-
 tur. — His malis accessit illud multis sacris,

Ezen gonoszhoz járult ama' feles egyházi, és világi fő személyekre veszélythozó pórtámadás is, kik a' pápa' levele által számosan a' Török ellen tüzeltek, *Dózsa György'* vezérlése alatt, fegyveröket nem az ellenség, hanem a' nemesek ellen fordították; mindazonáltal ezen támadás, elfogatván *Zápolya János* által a' gonosz had' fői, és irtóztató büntetésre vonattatván, elnyomatott. — Halálhoz közelgetvén *Ulászló* 10 éves fiát, *Lajost*, *Bakács Tamás* kardinalis', *Bornemisza János'*, és mások' gondviselésére bízta. — Eltakarítatott a' *Székes fejérvári* királyi temetőben. —

II. LAJOS 35-dik király.

1516 — 1526 = 10.

A' tunya *Ulászló* atya alatt elvettett nyomoruságok' magvai *Lajos* fia' uralkodása alatt' legkeserűbb gyümölcszé értek. — Az igen hatalmas török császár *Solimán* megvévén *Belgrád'* és más határszéli várakat, mellyek a' mieinknek renyhességök miatt őrizet nélkül állottak, már belépett Magyarországba, midőn végre a' királyt kezdé a' veszély faggatni, — és véres kardot hordoztatott ország szerte: hogy kiki fegyvert fogjon, ki csak arra való, késedelem nélkül. — *Mohácsnál* történt az elhatározó csata augusztus' 29-én 1526-ban. — A' mieink, keveseket, kik *Báthori Istvánnal* megmenekedtek, kivéve, mind elvesztek. — A' király látván táborát kanyatlani, nehogy elevenen elfogassék, lovát futásnak ereszti, de az hosszash futásban elfáradván, midőn a' mocsár' tulsó part-

profanisque viris nobilibus exitiale bellum rusticorum, qui magno numero per *Bullam* pontificiam contra Turcas ad arma concitati, Duce *Georgio Dozsa* illa non in Hostem, sed in Nobiles verterunt. — Turbae tamen hae, captis sceleratae multitudinis ductoribus, horrendoque supplicio adfectis, supressae sunt. — Moriturus *Uladislaus* decennem filium *Ludovicum*, *Thomae Bakács* Cardinalis, *Joannis Bor-nemisza*, et aliorum curae commendavit. — Conditus *Albae* Regum monumento. —

LUDOVICUS II. Rex 35.

ab anno 1516 — 1526 = 10.

Semina miseriarum sub ignavo patre *Uladislao* iacta, *Ludovico* eius filio summa rerum potiente in acerbissimam maturuere segetem. — *Solimannus* Turcarum Imperator potentissimus, captis Belgrado, aliisque finitimis arcibus, nostrorum negligentia vacuis defensoribus, — pedem iam in Hungariam intulerat, — dum tandem Regem metus de summa rerum cepit, cruentumque per regnum circumferri gladium iussit. — Ut quiqui tractandorum armorum capaces essent, arma caperent sine mora. — Ad *Mohács* decretorium commissum est proelium 29. Augusti 1526. — Paucis nostratium, qui cum *Stephano Báthori* evaserunt, exceptis, reliqui caesi sunt. — Rex ipse, ubi aciem inclinare vidit, ne vivus in manus hostium veniret, equum in fugam vertit, sed quum longiori

jára akar ugrani, hanyat esik rajta ülőjével a' mocsárba. A' király' teste két hónap mulva megtalálattván, a' *székes fejérvári* temetőbe vitetett. — Azonban *Solimán* az ország' nagyobb részét elpusztítván, két száz ezer embert magával örökös rabságra elhurczolt. —

H a r m a d i k'

vagy is

AUSTRIAI KORSZAK

• 1527 től korunkig.

I. FERDINAND 36. király

1527 — 1564 = 37.

Megveretttévén a' Magyarok a' szeréncsétlen *mohácsi* harczban, és a' király is, II. *Lajos*, nyomoruságosan elveszvén, — *Zápolya János* a' nagy birtokú szepesi gróf, 's erdélyi vajda ajándékokkal, 's fényes ígéretekkel sok fő urakat, ezek közt *Perényi Pétert* is, a' korona őrt, maga részére vonván, levele által tanacsclá *Maria* özvegy királynénak, hogy országgyűlést *Rákos* mezejére hirdetne. — De a' királyné, ki előtt tudva valának *Zápolya'* törekvései, *Báthori István* nádor', *Zápolya'* vetélkedője, nógatására a' gyűlést *Komáromba* hirdette. — *Zápolya* ezt czéljával látván ellenkezni, levelet bocsát a' megyékhez, 's mindenkit a' *Tokajban*

cursu gravatus in obiectam paludi ripam eluctari conatur, motu corporis supino cum sessore in coenum praeceps recidit. — Corpus Regis palade mersum post duos menses repertum Regum tumulo illatum est *Albae Regali*. — *Solimannus* interea pervastata maiori parte Hungariae ducentena millia hominum secum in captivitatem abduxit. —

Periodus III.

AUSTRIACA

ab A. 1527 usque nostra tempora.

FERDINANDUS I. Rex 36.

ab anno 1527 — 1564 = 4.

Hungaris ad *Mohács* infelici proelio confectis, et rege ipso *Ludovico* II. miserabiliter extincto; *Joannes Zápolya* comes a *Scepusio*, Vajvoda *Transylvaniae* potens opibus, pertractis largitione munerum, speciosisque promissas ad suas partes multis Proceribus, in quibus et *Petrus de Perény*, sacrae coronae custos; *Mariae* viduae reginae auctor fuit per literas, ut comitia ad campum *Rákos* indiceret. — Verum regina, quam neququam latuere *Zápolyae* molimina, impulsore Prorege *Stephano Báthori*, *Zápolyae* aemulo, conventus Comaromium indixit. — *Zápolya* id moliminibus avidens, datis ad Comitatus literis, ad conven-

tartandó gyűlésre meghí; — hová nagy számmal jelenvén meg, *Verbőczy István* ékes szoláásával oda vitte a' dolgot, hogy *János* köz egyezéssel királynak kiáltatnék, és *Székes fejérvárott* megkoronáztatnék 1526. —

Ez értésére esvén *Báthori István* nádornak, azon törekedett, hogy *Zápolya* a' királyi méltóságtól megfosztassék. — Honnét *Pozsonyban* egybegyűlvén az ország rendjei új király választás rendeltetett; — és a' jelen valók' közakarattjából *Ferdinand* mind az 1491 szerződés szerint, mind *Anna II. Lajos* testvérének nőül vevésénél fogva, királynak választatott. — *Zápolya'* választása sikeretlennek hirdettetett, 40 nap adatván *Zápolya* követőinek a' visszatérésre. — *Sigmond* Lengyel király ebből kerekedendő nagy háborút gyanítván, mind a' két félnek javaltá, hogy valami tisztességes béke eszközhöz nyulnának. — De nem lévén semmi kilátás a' béke helyre állítására, — *Ferdinand* számos hadi sereggel Magyarországra jött, 's *Komáromot*, *Tatát*, *Esztergamot*, és *Visegrádot* csak hamar elfoglalta. — *Zápolya Ferdinándnak* ezen hadi szerencséjén megdöbbenvén, *Budát* oda hagyta, 's *Hatvanba* vonult. — *Ferdinand* megértvén *Salm* vezére által *Zápolya'* hármos megverettetését, gyűlést hirdetett *Budára*, és megerősítettvén pozsonyi választása, *Székes fejérvárott* megkoronáztatott 1527.

Ezen időtől *Ferdinand* hadi szerencséje miatt *Zápolya'* dolgai nem legjobb lábon kezdének állani. — Haszontalanul sürgetvén a' keresztény fejedelmeket segedelemért, — *Solimán* török császárhoz folyamodott, *Junonak*

tus Tokajini celebrandos cunctos invitavit; — quo magno numero comparentibus, Stephanus Verbóczi vi eloquentiae eo rem deduxit, ut Joannes unanimi voto rex proclamaretur, *Albaeque Regali* diademata insigniretur 1526.

Eo cognito *Stephanus Báthori* Palatinus pro viribus egit, ut *Zápolya* regia dignitate privaretur. — Unde *Posonii* congregatis Proceribus ad novi regis electionem processum est; — et praesentium unanimi voce *Ferdinandus* tam vi pactorum 1491, — quam vigore matrimonii cum *Anna Ludovici II.* sorore, rex dictus est. — *Zápolyae* vero electio irrita declarata, datis ad resipiscendum *Zapolyae* asseclis 40 diebus. — *Sigismundus* quidem Poloniae rex grave inde bellum emersurum praevidens, svasit utrique parti: ut honestum quemdam concordiae modum amplecterentur. — Sed cum nulla spes litis componendae adfulgeret, — *Ferdinandus* cum validis copiis Hungariam ingressus, Comaromio, Tata, Strigonio, et Visegrado brevi potitur. — *Zápolya* hac bellica fortuna *Ferdinandi* percussus, relicta *Buda Hatvaninum* fugit. — *Ferdinandus* audita per duces *Salin* strage triplici *Zápolyae* inflicta *Budam* comitia indixit; et confirmata electione *Posoniensi*, *Albae Regiae* peracta est sollemnis coronatio 1527. —

Ab hoc tempore felicibus *Ferdinandi* armorum successibus *Zápolyae* res non optimo loco stare coepere. — Frustra sollicitatis christianorum Principum auxiliis, — opem *Solimanni* Turcarum imperatoris imploravit, — illud *Juno-nis* apud Virgil. Aeneid. lib. 7. v. 312. usurpans: *Flectere si nequeo Superos, Acheronta mo-*

Virgil' Aeneise' 7-dik könyvének 312. versében megirt szavaival elvén: *Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.* — *Soliman* ezen Magyarország' elfoglalására igen jó alkalomnak megörülvén 150 ezer hadi sereggel 1529. *Budáig* jött; — mellyet elfoglalván, *Ferdinánd* ellen *Austriába* sietett, és Bécset igen keményen megszállotta; de az őrsereg' vitézsége által ismételve visszaverettetvén semmit sem végezve Budára visszatért. — Onnét átadván *Zápolyának* az Ország' ékeit a' koronával együtt, azt királynak tévén, és őrsereget hagyván védelmére, 60 ezer fogolylyal *Konstantinápolyba* visszatakarodott. — Melly ártatlan sokaságot látván *Zápolya* a' budai várból, könnyekre fakadván mondotta: hogy ezen nyomoruságnak nem ő szerzője. —

Ha valaha, bizonyára most az ország' állapotja a' legkeserűbbre változott: ugyan is két részre szakadván az ország, 's a' bel háboru' dühe kiütvén, kíméletlenül ontatik vala az ártatlan polgárok' vére, a' városok, faluk, mezei jóságok kölcsönös ragadozásokkal és lángba borításokkal pusztítatnak vala. — Ki a' királyok közül előbb érkezett, az adót beszedte, a' másik utóbb jövéen a' lakosokat utolsó inségre juttatta. — Szóval senki nem vala ekkor élte, és jóságga felől biztosítva, akár egyik, akár másik király' részére állana. — Végre minekutána több éveken által így emésztenék magokat a' felek, megunván a' czivódást, — a' béke *Nagy-Váradon* megkészült 1538 következő feltételek alatt: 1) *Zápolya* fél Magyarországot, és Erdélyt birja holtáig királyi czimmal, holta után, ha bár örököst hagyja is, visszaessék *Ferdinándra*, és annak törvényes örököseire. — *Horvát, Dalmát,*

vebo. — *Solimannus* optimam occupandae Hungariae occasionem sibi offerri gratulatus, cum exercitu 150 millium 1529. Budam usque pervenit, — qua occupata, contra *Ferdinandum* in *Austriam* contendit, — *Viennam*que acerrima obsidione cinxit; verum praesidiariorum virtute iteratis vicibus a moenibus reiectus, infectis rebus *Budam* reversus est. — Inde traditis *Joanni Zápolyae* cum corona regni insignibus, eoque rege renunciato, ac praesidio ad custodiam eius relicto, cum 60 millibus captivorum *Constantinopolim* remeavit. — Quam innocentum multitudinem cum *Zápolyae* ex arce *Budensi* conspexisset, in lacrymas solutum dixisse ferunt: huius calamitatis se auctorem non esse. —

Si quando, certe nunc status Hungariae evasit tristissimus: regno enim in duas partes scisso, furore belli intestini, accenso civium innocuus prodige fundebatur sanguis, — urbes, pagi, villae mutuis direptionibus, ac incendiis vastabantur. — Qui regum prior advenerat, tributa exegit, alter superveniens regnicolas ad incitas redegit. — Verbo nemo vitae, rerumque suarum securus erat, seu uni, seu alteri adhaereret regi. — Tandem cum ita plures annos in propria viscera saevitum esset, taedio belli partibus adfectis pax *Varadini* coaluit 1538. sub his conditionibus: 1.) *Zápolya* dimidiam Hungariam cum Transylvania regis titulo teneat usque ad mortem, post mortem, etiam si haeredem relinqueret, — redeat ad *Ferdinandum*, eiusque legitimos successores. — *Croatia*, *Dalmatia*, et *Slavonia*, cum alia parte Hungariae *Ferdinando* relictis. — 2.) Si *Zápolya* filium

és *Slavonia* országok *Magyar* országnak másik részével Ferdinándnál maradván. — 2) Ha *Zápolya*nak férjfi örököse lenne, az lemondván a' királyi méltóságról, örökségét szepesi czimmal birja. — 3) Egész országnak egy nádora légyen. — A' béke megállapítása után *Zápolya* nőül vette *Isabellát*, a' Lengyel király' leányát, kitől született neki *János Sigmund* fia, kinek születése után huszad napra *Zápolya* meghalt *Szászsebesen* Erdélyben 1540.

Meghalván *Zápolya* a' *várad*i béke szerint egész Magyarországnak *Ferdinándra* kellett volna szállania. — De máskép gondolkoztak az árva' jogjaihoz ragaszkodó, és azokat vagy *Soliman*' közbejöttével is védendő gyámnokok; kik által meghivatott Soliman ismét pártfogóul, — ez azonnal személye szerint megjelent *Budán*ál. — Azt csalárdsággal elfoglalván, és kijelelvén a' királynénak Erdélyt a' Tisza melléki Magyarországgal, javaslá, hogy fiastól Erdélybe költözzék. — Következő esztendőkbén olly hadi szerencséjük volt a' Törököknek, hogy a' bányavárosokon, és *Austria*' szomszédságába eső vármegyéken kívül, alig maradt az országból valami *Ferdinánd*nak. — Látván tehát, hogy *Solimán*nal meg nem mérkőzhetik, öt évi fegyvernyugvást kért olly feltétellel: hogy a' Törököknek, megmaradván az elfoglaltak' birtokában, évenkénti tiszteletajándék fejébe 30 ezer arany fizetessék *Ferdinánd* által. — A' fegyverszünet alatt minden kitelhető igyekezettel azon volt *Ferdinánd*, hogy Erdélyt maga hatalma alá hódíthassa; — és valóban *Martinuzzi György várad*i püspök' közbenjárásával, neki ígértetvén az esztergomi érsekség, és kárdináli méltóság, meg

relinqueret, is dignitate regiae renuncians, haeredia titulo principis Scepusiensis teneat. — 3.) Toti regno unus praesit Palatinus. — Post conclusam pacem *Zápolya* uxorem duxit *Isabellam* Poloniae regis filiam; — ex qua suscepit filium *Joannem Sigismundum*, a cuius nativitate *Zápolya* vigesima die obiit *Szászsebesini* in Transylvania 1540.

Mortuo *Zápolya* vigore pacis *Varadinensis* tota Hungaria ad *Ferdinandum* devolvi debuisset. — Sed alia mens erat tutoribus tenacibus iurium pupilli, vel ope *Solimanni* contra *Ferdinandum* defendendorum; a quibus rursus evocatus in patrocinium *Solimannus* opinione citius ipse coram ad Budam adest. — Ea per fraudem capta, assignata reginae Transylvania, parteque Tibiscana Hungariae, svasit, ut cum filio in Transylvaniam habitatum concederet. — Sequentibus annis tanta belli fortuna usi sunt Turcae, ut praeter montanas urbes, et vicinam Austriae ditionem vix aliquid *Ferdinando* remanserit. — *Ferdinandus* videns se *Solimanno* superando imparem esse, 5 annorum inducias fecit ea lege: ut Turcis in possessione occupatorum permanentibus 30 millia aureorum honorarii titulo per *Ferdinandum* pendantur. — Durantibus induciis omnimode egit *Ferdinandus*, ut Transylvaniam iuribus suis asserere valeret; et revera agente *Georgio Martinusio Varadinensium Episcopo*, oblato sibi Archiepiscopatu Strigoniensi, et Cardinalitio honore, pax inter *Ferdinandum*, et *Isabellam* confecta est; conditionum pacis haec summa: *Isabella* coronam, Transylvaniam, et Hungariam Tibiscanam *Ferdinando* restituat. — Ex adverso *Isabella* 100 aureorum

is történt *Ferdinánd*, és *Isabella* közt a' béke, — a' feltételek ezek: *Isabella* a' koronát, Erdélyt, és Tisza melléki Magyarországot adja vissza *Ferdinánd*nak. — Viszont *Isabella* 100 ezer aranyat az *opoli*ai herczegséggel, és *Zápolya'* örökségét nyerve *Ferdinánd*tól. — Ezen feltételeket *Isabella* harmadnapj komoly meggondolás után elfogadta.

Soliman ezt megértvén végpusztulással fenyegette az Erdélyieket, ha *Isabellát* hajdani méltóságába vissza nem állítanák. — *Isabella* visszatétetvén méltóságába, azt szorongatások közt 4 évig bírta, végre meghalt *Gyulafejérvárott* 1560. — Ennek halála után *Ferdinánd* 8 évi fegyverszünetet kötött *Solimánnal* 30 ezer arany évenkénti adó mellett. — Megkészülvén ezen béke, *Ferdinánd* nem sokáig élhetett; mert fiát *Maximiliánt Pozsonyban* következőjének megkoronáztatván, meghalt 1564. — Ezen fejedelem' uralkodása alatt hintettek el az *ágostai*, és *helvetziai* vallást tartók' hitágazatjaik előbb Erdélyben, azután Magyarorszában. — Jeles pártolója volt a' tudományoknak; — bizonyoságot tehet az 1548-diki országgyűlés, mellyben az határozott: hogy a' melly pénz ezen zavaros időkben az elhagyatott monostorok' vagyonaiból begyűlt, tanítók' fizetésére, és oskolák' felállítására fordítassék. — Ezen időben (1561) hozta be Magyarországra a' *Jesuitákat Oláh Miklós esztergomi érsek*, és azonnal *Nagyyszombatban* nyiták meg az első gymnasiumot.

MAXIMILIÁN 37-dik király

1564 — 1576 = 12.

A' békét, mellyet *Ferdinánd Solimánnal* 8 évre kötött volt, megzavarták a' Törökök; nem

millia cum ducatu *Opoliensi*, et haereditatem *Zápolyae* accipiat. — Conditiones has *Isabella* post trium dierum maturam recogitationem acceptavit. —

Solimannus hac de re certior factus toti Transylvaniae excidium minabatur, ni *Isabellam* pristinae dignitati restituerent. — *Isabella* regno reddita inter angores 4 annos regnavit, — mortua demum Albae Juliae est 1560. — Post mortem *Isabellae Ferdinandus* in octennium pacem pepigit 30 aureorum millibus quotannis *Solimanno* pendendis. — Pace hac *Ferdinando* diu frui non licuit; nam filio *Maximiliano* Posenii in successorem coronato, obiit diem suum 1564. — Regnante hoc principe seminata sunt dogmata *Augustanae*, et *Helveticae* Confessionum primum in Transylvania, tum in Hungaria. — Fuit literarum fautor egregius: documento sint comitia de anno 1548. in quibus sancitum est: ut quae pecunia turbulentis his temporibus ex coenobiorum desertorum fundis redibat, in docentium stipendia, Gymnasiaque erigenda convertantur. — Hoc tempore (1561) introduxit *Jesuitas Nicolaus Oláhus* Archiepiscopus *Strigon.* in Hungariam; ac *Tyrnaviae* mox primum Gymnasium aperuere. —

MAXIMILIANUS Rex 37.

ab anno 1564 — 1576 = 12.

Pacem, quam *Ferdinandus* cum *Solimanno* in octennium fecit, turbarunt Turcae non modo

csak a' szomszéd tartományokat pusztítván; hanem több várakat is hatalmuk alá hódítván. — E'hez járulának még a' *Zápolya Sigmond*dali pörök is, ki Erdélyt, Magyarország' Tisza melléki részével, és a' királyi czimet kérte *Maximilián*tól.

— Ellene *Maximilián* hadat indítván *Svendi Lázár*' vezérlése alatt, több várakat elvette. — *János Sigmond Solimán*nál bepanaszlá a' rajta elkövetett igazságtalanságot, 's nem siker nélkül: *Solimán* ugyan is azonnal 300 ezer fegyveresével Magyarországba indult 1566 — és először *Eger*nek, azután megváltoztatván szándékát *Szigetvárnak* tartott. — Várkapitány volt amaz igen híres vitéz *Zrínyi Miklós*, ki minekutána a' várat 1,500 katonáival 200 ezernél többől álló Törökök ellen hitelt muló vitézséggel oltalmazta volna, az ellenséget többször husszornál visszavervén a' falaktól; végre a' lángba borítatott vár bátorságos menedéket nem nyujthatott, kirohanván az ellenség' tömött soraiban nagy vérontást tön, 's életét övéivel együtt a' honért dicsőségesen feláldozta. — A' megszállás alatt maga is *Solimán*, a' keresztények' félelme, élni megszűnt, — halála azonban a' vár' megvételeig titokban tartatott. —

Solimán után következett II. *Selim*, — kitől *Maximilián Veráncz Antal* követje által 8 évre illy feltételek alatt nyert fegyvernyugvást: 1.) A' Török, *Maximilián*, és *János Sigmond* ezentúl minden ellenségeskedéstől szünjenek meg, és ki mit háború által elfoglalt, azt birja békeességben. — 2.) *Sigmond* „*Serenissimus*“ czimmel megelégedvén, a' királyi czimről mondjon le, — Erdélyt örökségi joggal, — *Bihar*, *Kraszna*, *Marmaros*, és *Közép Szolnok* megyéket élte' napjáig birja.

vicinas sibi ditiones depopulantes; verum etiam complures arces in suam potestatem redigentes. — His accessere lites cum *Sigismundo Zápolya*, qui Transylvaniam cum parte Hungariae Tibisco adiacente, regisque titulum a *Maximiliano* postulavit. — Cui *Maximilianus* duce *Lazaro Schwendio* bellum faciens plures arces ademit. — *Joannes Sigismundus* quaestus iniuriam apud *Solimannum* non sine successu: — *Solimannus* enim mox cum tercentenis armatorum millibus expeditionem suscepit 1566. et primo *Agriam*, dein mutato consilio *Szigetvárimum* contendit. — Praeerat arci heros fortissimus *Nicolaus Zrinyi*, qui postquam arcem 1,500 militibus contra Turcarum multitudinem ducentenis millibus maiorem incredibili fortitudine defendisset, hostem plus vicies a moenibus reciciendo; — flammis tandem arx correpta securum locum praebere non potuit, — facta eruptione inter confertissimos hostium cuneos dira strage edita vitam pro patria gloriose cum suis profudit. — Sub obsidione ipse quoque *Solimannus*, terror christianorum, fatis cessit, — celata tamen mors eius fuit usque expugnationem arcis.

Solimanno successit *Selimus II.* a quo *Maximilianus* per legatum *Antonium Veranczium* in 8 annos his conditionibus obtinuit inducias: 1.) Ut *Turcae*, *Maximilianus* et *Joannes Sigismundus* omni deinceps abstinerent hostilitate, et quod quisque bello occuparat, in pace possideat. — 2.) *Joannes Sigismundus* „*Serenissimi*“ Principis titulo contentus, regiae nuncupationi valedicat, Transylvaniam iure haereditario, — *Bihariensem*, *Krasznensem*, *Marmarosiensem*, et *Szolnok mediocrem* Comitatus ad dies vitae teneat. — Si

— Ha pedig örökös nélkül hunynék el, szabad légyen az Erdélyieknek vajdát választani, kit akarnak. — A' megkötött béke után *Zápolya* nem sokára kora halál által kiszólltatott 1570, mint *Socin* vallású, nemzetséget magával a' sirba vitte. —

Zápolya halála után *Maximilián Békési Gáspárt* ajánlotta az Erdélyieknek, kit azonban részint *socin* vallása, részint kiálthatatlan keménysége miatt letettek, és *Báthori Istvánt*, utóbb Lengyel királyt, választották vajdának. — Ez Lengyel királylyá lévén, helyette *Kristóf* testvére választatott. — Végre meghosszabbítván *Maximilián Amuráttal*, *Selim'* következőjével 8 évre a' fegyverszünetet, minden gondját Magyarország' sérelmei' orvoslására fordítá; 's megkoronáztatván *Pozsonyban Rudolf* fiát, — midőn hadat készít a' Lengyelek ellen, — *Regensburgban* meghal 1576. — *Maximilián'* idejében kezdett *Socinus'* vallása Erdélyben leginkább *Blandrata György*, orvosból lett theologus által terjesztetni. — Ezen időben gymnasiumok, és több alsóbb oskolák alapítottak leginkább *Protesztánsok* által. —

RUDOLF 38-dik király

1576 — 1608 = 32.

*Rudolf*nak azonnal országglása' kezdetén első, 's legnagyobb gondja volt, hogy Magyarországot bátorságosítsa a' Török ellen: azért *Ernest* testvérére a' magyar, *Károlyra*, atyjáróli bátyjára pedig az illyriai hadi seregeket bizta. — A' 8 évi, sőt 1583. *Nyári István* által 9 évre a' Törökökkel meghosszabbított fegyvernyugvás alatt, szabad volt ugyan mind a' két félnek az ellenfél' tartományaira utni, 's csekélyebb csatákba egyveledni, de

autem sine haerede decederet, liberum sit Transylvaniae, quem vellent, Vajvodam eligere. — Paci conclusae *Zápolya* non diu supervixit praecoci morte ereptus 1570 *Socini* placitis addictus, — stirpem suam secum tumulo intulit. —

Post mortem *Zápolyae Maximilianus* Transylvaniae commendavit *Casparum Békesi*, quem tamen partim ob Socinianismum, partim ob intolerandam duritiam reiecerunt, et Vajvodam proclamarunt *Stephanum Báthori* postea regem Poloniae. — Huic thronum Polonorum conscendenti successit frater eius *Christophorus*. — Prolongatis demum *Maximilianus* cum *Amurathe Selimi* successore iterum in 8 annos induciis, omnem operam malis Hungariae medendis adhibuit; coronatoque filio *Rudolpho Posonii*, — cum bellum in Polonos parat, — *Ratisbonae* moritur 1576. — Tempore *Maximiliani* coepit doctrina *Socini* in Transylvania potissimum per *Georgium Blandratam* ex medico theologum propagari. Hoc aevo Gymnasia, et Scholae inferiores praesertim a Protestantibus plures erectae sunt. —

RUDOLPHUS Rex 38.

ab anno 1576 — 1608 = 32.

Ab aditu regni prima, et maxima cura *Rudolpho* fuit, Hungariam adversus Turcas communire: hinc *Ernestum* fratrem Hungaricis, *Carolus* vero patrum Illyricis praefecit copiis. — Durantibus octennialibus, imo in 9 annos 1583 per *Stephanum Nyári* cum Turcis denuo productis induciis, licitum quidem erat utrique parti alterius provincias armis petere, levioraque proelia inire,

álgúkkal várakat megrohanni, tilalmas volt. —
 Mig *Sinán* fővezér visszatérvén a' *pérsiai* háboru-
 ból, minden mesterségét megveté, hogy *Amurá-
 thot* a' fegyverszünet' megszegésére birhatná, kit
 midőn látna adott szava mellett állhatatosan meg-
 maradni, — *Hassant*, a' *bosniai* vezért, izgatá a'
 Magyarország' határain teendő pusztításokra. —
 Ki minekutána *Rudolf*' seregeitől több izben vis-
 szaveretett volna, panaszt tett *Amuráth*nál. —
Amuráth Sinán' vezérlése alatt hadat izent a'
 Magyaroknak, és nagy gyorsasággal *Győr*,
Pápa, *Veszprém*, elfoglaltattak. — *Komárom*
 is megpróbáltatott, de siker nélkül. —

Azonban *Rudolf* a' *pozsonyi* gyűlésen tete-
 mes segedelmet nyervén hadi seregeit *Mátyásra*
 és *Maximiliánra* bizta nem csekély sikerrel:
 ugyan is *Mátyás*, *Esztergomot*, *Pálffi Miklós*
 és *Schwarzenburg Adolph Győrt* vették vissza.
 — *Maximilián* pedig *Báthori Sigmond*dal az er-
 délyi fejedelemmel, ki oda hagyván a' török gyám-
 nokságot, *Rudolf*noz visszatért, az ellenséget *Ke-
 resztesnél* nem messze *Miskolcztól* igen meg-
 verte (20 ezeret ölvén meg) 1596. — Midőn több
 várak kicsinyenként visszavétetvén, egy kis remé-
 ny kecségteté a' Magyarokat *Buda*' visszafoglal-
 hatása irant is. — *Bocskai*' zendülése kiüt. —
 Ennek eredetét *Báthori Sigmond*' állhatatlansá-
 gától kell származtatni: ki ismételve lemondván az
 erdélyi fejedelemségről zavarokra adott okot. —
Rudolf a' kezébe került Erdélyt először *Maxi-
 milián* testvérére, azután *Básta* fővezérére bizta,
 ez nem sokára hegyetlenségével, és a' katonaság'
 féktelen szabadságával az Erdélyieket nem csak
 magától, hanem a' királytól is, ezekről semmit
 sem tudótól, annyira elidegenítette, hogy az Er-

sed tormentis arces oppugnare cautum erat. — Donec *Sinanes* purpuratus redux e bello *Persico* omnem modum tentaret *Amurathem* ad rumpendas inducias inducendi, quem cum in data fide firmum observaret, *Hassanem* Bosniae praefectum permovet ad populationes in Hungariae finibus exercendas. — Qui cum a copiis *Rudolphi* saepius repulsus fuisset, questus apud *Amurathem* est. — *Amurathes* Hungaris duce *Sinane* bellum intulit, et summa celeritate *Jaurinum*, *Papa*, *Veszprimum* occupata sunt. — *Comaromium* quoque tentatum, sed nullo successu. —

Interea *Rudolphus* in comitiis *Posoniensibus* amplissimis obtentis subsidiis copias *Mathiae*, et *Maximiliano* concredidit felici eventu: nam *Mathias Strigonium*, *Nicolaus Pálffi*, et *Adolphus Schwarzenburg Jaurinum* receperunt. — *Maximilianus* vero cum *Sigismundo Báthori* Transylvaniae Principe, qui deserta Turcarum clientela, ad *Rudolphum* rediit, hostem ingenti clade (caesis 20,000) ad *Keresztes* haud procul *Miskolczino* affecit 1596. — Dum pluribus arcibus sensim receptis spes quaedam iniecta est Hungaris *Buda* quoque metropoli potiundi; — seditio *Bocskaiana* in apertum prorupit. — Huius origo ab inconstantia *Sigismundi Báthori* repetenda est: qui iteratis vicibus abdicando se principatu Transylvaniae turbis ansam praebuit. — *Rudolphus* resignatam sibi Transylvaniam primum *Maximiliano* fratri, dein militiae praefecto *Bastae* tradidit gubernandam, hic brevi saevitia sua, militisque irrefroenata licentia Transylvanorum non solum a se, verum etiam a rege huius rei ignaro adeo alienavit animos, ut populares ad tuendam

délyiek mind a' polgári, mind vallási szabadság mellett *Bocskai István'* zászlója alatt fegyvert fogtanak 1605 's török segedelemmel felső Magyarországot nagy hamarsággal elfoglalták. —

A' mint ezek értésére estek *Rudolf*nak, féire tévén a' csillagvizsgállást, minden gondját *Bocskai'* megbékéltetésére fordítá, ki *Illyésházi István'* közbenjárására ugyan csak meg is békélt a' császárral Bécsben 1606. — Honnét ezen béke *bécsinek* is neveztetik. — Feltételei valának: *Bocskai* Erdélyt, Tiszántúli Magyarországot *Szathmár*, és *Tokaj* mező városokkal birja; a' Magyarok' szabadsága, 's vallása szent, és sérthetetlen légyen. — (Ezen czikken, mint alapon nyugszik az *Evangelika vallás'* szabadsága), — az eddigelé történt dolgok feledékenységbe menjenek. — *Bocskai'* közbenjárására ugyan azon évben a' Törökkel is 20 évre kötött fegyverszünet. — Megkészülvén a' béke *Bocskai* meghalt 1606.—

Minthogy *Rudolf*nak örököse nem vala, *Ferdinándot*, Károly styriai herczeg' fiát, akará örökösének kinevezni. — Ez *Rudolf* és *Mátyás* közti viszálykodásra adott okot, melly azonban *Rudolf*tól átadatván 1608 *Mátyás*nak Magyarország *Austriával*, és három évvel utóbb *cseh*'s a' többi tartományok, megszűnt. — *Rudolf* hátra lévő éveit tudományokban töltötte *Prágában*, hol meg is halt 1612. — Ezen időben virágzott *Istvánfi Miklós* nádori helytartó, ki Magyarország' történeteit 1490—1606. 34 könyvbe foglalta. — *Revai Péter*, *Mosóczy Zachariás*, *Draskovich György* s. tb. — *Gergely pápa'* kalendárioma is, mellyet használunk, 1588-ki országgyűlési 28. törvényczikkely által, vetetett be. —

libertatem tum civilem, tum religiosam duce *Stephano Bocskai* arma sustulerint 1605; adiuncta Turcarum ope Hungariam superiorem dicto citius occupant. —

Haec ubi *Rudolpho* innotuerunt, seposita astronomia omne studium ad conciliandum sibi *Bocskai* convertit, qui etiam mediante *Stephano Illyésházi* conciliatus est Caesari *Viennae* 1606. — Unde haec *Viennensis* pacificatio audit. — Conditiones fuere: Ut *Bocskai* Transylvaniam, Hungariamque ultra *Tibiscanum* cum *Szathmár*, et *Tokaj* oppidis teneat: — libertas religioque Hungaris sancta, illibataque sint, — (huic articulo tamquam fundamento *religionis Evangelicae* per Hungariam innititur libertas) — res antea obliuioni tradantur. — Interventu *Bocskaii* eodem anno induciae etiam cum Turcis coaluere in 20 annos. — Confecta pace *Bocskai* obiit 1606. —

Cum *Rudolphus* haerede careret, *Ferdinandum*, *Caroly Styriae* ducis filium, haereditatem scribere constituit. — Id inter *Rudolphum*, et *Mathiam* fratrem dissensionem occasionem praebuit, quae tamen paulo post tradita 1608 per *Rudolphum Mathiae* Hungaria, et Austria, ac triennio post Bohemia, aliisque provinciis, evanuit. — *Rudolphus* reliquum vitae otio litterario transegit Pragae, ubi etiam 1612 vitam cum morte commutavit. — Hoc tempore floruit *Nicolaus Istvánsi* locumtenens Palatini, qui Historiam Hungariae ab anno 1490 — 1606, 34 libris continuavit. — *Petrus de Revu*, *Zacharias Mosóczy*, *Georgius Draskovics*, et alii. — Calendarium quoque *Gregorianum*, quo utimur, sub hoc rege 1588. art. 28. admissum est. —

II. MÁTYÁS 39-dik király

1608 — 1619 = 11.

II. *Mátyás*, mindenek' öröme közt 58 évek után visszahozatván az ország' koronája, megkoronáztatott 1608. — Hogy a' 46 esztendőtol' üresen álló hajdani méltóság' polczát visszaállítaná a' rendektől választott *Illyésházi Istvánt*, a' hűségest hazája és királya iránt nádornak megerősítette; kinek, nem sokára meghalálózván, az ország' nagyaitól választatott *Thurzó György*, tétett helyébe. — Ezen szelid indulatú fejedelem az ország' megszerzett békéjét, egész uralkodása alatt fentartotta. — Még élteben megkoronáztatta *Ferdinándot*, a' *styriai* herczeg *Károly'* fiát. — A' koronáztatás' veghez vitele után tellyességgel veszedelmes támadás ütött ki *Cseh* országban, melyet midőn le akarna csillapítani, meghalt 1619. —

II. FERDINÁND 40-dik király

1619 — 1637 = 18.

II. *Ferdinánd*nak zavaros, és nyughatatlan országlása volt: ugyan is még a' *Mátyás* alatt támadt vallási háboru *Cseh* országból *Austriába*, onnét pedig a' többi német tartományokba elharpódzott; — sőt a' *Csehek* szerencsésb kimenetel végett a' Magyarokat, és Erdélyieket is meghívták társaságukba, — *Bethlen Gábor* tehát vallási szabadság' visszaszerzése' ürügye alatt fegyvert fogott, leveleket küldözvén a' Magyarokhoz, azokat is fegyverfogásra sürgette, — és 40 ezer fegyvereseivel tetemesb részét meghódítván

MATHIAS II. Rex 39.

ab anno 1608 — 1619 = 11.

Mathias II., reducta regni corona post annos 58 cum laetitia universorum, coronatus est 1608. — Ut priscum honoris gradum Hungaris a 46 annis vacantem restitueret, *Stephanum Illyésházi* a Proceribus proclamatum, fide in patriam et regem integrum, Proregem dixit; — cui paulo post mortuo *Georgium Thurzonem* a Statibus electum substituit. — Princeps hic miti indole praeditus partam regno pacem toto regiminis tempore conservavit. — Adhuc vivens coronandum iussit *Ferdinandum Caroli* Styriae principis filium. — Peracta coronatione perniciosae prorsus in Bohemia turbae exortae sunt, quas cum sopire vellet, mortuus est anno 1619. —

FERDINANDUS Rex 40.

ab anno 1619 — 1637 = 18.

Ferdinandus II. turbulentum, et inquietum habuit regimen: nam bellum religionarium sub *Mathia* adhuc ortum e Bohemia in Austriam, ex Austria in reliquam Germaniam propagatum est; — quin Bohemi in spem melioris successus Hungaros quoque, et Transylvanos in societatem armorum invitarunt, — itaque *Gabriel Betlen* libertatis religiosae vindicandae titulo arma sumsit, missisque literis Hungaros ad arma capienda sollicitavit, — et cum 40 millibus armatorum parte potiore Hungariae, sacraque regni corona in potestatem redactis

Magyarországnak, az ország' koronájával együtt, *Besztercze-Bányán* királynak tétetett 1620. — A' koronát mindazonáltal, akár a' dolog' bizonytalan kimenetele miatt, akár vele született szerénységből nem engedte fejére tétetni. —

Azonban megfordult a' szerencse, vakot hozván *Fridriknek* az ő frigyessének *Cseh* országban a' koczka, *Betlennek* rosszul kezdének dolgai lenni, leginkább *Bouquois* (Bukoa) *Ferdinánd'* vezérének hadi szerencséjénél fogva. — *De Bouquois* elesvén *Érsekújvár* alatt, a' terhes felleget, melly őt fenyegeté, szerencsésen kikerülvén, új haddal ismét kiront Erdélyből, 's elfoglalván a' bányavárosokat, tüzzel vassal pusztítandó Ausztriára, és Morvára üt. — A' császár igen nagy szorultságban lévén, békére lépett *Betlennel Nikolsburgban* a' Morváknál, — mellynek fő czikkjei voltak: a' bécsi békekötésnél fogva megállapított Protestans vallási gyakorlat most ismét megerősítessék; *Betlen* lemondván a' királyi méltóságról, és nevezetről, *római sz. birodalmi* hercegi czimet, *Silesiában az opoliai*, és *ratiboriai* hercegségeket, Magyarországban pedig 7 Tiszameléki vármegyét *Kassa* városával együtt nyerte. —

De 1623 Betlen a' kötés' czikkjeinek *Ferdinánd'* részéről végrenemhajtását vetvén okúl, ismét fegyveres kézzel betör Morvába, és a' császári vezért *Schwarzenburgot* nagy szorultságba hozza. — Következő esztendőekben (1624, 1627) több ízben a' háboru béke által lecsillapodott. — Meghalálozván *Betlen* 1629. egy ideig özvegye *brandenburgiai Katalin* és testvér öccse birtak Erdélyt, kiknek haláluk után erdélyi fejedelemségre emeltetett *I. Rákóczy György*, ennek vá-

Neosolii 1620 rex salutatur. — Coronam tamen, seu incerto rerum eventu, seu modestia animo innata ductus, capiti imponi passus haud est. —

Interim versa vice fortunae senescentibus in Bohemia *Friderici* foederati rebus, *Betlen* in Hungaria fatis premi coepit, felicibus praesertim *Bouquois* (Bukoa) Ferdinandi ducis armorum successibus. — Sed *Bouquois* ad Érsekujvár diem suum obeunte impendentem capiti tempestatem prospere evitans, factis copiis rursus erumpit e Transylvania, montanisque civitatibus ditioni subiectis *Austriam*, et *Moraviam* igni, ferroque vastandas petit. — Caesar ancipiti periculo pressus pacem cum *Betlenio Nicolaopoli* apud *Moravos* confecit, — cuius praecipua capita fuere: stabilito vigore pacis Viennensis libero religionis exercitio nunc denuo confirmato, Protestantibus donatis; *Betlen* nuncio misso honori, nuncupationique regiae, *Sacri Romani imperii principis* appellatione ornatus *Opoliae*, *Ratiboriaeque* ducatibus in *Silesia*, septem item Hungariae Tibiscanae provinciis, *Cassoviaque* urbe augeatur. —

Verum 1623. conditionibus non omnino satisfactum a *Ferdinando* causatus *Betlen* resumtis armis *Moraviam* ingressus, ducem caesareum *Schwarzenburgum* in angustias redegit. — Sequentibus annis semel, ac iterum (1624, 1627) bellum pace compositum est. — Mortuo *Betlenio* (1629) aliquamdiu praefuit Transylvaniae eius vidua *Catharina Brandenburgica* cum fratre, quibus mortuis, principis honore ornatus fuit *Georgius I. Rákóczy*, cuius electioni, ne novis turbis ansa praebeatur, et Ferdinandus subscripsit; —

lasztásában *Ferdinánd* is, nehogy új zendülésre okot adjon, megegyezett; — ki azonban fiát megkoronáztatván, más világra költözött 1637. — Az említett évet amaz igen nevezetes *kardínálnak Pázmán Péternek*, ki a' magyar ifjuság' számára több oskolákat alapított, és a' katholika hit' erős védője volt, — halála is emlékezetessé tette. —

III. FERDINÁND 41-dik király 1637 — 1657 = 20.

III. *Ferdinánd*nak 1637-ben kezdett uralkodása elejét azonnal zavarossá tette I. *Rákóczy György* erdélyi fejedelem, ki frigyre lépven a' *Svekusokkal* (ezeknek háborujok volt III. *Ferdinánd*dal) szétküldözött levelei által kihirdette, hogy a' Protestansokon elkövetett méltatlanságokat akarja megboszulni. — Sereget gyűjtven 1644 beront Magyarországra, és nem lát kevesebb tüzzel a' dologhoz, mint imént *Betlen*: ugyan is meghódítván felső Magyarországot, már már *Austriára* rohanandó vala, — midőn rögtön megváltoztatván szándékát a' császártól ajánlott békét elfogadta 1645 *Nagyszombatban* — melly azután *Linczben* megerősített, és innét *linczi béke* név alatt ismeretes; ezen béke által az *evangelika vallás'* szabadsága ismét ünnepélyesen megerősített. — 90 templom adatott vissza a' Protestansoknak, — *Rákóczynak* pedig a' *tokaji*, és *regéczi* uradalmak *Kassa* városával, és 7 magyarországi vármegyékkel. —

Rákóczyt a' fejedelemségben 1648 felváltotta fia II. *György*. — Azonban *Ferdinánd* ezen néven IV. koronáztatása után meghalt, — ki után következett I. *Leopold*. — *Rákóczy György* atyja'

qui postmodum coronato filio fatis cessit 1637.—
Memoratum annum et mors celeberrimi purpurati
Strigoniensis *Petri Pázmán* plurimum Scholarum
pro sobole Hungara fundatoris, zelosique defen-
soris Catholicae fidei, celebrem reddidit. —

FERDINANDUS III. Rex 41.

ab anno 1637 — 1657 = 20.

Regiminis *Ferdinandi* III. anno 1637 coepti-
initia mox turbulenta reddidit *Georgius* I. *Rá-
kóczy* summa rerum apud Transylvanos potiens,
qui, inito cum *Svecis* (his bellum erat cum
Ferdinando III.) foedere, per literas vulgavit:
se ad vindicandas Protestantium iniurias in are-
nam descendere. — Factis copiis 1644. in Hun-
gariam irruit, — et non segnius, ac paulo ante
Betlen rem gessit: capta enim superiore Hun-
garia arma iam *Austriae* illaturus erat, — quum
subito mutato consilio pacem a Caesare oblatam
Tyrnaviae acceptat 1645, *Lincii* postmodum con-
firmatam, — *Lincensemque* inde dictam, qua
religionis evangelicae libertas rursus solemniter
roborata est. — 90 templa Protestantibus resti-
tuta, — *Rákóczyo* vero dominia *Tokaj*, et *Re-
gécz* cum *Cassovia* — septem item Hungariae
Comitatus. —

Rákóczyum excepit in regimine 1648 filius
eius *Georgius* II. — Interea *Ferdinandus* hoc
nomine quartus iam coronatus fatis functus est, —
cui successit *Leopoldus* I. — Patris vestigia

nyomdokit követvén a' *Szekusoknak* segítséget nyújtandó kirohan Erdélyből; — de igen szerencsétlenül: mert mind hadi seregét, mind méltóságát elveszté példájokra az utóbbiaknak, nehogy valaki erejét felmuló dolgokra ásítson. — *Ferdinánd* meghalt 1657. — Ezen király alatt a' 144-dik törvényczikkely által alapított meg a' 6 forint kamat százától — holott régiebb időkben a' Magyarok csak barátságból kölcsönöztek pénzt.

I. LEOPOLD 42-dik király

1657 — 1705 = 48.

I. *Leopold* III. *Ferdinánd'* kisebbik fia, eleintén papságra volt szánva, de meghalván bátyja, annak helyébe következett. — Uralkodása' elein azonnal a' Törökökkel kellett háborút viselnie, kik II. *Rákóczy* alatt történt erdélyi zavarokat hasznukra akarván fordítani, *Nagy-Váradot*, és nem egész 3 évvel utóbb *Érsekújvárt*, 's más több várakat megvettek. — Ezek ellen ámbár gróf *Zrinyi Miklós'*, és *Montecuculi'* vezérlésök alatt több izben szerencsés, de mindenek felett legszerencsésb harcz viseltetett sz. *Gothárdnál* 1664. 16 ezer Török végeztetvén ki; még is a' győzedelmek' folyamatjában 20 évi fegyverszünet készült meg *Leopold* és a' *Törökök* közt, melly által azok *Érsekújvárt*, *Apafi* pedig Erdélyt nyerték el. —

Az ellenségre nézve illy hasznos fegyvernyugvást a' Magyarok, minthogy hirök nélkül történt, boszankodva vették. — Ide járultak a' Protestansoknak elvett templomaikért, sőt az egész országnak panaszai a' széteresztett magyar ka-

premens *Georgius Rákóczy* Svecis auxilia laturus erumpit e Transylvania; — verum infelicissime: nam et copias, et dignitatem amisit, exemplo posteris: nequis altiora petat viribus. — Ferdinandus mortem optiit 1657. — Notandum: sub hoc rege art. 144. interusurium 6 florenorum per centum lege determinatum est, — ubi aevo antiquiori inter Hungaros solum ex amicitia mutuo data fuit pecunia. —

LEOPOLDUS I. Rex 42.

ab anno 1657 — 1705 = 48.

Leopoldus I. natus minor *Ferdinandi* III. filius primum sacro destinatus muneri, tum fratre mortuo patri in regimine suffectus est. — Primum cum Turcis signa conferenda habuit, qui turbas Transylvanicas sub *Georgio* II. *Rákóczy* excitatas in rem suam conversuri, *Magno-Varadinum*, et triennio non plene evoluto *Érsekújvárinum*, et alias arces ditioni suae subiecerunt. — Contra hos licet ducibus Comite *Nicolao Zrinyio*, et *Montecuculi* prospera pluries, omniumque prosperrima ad S. Gothardum pugna pugnatum sit, 1664. — 16 eorum millibus caesis; tamen in cursu victoriarum induciae in 20 annos coaluere inter *Leopoldum*, et Turcas, — quibus Turca *Érsekújvárinum*, *Apafi* vero Transylvaniam obtinere. —

Inducias hosti adeo proficuas se inconsultis confectas plurimi Hungarorum indigne ferebant. — Accessere Protestantium de ademptis sibi templis, et scholis, imo totius regni querelae de militiae hungaricae dimissione, legionumque ger-

tonaság', és a' német seregek' ország' szerte elosztása miatt. — *Leopold* néhány nagyokat a' nádorral együtt magához idézvén igyekezett a' béke' szükségét megmutogatni; — de minden oldalról nem tétetvén elég ezen panaszoknak, az öszveesküvés naponként nagyobb előmenetelt nyert, — melly idején felfedeztetvén *Veselényi Ferencz* nádor megelőzvén halálával a' veszélyt, *Nádasdi Ferencz*, ország' birája, *Zrinyi Péter* horvátországi bán, és *Frangepán Kristóf* grófok részint *Austriában* nem magyar birák előtt, részint az országban Magyarokból, és Németekből álló bíróság előtt igazolák magokat, senkinek kegyelem nem adatván, pallossal végeztettek ki. — A' többiek, kiknek számát némellyek három százra teszik, számüzésre, pénzre, mint *Rákóczy Ferencz* *) — és jószáguk' elvesztésére kárhoztattak. — Azután német katonaság szállíttatott a' főrendek' váraiba, — némesre szint' úgy mint nemtelenre adó rovatott. — A' nádori méltóság eltöröltetett, — 's tellyes hatalmú kormányzóvá ama' vad, 's dölyfös természetű ferfiú *Ambringen Gáspár János* tétetett 1673.

Ezen változtatásokra sokan még inkább elke-
sередtek; — és az *Erdélybe*, *Moldvába*, 's *Oláhországba* menekvőktől új zendülés' magvai hintettek. — Ezeknek fejökké lett *Tökölyi Imre*, a' minapi támadásban részes *Istvánnak* fia, nagy birtokú, 's kedvességben lévő ferfiú a' Protestansok előtt, mint maga is *ágostai vallást* követő, — magyar, 's lengyel seregekkel körülvétetve 1678.

*) Ki 300 ezer forinton váltotta meg életét, melly tőke Kassa' bástyáira fordíttatott.

manicarum per regnum distributione. — *Leopoldus* Prorege, Primoribusque nonnullis ad se accersitis necessitatem pacis explicare conabatur; — cum tamen querelis medela non omni ex parte poneretur, conspiratio in diem validiora cepit incrementa, — qua mature detecta morte praevento *Francisco Veselényi* regni Palatino, comites *Franciscus Nádasdi* Judex Curiae, *Petrus Zrinyi* Banus Croatiae, et *Christophorus Fran-gepán* partim in Austria coram iudicibus non Hungaris, partim in regno coram delegatis ex Hungaris, et Germanis iudicibus dixere causam, nulli delicti gratia facta, gladio vitam finire. — Caeteri, quos tercentos quidam volunt, exilio, — pecunia, uti *Franciscus Rákóczy**), et bonis multati sunt. — Tum miles germanicus in arces Procerum impositus, tributum nobilibus, ac plebi promiscue imperatum. — Dignitas Proregis abrogata, — Gubernatorque regni summa cum potestate datus est *Joannes Casparus Ambringen*, homo ferocis, ac insolentis indolis 1673. —

His mutationibus animi multorum magis exacerbati sunt; — novaque a profugis in *Transylvaniam*, *Moldaviam*, et *Valachiam* seditionis iacta sunt semina. — Ducem his se praebuit *Emericus Tökölyi*, *Stephani* nuper-nae seditionis participis filius, potens opibus, ac favore Protestantium, *Augustanae* utpote ipse *Confessioni* addictus, — copiis Hungaricis et Polonicis stipatus

*) Qui 300,000 fl., aedificandis muris Cassoviensibus impensis, vitam suam redimere coactus est.

Magyarországra ront. — *Leopold* megrettenvén országgyűlést (melly 1662-től nem tartatott) hirdet *Sopronyba*, — és *Eszterházi Pál* szovatalás által nádornak választatván, — a' Protestansoknak szabad vallási gyakorlatot enged. — Az országgyűlése után sokan visszatérvén a' királyhoz az oda hagyatott *Tökölyi* segítségül hívja a' Törököket. —

Ezek megvetvén a' kötött frigyet ellenséges fegyverrel *Karamustafa* vezérlése alatt betörnek Austriába, és Bécset kemény megszállással körül veszik 1683. — De a' megszállottaknak segítségkre jövéen *Lotharingiai Károly*, és *Szobieszky János* Lengyel király, a' város' falaitól elüzetnek, Austriából sőt Magyarországból is rövid időn kiküszöböltettek. — A' megrémülteket üzöbe vévén *lotharingiai Károly* 1686 — Buda, Magyarország' fő városa, 145 évi török iga után, a' megszállottak haszontalanul segítettvén övéiktől, visszavétetett. — Következő esztendőben *Mohácsnál*, 's *Zentánál* igen megtöretvén a' török erő 1699. 25 évi fegyvernyugvás állott be, mellynek következésében Magyarország (*temesi Bánságot kivéve*) Erdélylyel együtt *Leopold'* hatalma alá került *). —

Megszabadítatván jó formán Magyarország a' török iga alúl, *Leopold* az ország' rendjeit *Pozsonyba* gyűjtötte, és eléadván szándékát kettőt kért: 1.) Hogy Magyarország' koronáját első szülött férjfi utódjainak adnák által. — 2.) Hogy II. *Endre' arany pecsétés levelének* 31-dik cikkje

*) Tökölyi ezen alkalommal Bithyniába, ásiái török birodalmi tartományba vevé magát, hol 1704 meghalván, — Nikomediában temettetett el.

Hungariam 1678 invasit. — *Leopoldus* attonitus comitia (non habita ab anno 1662) Sopronium convocat, — comiteque *Paulo Eszterházy* Palatino suffragiis creato, — Protestantibus cunctis liberum religionis exercitium indulget. — A comitiis plurimis regi reconciliatis, *Tökölyi* desertus Turcas in auxilium evocat. —

Turcae spretis pacificationis tabulis infestis armis duce *Karamustafa* in *Austriam* penetrant, Viennamque gravi obsidione cingunt 1683. — Verum obsessis in auxilium venientibus *Carolo Lotharingio*, et *Joanne Szobieszky* Polonorum rege, ab urbis moenibus pulsus, *Austria*, imo brevi tota fere Hungaria eieci sunt. — A *Lotharingo*, territos persequente 1686. — *Buda* metropolis Hungariae post 145 annorum servitutem turcicam, frustra opem obsessis ferentibus barbaris, recepta est. — Annis sequentibus ad *Mohács*, *Zentamque* multum attritis per nostros viribus Turcarum, *Carloviczii* 1699 induciae in 25 annos coaluere, — quarum vi Hungaria (*Banatu Temesiensi demto*) una cum Transylvania in *Leopoldi* potestatem venit*). —

Liberata potiori Hungariae parte a servitute turcica, *Leopoldus* Ordines regni 1687. *Posonii* congregavit; exhibitisque propositionibus duo postulavit: 1.) ut coronam regni Hungariae posteris suis masculini sexus, iisque primogenitis in perpetuum transscriberent. — 2.) Ut *Bullae*

*) *Tökölyi* se hac occasione in Bithyniam, Asiatico-Turcicam provinciam recepit, ubi 1704. e vivis excedens Nicomediae tumulo illatus est.

hagyattassék ki. — Valának, kik ezen kívánságoknak olly igen ellenök szegzék magokat, hogy a' gyűlést is oda akarák hagyni; — többen azonban az ügy' igazságát elismérvén, *Leopold'* kérelmeinek, ki Magyarországot a' szomorú török iga alúl felszabadítá, engedtek; kettőt kérvén viszonyosan: 1.) Ha az austriai királyi nemzetség férjfi ágán kihalna, szabadságuk légyen királyt választani, kit akarnak. — 2.) Hogy az örökös joggal következő fejedelmek koronázásuk' idején az ország' nagyai előtt esküvel kötelezzék magokat a' nemzet' szabadságainak, mellyek II. *Endre'* aranypecsés levelében foglaltatnak, kihagyván a' 31-dik cikket, sértetlen megtartására. — Ezek helyben hagyatván I. *Jósef* örökös király megkoronáztatott, ki az eskü' formájában első hagyta ki II. *Endre'* aranypecsés levelének 31. cikkjét. — Ezen jószívűségöket a' Magyaroknak meg akarván hálálni *Leopold* az *eperjesi* valóban vérengző, és példátlan kegyetlenségű biztosságot, melly a' Tökölyiek' kikeresésökre, és megbüntetésökre *Karaffa Antal* által allítatott fel, eltörölte. —

Azonban elhamvadván a' győzedelmek', és örömök' tüze, találkoztak többen féltők a' nemzeti szabadságot, a' pozsonyi gyűlés' határozatai miatt; azok közül leginkább, kiknek szüleik, atyjokfiaik, és barátjaik az *eperjesi biztosság* által éltöktől, vagy vagyonuktól megfosztattak. — A' megelégedetlenek' feje volt II. *Rákóczy Ferencz*, ki mint ifju a' *bécsi* udvarban neveltetett, — honnét, midőn birtokai' megtekintése végett Magyarországra jött volna, épen azon időben, mellyben már 80 jelesb férfiakból öszveesküvés állott egybe *Leopold* ellen, huzamósb itteni mulatása alatt tisztelkedés'

aureae Andreae II. art. 31-us penitus antiquaretur. — Non deerant his postulatis tanta obstinatione reclamantes, ut comitiis plane valedicere vellent; — plures tamen causae aequitatem agnoscentes petitis *Leopoldi* Hungariam a tristi iugo turcico liberantis subscripserunt: duo tamen et vicissim postulantes: 1.) Ut si *Stirps Austriaca* in virili sexu deficeret, libertatem habeant eligendi regem, quem vellent. — 2.) Ut haereditario iure successuri principes coronationis tempore coram regni Ordinibus iureiurando se obstringerent immunitates regnicolarum in Bulla *Andreae II.* exmisso articulo 31. contentas illibate conservaturos. — His rati habitis, *Josephus I.* haereditarius rex coronatus est, qui in formula iuramenti primus exmisit 31. articulum Bullae aureae *Andreae II.* — Hanc Hungarorum benevolentiam *Leopoldus* velut remuneraturus antiquavit iudicium delegatum, seu *Commissionem Eperjesiensem* ad inquirendos *Tökölyianos*, et in eos animadvertendum auctore *Antonio Karaffa* nuper institutum sangvinarium plane, ac sine exemplo crudele. —

Defervente interea victoriarum, laetitiaeque aestu, inventi sunt plures propter comitiorum *Pösoniensium* decreta libertati gentis Hungariae metuentes; ex iis praecipuis, quorum parentes, cognati, et amici *Commissionis Eperjesiensis* sententia vita, aut bonis exuti sunt. — *Malecontentorum* praecipuus erat *Franciscus II. Rákóczy*, qua iuvenis in aula Viennensi educatus — cum inde possessionum videndarum gratia in Hungariam venisset, eo recte tempore, quo iam ex 80 praecipuis viris coniuratio contra *Leopoldum* coaluit, diutius apud se commorantem, specie salutationis frequen-

ürügye alatt gyakrabban meglátogatják a' megelégedetlenek, és egyező akarattal vezéröknek teszik. — *Leopold* ezen váratlan támadást fűvében el akarván nyomni, az öszveesküvésnek főbb személyeit elfogatja, és börtönre vetteti, sokan *Bercsényivel* vétkeseknek érezvén magokat, a' szomszéd Lengyelországba vevék magokat. — Börtönre vettetik *Rákóczy* is *bécsi Ujvárbán*, elnyomatván éjjel *sárosi* várában; onnét azonban *Lehmann századossal* egyet értvén, kiszabadult, 's Lengyelországba menekedett. — A' megszököttre örökös gyalázat, száműzés, és javait elfoglaló ítélet hozatott. —

Rákóczy azon két évben, míg Lengyelországban tartózkodott olly számu megelégedetleneket vont maga részére, hogy már képesnek vélte magát *Leopoldnak* ellentállhatni. — Midőn tehát néhány ezer fegyveres az ország' határin várá őt, Magyarországra jött, 's azon naptól nagy lőn *Rákóczyhoz* a' gyülekezés, leginkább, minekutána igen keserű irománnyal támadá meg a' királyi udvart, mindenkit a' nemzeti szabadság' védelmére szólítván, rövid időn 20 ezerre szaporodának. — A' háboru hihetetlen előmenetellel kezdett viseltetni, nem sokára nem csak *Kassa*, *Tisza'* mind két mellékével, hanem a' bányavárosok is a' szövetségések' kezébe kerültek annyira, hogy némelly német őrizet alatt lévő várakat kivéve, csak nem egész felső Magyarország *Pozsonyig* elfoglaltatott. — Több ízben próbált ugyan *Leopold* békére lépni a' *Rákóczyakkal*, de mivel ezek szörnyű kívánságaikból egy körömnnyit sem engedének, a' béke meg nem köttethetett *Leopold'* haláláig, melly 1705-ben történt meg. —

tius adeunt malecontenti, eumque unanimi suffragio ducem suum constituunt. — *Leopoldus* inexpectatam hanc seditionem in herba praefocaturus praecipua coniurationis capita intercipienda, ac in carceres coniicienda iubet, — multis cum *Nicolao Bercsényi* male sibi consciis in vicinam Poloniam profugis. — Carceri mancipatur et *Rákóczy Neostadi*, in arce sua *Sárosiensi* noctis silentio oppressus; inde tamen *Lehmanno* centurione conatus eius adiuvante liberatus in Poloniam evasit. — In profugum perpetuae infamiae, exilii, et bonorum publicationis sententia lata. —

Rákóczy biennio, quo in *Polonia* egit, per occultos nuncios, et literas tantum in Hungaria malecontentorum numerum ad partes suas traduxit, ut parem se iam *Leopoldo* existimarit. — Dum itaque aliquot millia armatorum in limitibus eum exspectassent, Hungariam ingreditur, ac ingens ex eo die ad *Rákóczyum* fit concursus, praesertim postquam acerbissimo scripto in aulam regiam invectus, omnes, et singulos ad libertatem nationalem armis vindicandam concitavit, brevi ad 20 millia crevere. — Bellum geri coepit incredibili cum successu, brevi non tantum *Cassovia* cum utraque Tibisci regione, sed etiam montanae civitates omnes in malecontentorum venere potestatem, ut si paucas quasdam arces germano milite munitas excipias, tota fere superior Hungaria Posonium usque occupata fuerit. — Tentavit quidem *Leopoldus* cum *Rákóczyanis* pacem saepius inire, verum quia ab enormibus postulatis ne latum unguem recederent, pax usque obitum *Leopoldi* coalescere non potuit, — qui accidit 1705. —

I. JÓSEF 43-dik király

1705 — 1711 = 6.

I. *Jósef* még atyja első *Leopold'* éltében örökös királynak megkoronáztatván igen zavaros kormányra lépett 1705. — *Rákóczy* kivén némelly várakat, és városokat, nagyobb részét birván Magyarországnak, és csak nem minden adók, 's vámok a' bányákból bejövő arannyal eztüsttel, és 50 ezer fegyveressel hatalmában lévén, *Jósef'* dolgai nem legjobb lábon állottak. — Ezen körülményekben mit tévő legyen, fontolóra veszi; némellyek a' *rákócziakkali* békét javaslák, állítván, hogy a' béke' kicsinálása sokkal szerencsésben sülend el, mint sem *Leopold* alatt, minthogy nyilvános dolog volna, hogy *Jósefnek* azokban semmi része nem volt, mik *Leopold* alatt történtek a' Magyarokkal. — A' *rákócziakkal* többször megpróbáltatott a' béke' heylreallitása, jelesen 1706 *Nagyszombatban* az *Angolok'*, és *Hollandok'* közbejárásával, de semmi nem végeztetett, — hanem hogy a' pártos nevet *Magyarország'* *szövetséges rendjei* czimmal cserélték fel. —

Eloszolván a' *nagyszombati* gyűlés, — ismét fegyverre került a' dolog. — A' háború' zajai közt a' *rákóczyak* több izben közönséges gyűléseket tartanak az egyesség' fentartása, a' köztársaság', és haború' kormányzása felül. — Illyen gyűléseik valának több izben, mellyek közt leg-hiresebb az 1707-iki *ónodi gyűlés*, mellyben más iszonyúkon kívül letétetvén *Jósef* királyságából, a' magyar királyi szék üresnek nyilatkoztatott. — De ezen végzéseknak azonnal ellene mondtak a' rendek. — És *Jósef* levelet bocsátván a' megyékhez, nyilvános jogjait az országghos védelmezé, —

JOSEPHUS I. Rex 43.

ab anno 1705 — 1711 = 6.

Josephus I. vivente adhuc patre *Leopoldo* I. haereditarius rex coronatus vehementer commotum adiit regnum 1705. *Rákóczio*, demtis quibusdam arcibus, et civitatibus potiozem Hungariam tenente, ac universa fere regni tributa, et vectigalia, aurum item, et argentum ex fodinis proveniens cum 50 millibus armatorum in potestate habente, — *Josephi* res haud optimo loco steterunt. — In his rerum adiunctis quid optimum factu esset, deliberat; nonnulli svadebant pacem cum *Rákóczianis* ineundam affirmantes: pacis tractationem multo feliciorum futuram, quam sub *Leopoldo*, palam enim constabat *Josephum* nullam in iis partem habuisse, quae sub *Leopoldo* cum Hungaris acciderant. — Tentata pax saepius fuit cum *Rákóczianis*, signanter 1706 Tyrnaviae arbitris Anglis, et Hollandis, sed nihil effectum, nisi mutato rebellium nomine in *Confoederatorum Statuum Hungariae*. —

Solutis *Tyrnaviensibus* comitiis, — ad arma rursus convolutum est. — Inter belli tumultus *Rákócziani* saepius generalem conventum celebrarunt, de unione inter se conservanda, de republicae, bellique administratione. — Conventus similes plures habuere, inter quos famosissimus *Onodiensis* 1707. in quo praeter atrociam quaeque exauctorato *Josepho* thronus Hungariae vacare declaratus est. — Ast decretis his illico ab ordinibus contradictum est. — Et *Josephus* datis ad omnes comitatus literis loculentissima sua in regnum iura defendit — actaque *Onodiensia* ut

és az *ónodi végzéseket* mint zendítőket megszemisíté; a' szövetségeseket pedig közönséges gyűlésre meghívá 1708. királyi hitéré fogadván, hogy minden törvénytelenégekről elfogfeledkezni. —

Az országgyűlésére számos nagyok, 's nemesek meg jelentek a nélkül, hogy vagy csak egy *szövetséges* is mutatta volna magát. — Több hónapig haszontalanul váratlak a' *rákócziak*, míg dőghalál ütven ki a' gyűlés eloszlott. — Ezen gyűlésen igen sok idvességes törvény hozatatt; volt tanácskozás a' veszélyes belhaború eloltásáról is, — többek közt javasoltatott *Jósefnek*, levelet küldvén a' hadi vezérekhez keményen tiltsa meg, hogy a' csatában elfogott szövetségeseikkel ne bánjanak rosszul, melly dologban *Jósef* követvén a' jó tanácsot, sokan a' szöve ségesek közül ezen kegyelemtől lelkesítettvén a' császár részére átmentek. — Nem kevés befolyásu volt a' *szövetségések* vesztesége *Trencsénnel*, 's több helyeken; valamint XI. *Kelemen* romai pápa Krisztian August ország primássához utasított levele is, hogy a' szövetségeseket leginkább a' papi rendbelieket a' törvényes király iránti engedelmességre nógassa, 's a' nyakasokra *anyaszentegyházboli kirekesztés büntetését* hirdessen; 's minthogy sok papdel ezen okból a' *rákócziaknak*, ha csak a' szövetséget szívből el nem hagyják, a' *bünöktöli feloldozást*, megtagadá, igen sok katolikus magával *Rákóczyval* együtt a' *Jóseffeli* megbékellésről kezdének gondolkozni. —

Illy modon megjuhászodván a' *rákóczyak Jósef* tökéletes szabadságot ad *Pálffi Jánosnak* a' dalmat és horvátországi bánnak a' *rákóczyakali* megbékellésre; ki *Károlyi Sándornak* már

revolutionaria proscripsit — ne Confoederatos clementer ad generalia regni comitia Posonium invitavit 1708 fide regia interposita pollicitus omnium iniuriarum se velle oblivisci. —

Ad comitia numerosi Magnates, et nobiles comparuere, quin tamen vel unus e *Confoederatis* advenerit. — Plures menses *Rákóczianis* frustra exspectatis, usque dum peste funesta comitiis finis impositus est. — In his comitiis plurimae salubres leges latae sunt; actum est de ratione exstinguendi funesti belli civilis, — inter caetera *Josepho* svadebatur, ut datis ad belli duces literis severe interdiceret, ne Confoederati bello capti male tractentur, qua in re cum *Josephus* recte momentibus morem gessisset, multi ex confoederatis ea clementia permoti ad Caesaris partes transierunt. — Neque parum huc contulit clades *Confoederatis* ad *Threncsinium*, pluribusque in locis illata, uti et *Clementis XI. Romani Pontificis* literae ad *Christianum Augustum regni Primatem* datae, ut Confoederatos praesertim ecclesiasticos ad legitimi regis obedientiam revocare satageret, sententiamque excommunicationis in contumaces promulgaret, — et cum multi sacerdotes ea de causa *Rákóczianis*, nisi confoederationem ex animo deserere vellent sacramentalem absolutionem denegassent, plurimi Catholici cum ipso *Rákóczio* de pace cum *Josepho* ineunda cogitabant. —

Mitigatis hunc in modum *Rákóczianorum* animis *Josephus* plenam dat *Joanni Pálffy* Dalmatiae, ac Croatiae Bano facultatem cum *Rákóczianis* de pace tractandi, — qui *Alexandro Károlyi* iam tunc supremo duci confoederatorum

most a' szövetségesek legfőbb vezérének tanácslá: minthogy *Rákóczy*, és *Bercsényi* Lengyel országban lévén, a' szövetségesek közt legfőbb hatalommal birna, választván azok közül némelly főbket, minden késedelem nélkül parancsolná öszve gyűlni, kikkel minél előbb végeztetnék a' békéről. — Engedett *Károlyi Sándor*, és a' szövetségeseket *Nagy-Károlyba* hivta öszve, ezek közül *Károlyi'* ítélete szerint választattak némelly tanácskozók, — sőt a' *Szathmárott* tartózkodó *Pálffival* is esvén több izben beszélgetések, a' császártól ajánlott béke feltételeket jó akarattal elfogadták — *Károlyi Sándor* több nagyokkal, 's nemesekkel a' béke feltételei alá irván magokat 1711 — midőn már Jósef himlőben meghalálazott. — *Rákóczy* inkább félékeny, mint ovakodó a' császár' ígéreteinnek hitelt nem adván *Franczia országba* a' fejedelmek közös mentshelyére vonta magát. — Onnét Török országba ment, hol számüzetve 1735-ig élt; — meghalt *Rodostoban* Europa' szélső szegletében, — és *Konstantinápolyban* temettetett. —

III. KÁROLY 44-dik király

1711 — 1740 = 29.

III. *Károly* felvévén a' császári koronát, és a' *szathmári* kötést neve alá irásával megerősítvén, az ország' rendjeit koronáztatása végett *Pozsonyba* öszve hivta 1712, és elvállalván az elébe terjesztett 5 feltételt, meg koronáztotott. — Azonban megszűnvén a' döghalál az ország' rendjei ismét öszve hivattak, és *Eszterházy Miklós* nádornak választatván, az határozottatott; hogy az ország koronája *Pozsonyban* tartassék. — Az *ónodi*

maiolem in modum auctor fuit: ut, quoniam *Rákóczy, Bercsényioque* in Polonia absentibus, summa apud confoederatos polleret auctoritate, delectos ex iis primores nulla interposita mora, convenire iuberet, quibuscum quantocius de pace transigeretur. — Paruit *Alexander Károlyi* convocavitque confoederatos *Nagy Karolinum* ex his pauci iudicio *Károlyi* delecti sunt senatores, quin habitis cum *Pálffy Szathmarini* commorante aliquot consultationibus propositas caesaris nomine conditiones prona voluntate amplexi sunt. — *Alexander Károlyi* cum multis Proceribus, et nobilibus pacis conditionibus subscripsit 1711. — Jam tum *Josepho* ex variolis mortuo. — *Rákóczy* timidus magis, quam caufus, cum promissis caesaris diffideret, in *Gallium* commune principum asylum se recepit. — Inde in Turciam migravit, ibique extorris vitam usque 1735 produxit in civitate *Rodosto* ultimo Europae angulo mortuus, ac *Constantinopoli* sepultus est. —

CAROLUS III. Rex 44.

ab anno 1711 — 1740 = 29.

Carolus III. suscepta imperii corona, et pactis conventus *Szathmariensis* nominis sui subscriptione roboratis, Proceres regni pro sui coronatione *Posonium* convocavit 1712, et subscriptis 5 conditionibus sibi propositis inauguratus est. — Cessante interim pestifera lue ordines regni iterum convocati et *Nicolao Eszterházi* Palatino electo, statutum est: ut regni corona Posonii asservetur. Acta conventus *Onodiensis* antiquata. —

gyűlés' végzéményei meg semmisítették. — *Rákóczy* és *Bercsényi* újra száműzettek, 's jószágaik elkoboztattak. — Allandó katonaság állapítatott, megmaradván a' nemeseknek kötelessége szükségben felülni. — A' magyar kamara a' bécsi-től elkülönöztetett., — törvények' javítása végett egy biztosság rendeltetett. — A' Protestánsok' vallási szabadsága megerősítetett. — 4 kerületi tábla állittatott: *Nagy-Szombatban*, *Kőszegen*, *Eperjesen*, és *Nagy-Váradon*, ez utóbb *Debreczenbe* vitetett. — A' királyi, és 7 személyes táblák *Pestre* tétettek.

Károly frigyosök lévén a' *velenczéseknek*, segedelmet nyújtott nekik a' Törökök ellen (1716) *szabaudiai Eugen*, és *Pálffi János* vezérlésök alatt több ízben meg verettetvén a' Törökök *Nagy-Váradnál* (1716) ismét *Belgrádnál* (1717) a' *passaroviczi* (Serviában) béke által 1718 be végeztetett; olly feltétellel: hogy a' Magyarok a' 236. esztendeig török iga alatt volt *temesi Bán-ságot*, *Serviát*, *Belgráddal*, *Bosnia'* egy részét, és *Oláh* országot az *Olt* vizéig nyerjék vissza. — Ezen szerencsés béke kötést követte 1722-ban az *országglási szerződésnek* leányágra kiterjesztése. — Második háborúja *Károlynak* ismét a' Törökökkel volt az Oroszok' társaságában; de ezen háború szerencsétlenül végeztetvén *Károly* a' minap nyert tartományokat, *temesi Banáton* kívül a' Töröknek kénytelenített engedni 1739 — következő 1740-ben meghalt. — III. *Károly* alatt hozatott be az adosságok' elsőség végett bejegyzése, mint az 1723-ki 107-dik törvény cikkely bizonyítja, a' többi országok' példája szerint — valamint az 1715-ki törvény az uzsorások ellen első a' törvény könyvben.

Rákóczy, et *Bercsényi* denuo proscripti, bonaque eorum Fisco regio addicta sunt. — Stabilis militia introducta manente tamen officio nobiles in necessitate insurgendi. — Camera Hungarica a Viennensi separata, — pro emendandis legibus commissio determinata. — Protestantibus libertas religionis confirmata. — 4 tabulae districtuales, erectae sunt: *Tyrnaviae*, *Ginsii*, *Eperjesini*, et *Magno-Varadini*, dein *Debreczinum* translata. — Tabula item regia, et septemviralis *Pestini* instaurata. —

Carolus foedere iunctus *Venetis*, eisdem auxilia tulit contra Turcas 1716 Ducibus *Eugenio Sabaudo*, et *Joanne Pálffi* Turcis semel iterumque ad *Petro Varadinum* 1716 — iterum ad *Belgradum* 1717 fuis, pace *Passaroviczensi* (in Servia) 1718 finitum est —; hac lege: ut Hungari *Banatum Temesiensem* 236 annis Turcarum iugo subiectam, Serviam cum *Belgrado*, partem *Bosniae*, et *Valachiam* ad *Alutam* recipiant. — Hanc pacem secuta est 1722. introductio *sanctionis pragmaticae ad sexum* quoque foemininum extensae. — Alterum bellum iterum cum Turcis erat *Carolo* in societate Russorum, — sed hoc bello infeliciter gesto *Carolus* nuper aquisitas provincias demto *Banatu Temesiensi*, Turcis cedere coactus est 1739, et sequenti 1740 anno obiit. Sub *Carolo III.* introducta est norma intabulationis uti articulus 107-us de anno 1723 testatur ad normam aliorum regnorum, — uti etiam prima lex in codice legum de usurariis 1715. existit. —

MÁRIA THERESIA 45-dik király

1740 — 1780 = 40.

Mária Theresia a' Magyarok által még 1722-ben elvállalt *országglási szerződésnél* fogva a' *Pozsonyban* öszve gyült ország rendjei' jelenlétkben megkoronáztatván, a' magyar királyi széket minden nehézség nélkül elnyerte. — 1741. férjét *lotharingiai Ferenczet* országglása' részesevé, *Pálffy Jánost* pedig nádorra tévén. — Annál nagyobb veszély fenyegette többi országaira nézve: mert csak nem egész Europa az *országglási szerződés'* ellensége lévén, ellene öszve eskünni látszott. — Ennyi ellenségtől környeztetvén *Mária Theresia* a' főlebb említett országgyűlésén latin nyelven elő adván állapotja' miben létét, magát, gyermekeit és tartományait a' rendek' hűségébe ajánlotta. — A' Magyarok hallván a' beszédet valami vitézi szeszélytől illettetvén kardot rántva kiálták: *éltöket, 's véröket odaadják az ő királyukért Mária Theresiáért.* — Meg is tarták szavokat a' Magyarok, kik jeles segedelmet nyújtván, *Silesia* ugyan el esett, de a' többi tartományok 8 év lefolytával az ellenségtől megszabadultak.

A' nagy veszélyből, 's hosszas haboruból kimenekedvén *Mária Theresia* semmi nem feküdt inkább szívéen, mint az iránta hív magyar nemzetet jótéteményekkel még inkább magához csatolni, ezen végből:

1744. *Erdélyt*, elfogadván az *országglási szerződést*, *nagy fejedelemség* czimével ékesítette fel. —

1748. A' hajdan korban egész világon hires, a' Török' elüzésétől pedig romjaiban fekvő budai

MARIA THERESIA Rex 45.

ab anno 1740 — 1780 = 40.

Maria Theresia vi sanctionis pragmaticae per Hungaros 1722. receptae coram *Posonium* evocatis regni ordinibus coronata, solium Hungaricum absque difficultate conscendit. — 1741 *Francisco Lotharingo* coniuge in societatem curarum assumpto, et *Jouanne Pálffy Prorege* creato. — Tanto maius erat periculum reliquarum provinciarum amittendarum: tota enim fere Europa in eam, sanctioni pragmaticae inimica, conspirasse visa est. — Tot hostibus circumfusa *Maria Theresia* in praefatis comitiis latia oratione statu rerum suarum exposito, se, liberos, provinciasque suas Ordinum fidei commendavit. — Hungari audita oratione martio quodam spiritu perciti frameis extractis *vitam, et sanguinem pro suo rege Maria Theresia impensuros exclamarunt.* — Et revera stetero promissis Hungari, quibus insignem opem conferentibus, amissa quidem *Silesia*, reliquas ditiones 8 fere annorum decursu ab hostibus liberavit.

A maximo discrimine, belloque diuturno liberata *Maria Theresia*, nihil prius, antiquiusque habuit, quam gentem Hungaram sibi devotam magis, magisque domui suae devincire beneficiis, in hunc finem:

1744. *Transylvaniam* recepta sanctione pragmatica *magni Principatus* titulo concederavit. —

1748. Arcem *Budensem* squallentem hucdum clade turcica, toto orbe celebratam, a fundamentis

várt alapjától vissza állítani kezdette, mint leendő lakját ha nem királynak, bizonyosan királyi herczegnek.

1749. A' királyi helybehagyást divatba hozta, melly nélkül az austriai tartományokban pápa' bullája kinem hirdettethetik, és sikert nem nyerhet.

1754. A' szorgalomnak nem kedvező igen elszaporodott ünnepeket pápa helyben hagyással megkevesítette. —

1756. Ezen anyáskodó gondjait *Mária Theresiának* félbe szakasztotta a' forgandó szerencsével viselt *burkusháboru*, mellyben *Nádasdy, Eszterházi, Battyányi, Pálffy, Károlyi, Hadik,* 's mások — jeles borostyánt fűztek, és *hubertburgi* béke által szakadt vége 1763. olly feltetellel: hogy kiki a' mit háboru alatt elfoglalt, adja vissza. —

Midőn ezen háboru legnagyobb tüzzel viseltetnék 1758. *Mária Theresia katonai rendet* állított melly nevérol *theresia rendnek* neveztetett, ennek nagy keresztjével azonnal igen sokan megajándékoztattak. —

1760. *Királyi testőr* sereget állított nemes ifjakkól.

1763. *Béga* csatornát készítettette.

1764. Sz. *Istvánjeles rendjet* állapította. —

1766. Meghalván férje országlása részesévé tette *Jósef* fiát. — A' *fiumei* tenger partot Magyarország kapcsolta, — és az *urbért* behozta. —

1770. A' *kolduló szerzetek*' száma szaporítását, valamint a' *piaristáknak*, és *jesuitáknak* a' koldulást megtiltotta. — A' *szerzetesi eskü* letetését 24-dik évre határozta. —

1773. A' *jesuiták*' *rendje* egész keresztény világban XIV. *Kelemen pápa* által eltöröltetett,

restaurandam suscepit, sedem si non regis, regii certe principis futuram.

1749. *Placetum regium* vigori restituit, sine quo in ditionibus Austriacis *Bulla Pontificia* vulgari, effectumque sortiri non potest. —

1754. Dies festos nimium multiplicatos industriae non faventes, consentiente Pontifice reduxit. —

1756. Maternas has curas *Mariae Theresiae* interrupit bellum *Borussicum* varia fortuna gestum, quod praeclaram *Nádasdio*, *Eszterházio*, *Battyanio*, *Pálffyio*, *Károlyio*, *Hadikio* caeterisque bellicae fortitudinis Hungaris laurum peperit, paceque *Hubertoburgensi* conclusum est 1763. ea lege: ut quisque bello occupata restituat —

Fervente hoc bello 1758 *Maria Theresia* ordinem militem a suo nomine *Theresianum* dictum instituit, — cuius magna cruce plurimi mox donati sunt. —

1760. *Turmam praetorianam* e nobili iuventute erexit.

1763. *Canalem Bega* ducendum curavit.

1764. *Insignem Ordinem S. Stephani* fundavit.

1766. Mortuo coniuge filium *Josephum* coregentem assumpsit. — *Portum Fluminensem* Hungariae adiecit, — et *Urbarium* introduxit. —

1770. *Mendicantium Ordinum* numerum augeri lege cavit. — *Jesuitis* vero, ac *Piaristis* elemosynae collectionem interdixit. — *Professionemque religiosam* ante 24 annum elicere prohibuit. —

1773. Ordo societatis Jesu toto orbe christiano per *Clementem XIV. Romanum Ponti-*

's így Magyarországon is létezése' 212-dik évében, 's javai részint az új püspökségeknek adattak, részint az úgy nevezett *tudományok alapjához* kapcsolattak.

1775. A' *mentshelyeket*, vagy a' gonosztévők' sz. helyre menekvését eltörlötte. —

1776. A' kinzást eltörlötte. — A' halálas büntetést keskenyebb gátok közé szorította. — Ezen évben 7 püspökséget is alapított u. m. 5 diák szertartasut: *beszterczebányait*, *rosnyoit*, *szepest*, *székes fejervárait*, és *szombathelyit*; — 's két görög katolikust: *váradit* t. i. és *körösit*.

Az 1772-ben állapított *nagy szombati* tudományok' egyetemét 1777 *Budára* tette, onnét pedig *Jósef* 1784 *Pestre*. — Ezen esztendőben a' 360 év előtt *Sigmond* által a' Lengyeleknek elzálogosított 16 szepesi várost vissza váltotta.

1780. *Kiváltságot* adott magyar nyelven kibocsátandó *hirlapokra*. — Ezen évben meg is halt november' 29-kén.

II. J Ó S E F 46-dik király

1780 — 1790 = 10.

Országlásának elején *Jósef* a' mint utazásai-
ból merített tapasztalásokkal kimivelt éles elméjű
férfiú volt, mind a' *polgári*, mind az *egyházi* dol-
gokban nem kevés változtatásokat tett, mellyek az
ország' rendjeinek nem tetszettek, nem mintha
egyét sem hagynának helyben, hanem hogy azok
tudtok nélkül, a' sarkalatos törvények' ellenére
nem a' közönséges országgyűlésén, hova szoktak
tartozni eddigelé az országos ujítások, hanem

ficem, ac proinde etiam in Hungaria, post 212 annorum existentiam sublatus est, bonis eorum partim novis episcopatibus, partim fundo studiorum addictis. —

1775. *Asyla, seu refugium ad loca sacra sustulit.* —

1776. Torturam prohibuit. — Poenamque mortis restrinxit. — Eodemque anno 7 episcopatus fundavit 5 latini ritus, uti: *Neosoliensem, Rosnaviensem, Scepusiensem, Alba-Regalensem*, et *Sabariensem* — et duos graeci ritus catholicos: *Varadinensem*, et *Crisiensem*.

1772. Universitatem scientiarum *Tyrnaviae* erexit, 1777 *Budam* inde vero 1784 sub *Josepho* II. Pestinum translocatam. — Eodem anno 16 oppida Scepusiensia sub *Sigismundo* Polonis oppignorata, post 360 annos recepit. —

1780. *Privilegium* elargita est pro ephemeridibus patria lingua *Posonii* edendis. — Hoc anno et obiit 29. Novembris. —

JOSEPHUS II. Rex 46.

ab anno 1780 — 1790 = 10.

Mox initio regiminis *Josephus* ut erat vir acuti ingenii multis peregrinationibus experientia hausta exculi, — non paucas tum in rebus civilibus, tum ecclesiasticis fecit mutationes regni ordinibus displicentes, non quasi omnia improbarent, sed quod ipsis inconsultis contra cardinales regni libertates non in comitiis generalibus, ad quae reipublicae reformatio hucdum pertinebat;

egyedül tulajdon királyi akaratjából vállaltattak fel. — És pedig:

I. A' polgári dolgokra nézve — egész *Magyarországot Illyriával* együtt 10 kerületre, kisebb szomszéd megyéket egybe vévén 38 vármegyékre vonta. — Szinte Erdélyt is 11 Vármegyékre öszve huzván 3 kerületre osztotta. — Minden ilyen kerületnek volt polgári, és katonai biztosa, kik élet kegyelmezési hatalommal is felvalának ruházva, melly hatalmat eddig királyaink ön személyökben gyakoroltak. — A' megyék' köz gyűlései megszűntek. — A' telkek minden különbség nélkül fölmérettek, a' házak megszámoztattak. — A' királyi helytartó tanács a' királyi kamarával egyesítettvén *Pozsonyból Budára* tétetett. — A' törvényhatóságokban német nyely hozatott divatba. — Eltöröltetvén a' czéhek kinek kinek szabadság adatott mestersége' üzésére s. t. b.

II. Az egyházi dolgokra nézve — az úgy nevezett uralkodó szerzetes rendek, vagy is ingatlan jószágokkal birók csak nem mind eltöröltettek, — kiknek vagyonukból állott fel az úgy nevezett *Fundus Religionis*. — A' kolduló szerzetek száma megkevesítettett, és *Romában* lakó *generalisaiikkali* közösüles keményen megtiltatott. — Papa' végzeményeit királyi jóvá hagyás nélkül elfogadni, vagy törvény tágitásokat Romából kérni nem volt szabad, — hanem megparancsoltatott, hogy azokat a' püspökök szolgáltassák ki, — a' házassági perek világi törvényszékekre bizattak, — a' házassági akadályok részint eltöröltettek, részint újjak hozattak; a' vegyes házasságokra rendeltetett: ha a' férj katolikus mind a' két nembeli magzatok, ha pedig nem katolikus volna,

verum solo regis nutu susciperentur, — et quidem.

I. *Quoad rem civilem* — Hungariam universam cum Illyrico in 10 circulos, comitatus minores vicinos coniungendo ad 38 reduxit. — Ita et Transylvaniam in 11 comitatus redactam in 3 districtus partitus est. Singulis his districtibus erant sui regii commissarii tum civiles, tum militares, — amplissima adeo adgratiandi huc dum soli regi propria potestate pollentes. — Comitatibus congregationes celebrare interdictum fuit. — Conscriptio militaris introducta. — Fundi sine discrimine mensurati, domusque numeris signatae. — Consilium locumtenentiale cum camera regia iunctum, et *Posonio Budam* translatum est. — *Lingva germanica* ad negotia omnia tractanda introducta. — Sublatis coetibus cuilibet facultas data est artem suam exercendi. —

II. *Tum quod ecclesiasticam* — Ordines religiosi sic dicti dominantes, seu bona immobilia possidentes fere omnes aboliti — unde *Fundus religionis* coaluit — Mendicantium vero numerus imminutus, communioque cum *Generalibus Romae* habitantibus severe interdicta est. — *Constitutiones Pontificias* abs regio placeto acceptare, aut dispensationes *Roma* petere lege cautum est, — sed praeceptum, ut eas episcopi elargirentur. — Causae matrimoniales foro saeculari addictae, — impedimenta matrimonii partim antiquata, partim nova inducta fuere, — quoad matrimonia mixta constitutum, ut, si mas esset catholicus omnes proles utriusque sexus; si vero non catholicus, filii tantum eius religionem sequerentur. — Seminariis particularibus sublatis

csak a' férjfi gyermekek kövessék vallását. — A' magányos pap nevelő intézetek eltöröltetvén, kézségesek állítottak mind a' világi, mind a' szerzetes egyforma ruhában járandó ifjú papság számára *Pozsonyban*, *Egerben*, és *Zágrábban*, — későbbben a' két utóbbiból egy lett, és *Pestre* tétett. — Az alamisnából élő szerzetesek az úgy nevezett *Fundus Religionis*-ből láttatván el, a' koldulás mint papi hivatalhoz illetlen dolog megtiltatott nekik, ez csak az *irgalmas barátoknak* engedtetvén meg. — Az *olvasos társaságok, menetek*, mellyek magányos szokásból eredtek, eltöröltettek, kivévén az egész anyaszentgyháztól rendelt meneteket; millyenek: *az úrnapi, buza szentelési, és áldozó csötörtököt* megelőzők, a' czéhek' pozrás lobogoikat, szobrokat s. t. b. hordozni megtiltatott. — A' Protestansok' részére türelem törvény hirdettetett 1781. — és megengedetett, hogy hol 100 család van, templomot, papot, és oskola tanítót rendelhetnek. — Esküvést a' katolikusok' formulája szerint ne tartozzanak tenni, — végre a' nyomtatás szabadsága is megengedetett. —

De ezek' végre hajtását a' török háboru akadályoztatta, mellyet *Jósef* mint Oroszok' frigyese *Krimeaért* viselt a' Törökökkel. — Eleje a' háborunak szerencsés volt, — de mirigy támadván hadi seregünk sokat szenvedett, sőt *Jósef* maga is betegségbe esvén, *Bécsbe* visszatért. — Ezen háboru azután *Laudon* alatt szerencsésben folytattott *Belgrád*, és más várak fegyvereinkkel elfogaltatván. — Azonban *Jósef* a' polgári, 's egyházi dolgokban tett változtatásait vissza vevén, ha kiveszed a' protestans vallás iránti türelmet, és a' szerzetes rendek' eltörlését — meghalt 1790-dik Februar 20-kán.

generalia erecta sunt pro universo tam saeculari, quam regulari eadem veste induto clero iuniore *Posonii*, *Agriae*, et *Zagrabiae*, tardius e posterioribus duobus unum coaluit — ac *Pestini* collocatum est. — Ordinibus mendicantibus e *fundo religionis* provisus mendicatio tamquam sacerdotali characteri minus congruum prohibita, solis *Fratribus Misericordiae* permessa hac facultate. — *Sodalitates*, et *confraternitates*, — *Processiones* item *privata* solum consuetudine inductae, abolitae omnes, demtis ab universali Ecclesia institutis uti sunt: *processio Theophorica*, *benedictionis segetum*, *et vinearum*, *et dierum rogationum*, *maiora* coetuum vexilla efferre, *statuas* gestare etc. prohibitum est. — A catholicis sacris alienis tolerantiae decretum 1781 promulgatum, ac permissum, ut, ubi 100 familiae sunt, templum erigere, verbi divini Ministrum, ac Scholae Magistrum constituere valeant, — nec teneantur iuramentum iuxta formulam catholicorum praestare, — denique libertas proeli concessa. —

Quo minus tamen haec in effectum deducerentur bellum turcicum impedivit, quod *Josephus* in societate Russorum contra Turcas ob *Crineum* gessit. — Initium belli felix, — sed exorta peste exercitus noster multum adflictus imo ipse *Josephus* in morbum incidens *Viennam* rediit. — Bellum hoc dein sub *Laudone* continuatum *Belgradum*, aliaeque arces armis nostris occupatae. — Interea *Josephus* variis mutationibus, quas in rebus tam civilibus, quam ecclesiasticis fecerat, demta tolerantia Religionis Protestantium, ac abolitione Ordinum religiosorum, revocatis, e vivis excessit 1790. 20. Febr.

II. LEOPOLD 47-dik király

1790 — 1792 = 2.

II. *Leopold*, II. *József* testvére a' főlebbi ujitások miatt mozgásban látván a' Magyarokat, országglását szelidséggel, és az ujitott dolgok' előbbi állapotba helyheztetésével, uj határozatnál fogva *Józsefnek* csak nem minden rendeléseit megsemmisítvén, kezdette 1790. — A' *Budára* hirdetett, 's nem sokára *Pozsonyba* áttett országgyűlésén *Sándor* fia nádornak kiáltatván, maga pedig az ország jogjainak, 's szabadságainak fentartására megesküdvén, megkoronáztatott. — Ezen gyűlésen 74 törvény cikkely hozatott az ország' sérveinek megorvoslására, mellyek közül jelesebbek: a' magyar nyelv, mint nemzetiségünk váljegye a' királyi akademiákban, és gymnasiumokban kitünő szorgalommal tanittassék. — A' Protestansok, eltörültetvén a' nyilvános, és magányos vallás gyakorlat közti különbség, szabad vallási gyakorlattal birjanak, templomok, tornyok, harangok, és oskolák használása szabad légyen nekik. — A' *Jászok*, *Kunok*, és *Hajduk* joggal birjának szóval (vokssal) felruházott követeket küldeni az országgyűlésre, — valamint a' jobbágyoknak is szabad költözködés engedtetett. —

Azonban a' török háboru részünkről nem csekély szerencsével viseltetett; hajlandobb volt még is *Leopold* a' békekötésre, mind a' had' folytatására, leginkább a' *franczia*, és *belga* zendülés miatt, — honnét a' Törökkel meg is készült a' béke *Sistovban* a' Duna mellett *Bulgariában*, 1791-ben illy feltétellel: hogy *Ó Orsován* kívül, minden a' haborúban elvesztett várakat vissza

LEOPOLDUS II. Rex 47.

ab anno 1790 — 1792 = 2.

Leopoldus II. *Josephi* II. frater cum commotos obnovationes superiores animos videret Hungarorum regimen a lenitate, rerumque novatarum in priorem statum repositione, plerisque *Josephi* ordinationibus novo decreto antiquitatis, auspiciatus 1790. — Indictis *Budam* mox *Posonium* translatis comitiis *Alexandro* filio in Proregem unanimi consensu proclamato, ipse de conservandis regni iuribus, ac libertatibus praestito iuramento, confirmatis, coronatus est. — In his comitiis 74 articuli medendis regni vulneribus conditi sunt, — e quibus praecipui sunt: ut lingua Hungarica, ceu characteristicam nationalis in academiis regiis, gymnasiisque peculiari diligentia doceatur. Protestantes, sublato discrimine inter publicum, privatumque religionis exercitium, libero religionis gaudebunt exercitio, liberque templorum, turrium, campanarum, scholarumque erit eis usus. — *Jaziges*, *Cumani*, et *Hajdones* ius aquirent ablegatos cum voto ad regni comitia mittendi — uti et subditis libera concedetur migratio. —

Interea bellum cum Turca geritur haud improspere Marte, prior tamen erat *Leopoldus* ad pacem ineundam, quam ad bellum continuandum, idque ob motus in *Gallia*, *Belgioque* ortos, — unde etiam pax cum Turcis coaluit *Sistovii* ad Danubium in *Bulgaria* 1791 hac conditione: ut praeter *Orsovam* veterem universas arces bello fervente ademptas Turcae recipiant. —

nyerjenek. — Megkötetvén a' törökökkeli béke *Leopold* a' német birodalom', és a' *franczia* király', 's királyné' védelmére a' *pilniczi* gyűlésén *H. Vilhelm burkus*, és *Gustav svekus* királyokkal a' zendülő Francziák ellen frigyot kötött. — Ezeket meg tudván a' franczia nemzeti gyűlés, *Leopoldnak* martius 11-kén hadat izent, ki azonban már 10 nappal előbb meghalt 1792. —

I. FERENCZ 48-dik király

1792 1835 = 43.

I. *Ferencz* ünnepélyes koronáztatása megtörténvén *Budán* 1792. — Ugyan azon országgyűlésén az ország' köz boldogságára 22 törvény cikkely hozattatván, a' közelgető franczia baborúra segedelmet kért a' rendektől. — Kezdetett ezen háboru april 29-kén 1792-ben ránc nézve jó szerencsével; de a' szövetségesek elpártolván lassanként, a' Francziák lettek győztesek — 1797 meg lett a *campoformioi* béke; melly által *Belgium*, *mediolanumi*, és *mantui* herczegségek elestek. — De ezek helyett *Velenczét* az *Etsch* folyón inneni földdel, *Istriával*, és *Dalmatiával* nyerte *Ferencz*.

A' *campoformioi* béke azonban tartós nem lett: mert, midőn *Rastadban* a' németországi béke helyre állításáról folynának a' tanakodások, a' Francziák' mestersége által új meg új nehézségek gördítettvén közbe, észre vevé *Ferencz*, hogy véle tréfa üzetik, új hadat készít sokkal keményebbet az előbbinél, mellynek elején a' Francziák meggyőzettek, de megfordulván a' hadi koczka, győznek, és már *Austria'* belsejére ütnek, midőn ismét föl szólítatnak a' Magyarok a' haza' védel-

Pace cum Turcis confecta, nequid detrimenti Imperium germanicum capiat, ad tuendamque *Galliae* regis, et reginae salutem in congressu *Pilniczensi Leopoldus* cum *Vilhelmo II. Borussiae*, et *Gustavo II. Sveciae* regibus contra Gallos seditiosos societatem iniit. — De his certior conventus nationalis Galliae, caesari bellum nunciat 11-a Martii, 10 diebus citius mortuo 1792.

FRANCISCUS I. Rex 48.

ab anno 1792 — 1835 = 43.

Franciscus I. peracta *Budae* 1792 solempni coronatione in iisdem comitiis pro salute regni 22 articulis latis, subsidium in imminens bellum Gallicum petiit ab Ordinibus. — Coeptum hoc bellum 29. Aprilis 1762 fortuna armis nostris secunda; verum armorum sociis sensim deficientibus Galli evasere victores — 1797 pax *Campoformiensis*, coaluit; qua *Belgium*, Ducatus *Mediolanensis*, et *Mantuanus* amissi sunt. — Sed horum loco *Venetiae* cum territorio cis *Athesim*, *Istria*, et *Dalmatia* venere in potestatem Francisci. —

Pax tamen *Campoformiensis* diu vigere non potuit: dum enim *Rastadii* de *Germaniae* pace ageretur, artibus Gallorum novis, et novis difficultatibus iniectis *Franciscus* sibi illudi advertens novum parat bellum priore longe atrocius, quo Galli initio victi sunt, mutata tamen belli alea fiunt victores, et iam interiora Austriae petunt, dum rursus Hungari ad patriae defensio-

mére, — és gyorsan fölülnek, — de minekelőtte az ellenséget látták volna, béke kötöttett *Lune-Villeben*. —

A' III-dik háboru már nem a' Franczia köz társasággal, hanem *Bounaparte Napoleonnal* viseltetettki 1804-dikben franczia császárnak kiálttatván december' 2-kan VII-dik *Pius pápa* által fölkenetvén, a' koronát maga tette fejére, ezen háboru a' pozsonyi béke által végeztetett, mellyel *Tyrol*, és a' *velencei status* elesett. — 1805 ben Pozsonyban, 1807. *Budán*, 's 1808. ismét *Pozsonyban* tartattak országgyűlések. — De a' IV-dik háboru sem végeztetett szerencsésben; ugyan is megvétetvén *Győr* az austriai hadi sereg *Vagramnál* nagyon megveretett, — és a' bécsi béke által ismét több austriai tartományok kerültek franczia kézre 1809. — Végre az V-dik csak ugyan szerencsésen viseltetett 1813. *Kulm'*, *Lépcse'*, *Hannovia'*, és végre *Páris'* környékén legyőzetvén az ellenség, *Austria* az elvesztett tartományait mind vissza nyerte. —

Ambár *Ferencznek* rettentő fegyver zörgések közt kellett is uralkodása 23 éveit eltölteni; semmi alkalmatosságot mindazonáltal el nem mulasztott a' nemes magyar nemzet' csinosodását előmozdító intézetek alapításában. — Ezek közt:

1801. Az ő nevérol úgy nevezett *ferencz csatornát*, melly még 1793 kezdetett *Bacs* vármegyében, elvégezte. —

1802. *Váczott* siketnémak intézete alapult. — Ezen évben a' halhatatlan emlékü gróf *Szechényi Ferencz* nagy költségen szerzett *könyvtárát*, és *péncz'*, *kéziratol'*, *földabroszok'*, 's nemesi *czimerekből* álló gyűjteményét az ország-

nem provocantur, — et promte insurgunt, — sed antequam hostem vidissent pax confecta est *Lunae - Villae*.

Tertium bellum iam non cum republica Gallorum, sed cum *Napoleone Bounaparte* imperatore Gallorum 1804 proclamato, ac 2-a Decembris per *Pium VII. Pontificem* uncto, sibi-que coronam imponente gestum est, — quod pax *Posoniensis* conclusit, qua *Tyrolis, Status-que Venetus* amissus est. — Anno 1805. *Posonii*, 1807. *Budae*, et 1808. rursus *Posonii* comitia regni sunt celebrata. — Sed nec quartum bellum feliciter gestum est: nam expugnato *Jaurino* Austriacae copiae penitus fusae sunt ad *Vagramum*, — pace *Viennensi* iterum Gallis plures Provinciae Austriacae obtigerunt 1809. — Quintum denique feliciter gestum 1813. ad *Culm, Lipsiam, Hannoviam*, ac tandem ad *Parisios* fuso hoste, Austria amissus antea provincias revindicavit. —

Licet Francisco inter horrendos armorum strepitus 23 fere regiminis anni exegendi fuerint; nullam tamen praetermisit occasionem nobilis gentis Hungariae culturam promoventia instituta erigendi — inter quae sunt:

1801. *Canalem Francisci* a suo nomine coeptum 1793 in comitatu *Bacsiensi* terminavit. —

1802. *Institutum surdo-mutorum Vacii* fundatum. — Eodem anno immortalis memoriae Comes *Franciscus Széchényi* magnis expensis lectam bibliothecam, item collectionem numorum,

nak ajándékozta, és 1807-iki országgyűlésen cikkelybe foglaltatott — szinte ezen esztendőben állítottak vissza a' *benedictinusok*, *prae-monstratensisek*, és *ciscerciták* is régi jogjaikkal, és birtokaikkal együtt. —

1803. *Keszthelyen* gazdasági iskola úgy nevezett *Georgicon* állítottatott gróf *Festetics György* által. —

1804. Az egri püspöki megye három részre osztatott u. m. az *egri érseki* megyére, *kassai*, és *szathmári* püspökségekre.

1806. A' tanítás mód a' katolikus iskolákban az úgy nevezett *Ratioeducationis publicae* czimü könyv szerint hozatott szokásba. —

1808. Meghatározatott hogy katonai akademia, mellynek neve *Ludovica* Ludovica királynéről, ki ekkor koronáztatott meg, és az intézetre 50 ezer forintot kegyeskedett áldozni, állitassék. —

1812. Allapítottatott az úgy nevezett *augustineum presbiterium* Bécsben, hogy az egyházi ifjuság elvégezvén theologiai tanulmányait — azokban bővebben gyakoroltatnék; mellyben 8 magyar ifjúnak is helyadatott. — Ugyan ott állítottatott theologia a' Protestansok számára is. —

1818. *Ovárott* a' sachsen tescheni herczeg *Albert* ő magossága által állapítottatott szinte gazdasági iskola. —

1822. Azon része *Horvátországnak*, melly *Illyriához* volt kapcsolva, a' *Fiumei* tenger parttal együtt a' sz. koronához vissza kapcsoltatott. — Ezen évben tétetett le alapköve az esztergomi fő templomnak is, — valamint a' *nemzeti egyházi gyűlés* is ekkor tartatott *Pozsonyban*. —

manuscriptorum, mapparum, et insignium regno donavit, 1807 dietaliter inarticulatam. — Eodem pariter anno *Benedictinorum, Praemonstratensium, et Cisterciensium Ordines* cum antiquis iuribus, bonisque olim possessis restituti sunt. —

1803. *Keszthelyini* Schola Oeconomica vulgo *Georgicon per Comitem Georgium Festetich* erecta. —

1804. Dioecesis Agriensis in 3 partes divisa est; nempe: in *Archiepiscopatum Agriensem, episcopatus Cassoviensem, et Szathmariensem.* —

1806. *Methodus docendi* in scholis catholicis ad praescriptum libri, cui titulus, *Ratio educationis publicae*, inducta est. —

1808. Definitum est, ut militaris Academia a Ludovica regina tunc temporis coronata, et pro instituto clementer 50 millia florenorum offerente nomen habitura, erigatur. —

1812. Fundatum est *presbyterium Augustineum* Viennae, ut iuventus ecclesiastica absolutis studiis theologicis in iisdem uberius exerceatur. — In quo pro 8. Hungaris quoque locus datus est. — Ibidem etiam pro Protestantibus scholae Theologicae erectae sunt. —

1818. *Ovarini* stabilitum est per Serenissimum Principem Saxo-Teschinensem *Albertum* pariter institutum Oeconomicum. —

1822. Pars illa Croatiae, quae regno Illyrico adnexa erat, — cum portu *Fluminensi* S. Coronae restituta est. — Hoc anno depositus est lapis fundamentalis pro *Basilica Strigoniensi*, — uti et *Synodus nationalis* Posonii hoc anno celebrata est.

Az 1825. országgyűlésen a' nemzeti nyelv csinósításáról, Pesten állítandó magyar, 's katonai akademiákról, hozatott törvény. —

Az 1830-diki országgyűlésen szeptember' 28-kan

V. FERDINÁND 49-dik király

Rudnai Sándor esztergomi érsek által ünnepeyles szertartással koronáztatott meg *Pozsonyban*; — ki azonnal a' neki ajándékozott 50 ezer arany felét a' szegény adózó nép felsegállítására, más részét az ekkor állapított magyar akademiara nagy kegyességgel vissza ajándékozta. —

1832-ki december' 16-ra ismét országgyűlése hirdettetett *Pozsonyba*, mellyben, midőn a' rendek az 1790-91-ki 67-dik és 1827-ki 8-dik törvény czikkelyek' határozatjánál fogva a' *rendszeres munkálatokkal* jóvában foglalaroskodnak; azonban *Ferenczet* a' honunk' boldogságát ennyire szívén viselő kegyes atyát a' mennyei Fölsegnék az örök életre tetszett áthivni 1835-ik év' martius a' 2-án. — Kinek emlékezete áldásban léssen. — *Ferencz'* halála után *Ferdinánd*, atyja' birodalminak, és erényeinek örököse, azonnal levelében ígéretet tőn az ország' rendjeinek: hogy a' nemzet törvényeit, jogait, kiváltságait, szabadságait, és mentességeit szentül megtartandja. 'S valóban mint dicsőült atyja, jámborúl Istenben bizva, népei' boldogságát, 's jóllétét az igazság' útján, minden törekvése', 's fáradozása' czéljává teszi. — Kinek becses éltét az úr Istenszámos évekre terjessze! —

In comitiis de anno 1825 de cultura linguae patriae de *Academia Hungarica*, et militari *Pestini* erigenda lex lata.

In Comitiis de anno 1830. 28. Septembris.

FERDINANDUS V. Rex 49.

Per Archiepiscopum Strigoniensem Alexandrum de Rudna solenni pompa coronatus est *Posonii*, qui sibi oblatorum 50 aureorum millium partem mox summa clementia pro sublevanda misera plebe, aliam vero partem pro tum erecta *Academia Hungarica* donavit. —

Comitia rursus 1832 pro 16. Decembris indicta sunt *Posonium*, — in quibus, dum ad tenorem articulorum 67. de anno 1790-91 — item 8. de anno 1827 *operata systematica* pertractantur; interea *Franciscum*, ita Reipublicae providum, Patrem Patriae desideratissimum placuit supremo Numini ex hac ad aeviternam vocare vitam 2-a Martii 1835. — Cuius memoria in benedictione erit. — A morte *Francisci* mox *Ferdinandus* regnorum, paternarumque virtutum haeres, datis ad Ordines regni literis, recepit se leges, iura, privilegia, libertates, et immunitates Gentis sancte observaturum, et sane; quemadmodum Genitori desideratissimo, ita et huic pie in Deo spem collocanti, populorum felicitas, ac salus in via iustitiae omnis conatus, et studii scopus est. — Cui Deus misericors longaevam largiatur vitam! —

FOGLÁLAT.

	Old.
M agyarország Historiájának	4
Eldődeinknek Asiából Pannoniába költözködésökről	—
A' Hunnokról	6
Az Avarokról	—
A' Magyarokról	8
Arpád Fejedelem	—
Zoltán Fejedelem	10
Takson Fejedelem	—
Geyza Fejedelem	12
István Fejedelem	—

Első vagy is Árpádi Korszak.

Sz. István 1-ső Király	14
Péter 2-dik Király	18
Aba Sámuel 3-dik Király	—
Péter ismét Király	20
I. Endre 4-dik Király	—
I. Béla 5-dik Király	22
Salámon 6-dik Király	24
I. Geyza 7-dik Király	—
Sz. László 8-dik Király	26
Kálmán 9-dik Király	—
II. István 10-dik Király	—
Vak Béla 11-dik Király	30
II. Geyza 12-dik Király	32
III. István 13-dik Király	—
II. László 14-dik Király	34
IV. István 15-dik Király	—
III. István visszatétetvén	—
III. Béla 16-dik Király	—
Imre 17-dik Király	36
III. László 18-dik Király	—

INDEX.

	Pag.
H istoria regni Hungariae	5
De Maiorum nostrorum ex Asia in Europam migratione	—
De Hunnis	7
De Avaribus	—
De Hungaris	9
Arpadus Dux	—
Zoltanus Dux	11
Toxus, alias Takson	—
Geyza Dux	13
Stephanus Dux	—

Periodus I-a Arpadiana.

S. Stephanus Rex 1.	15
Petrus Rex 2.	19
Samuel Aba Rex 3.	—
Petrus iterum Rex	21
Andreas I. Rex 4.	—
Bela I. Rex 5.	23
Salamon Rex 6.	25
Geyza I. Rex 7.	—
S. Ladislaus Rex 8.	27
Colomanus Rex 9.	29
Stephanus II. Rex 10.	—
Bela coecus Rex 11.	31
Geyza II. Rex 12.	33
Stephanus III. Rex 13.	—
Ladislaus II. Rex 14.	35
Stephanus IV. Rex 15.	—
Stephanus III. restitutus	—
Bela III. Rex 16.	—
Emericus Rex 17.	37
Ladislaus III. Rex 18.	—

II. Endre (Jerusálemi) 19-dik Király	38
IV. Béla 20-dik Király	—
V. István 21-dik Király	40
IV. László 22-dik Király	42
III. Endre 23-dik Király	—

Második vagy is Vegyes Korszak.

Venczel 24-dik Király	44
Bavariai Otto 25-dik Király	—
Robert Károly 26-dik Király	46
Nagy Lajos 27-dik Király	—
Mária 28-dik Király	48
Sigmond 29-dik Király	50
Albert 30-dik Király	52
I. Ulászló 31-dik Király	—
V. László 32-dik Király	54
Korvin Mátyás 33-dik Király	56
II. Ulászló 34-dik Király	58
II. Lajos 35-dik Király	60

Harmadik vagy is Austriai Korszak.

I. Ferdinánd 36-dik Király	62
Maximilián 37-dik Király	70
Rudolf 38-dik Király	74
II. Mátyás 39-dik Király	80
II. Ferdinánd 40-dik Király	—
III. Ferdinánd 41-dik Király	84
I. Leopold 42-dik Király	86
I. József 43-dik Király	96
III. Károly 44-dik Király	100
Mária Therezia 45-dik Király	104
II. József 46-dik Király	108
II. Leopold 47-dik Király	114
I. Ferencz 48-dik Király	116
V. Ferdinánd 49-dik Király	122

	Pag.
Andreas II. (Hierosolymitanus) Rex 19.	39
Bela IV. Rex 20.	—
Stephanus V. Rex 21.	41
Ladislaus IV. Rex 22.	43
Andreas III. Rex 23.	—

Periodus II. Mixta.

Venceslaus Rex 24.	45
Otto Bavarus Rex 25.	—
Carolus I. Robertus Rex 26.	47
Ludovicus Magnus Rex 27.	—
Maria Rex 28.	49
Sigismundus Rex 29.	51
Albertus Rex 30.	53
Uladislaus I. Rex 31.	—
Ladislaus I. Posthumus Rex 32.	55
Mathias Corvinus Rex 33.	57
Uladislaus II. Rex 34.	59
Ludovicus II. Rex 35.	61

Periodus III. Austriaca.

Ferdinandus I. Rex 36.	63
Maximilianus Rex 37.	71
Rudolphus Rex 38.	75
Mathias II. Rex 39.	81
Ferdinandus II. Rex 40.	—
Ferdinandus III. Rex 41.	85
Leopoldus I. Rex 42.	87
Josephus I. Rex 43.	97
Carolus III. Rex 44.	101
Maria Theresia Rex 45.	105
Josephus II. Rex 46.	109
Leopoldus II. Rex 47.	115
Franciscus I. Rex 48.	117
Ferdinandus V. Rex 49.	123

Handwritten notes and numbers at the top of the page, including '18' and '19'.

Printed text in the upper middle section, appearing to be a list of names or titles, such as 'Károlyi...' and 'Károlyi...'. The text is mirrored across the page.

Nyomtatta Sollinger J. P. Bécsben.

Printed text in the lower middle section, including 'Károlyi...' and 'Károlyi...'. The text is mirrored across the page.

Handwritten notes and numbers at the bottom of the page, including '18' and '19'.

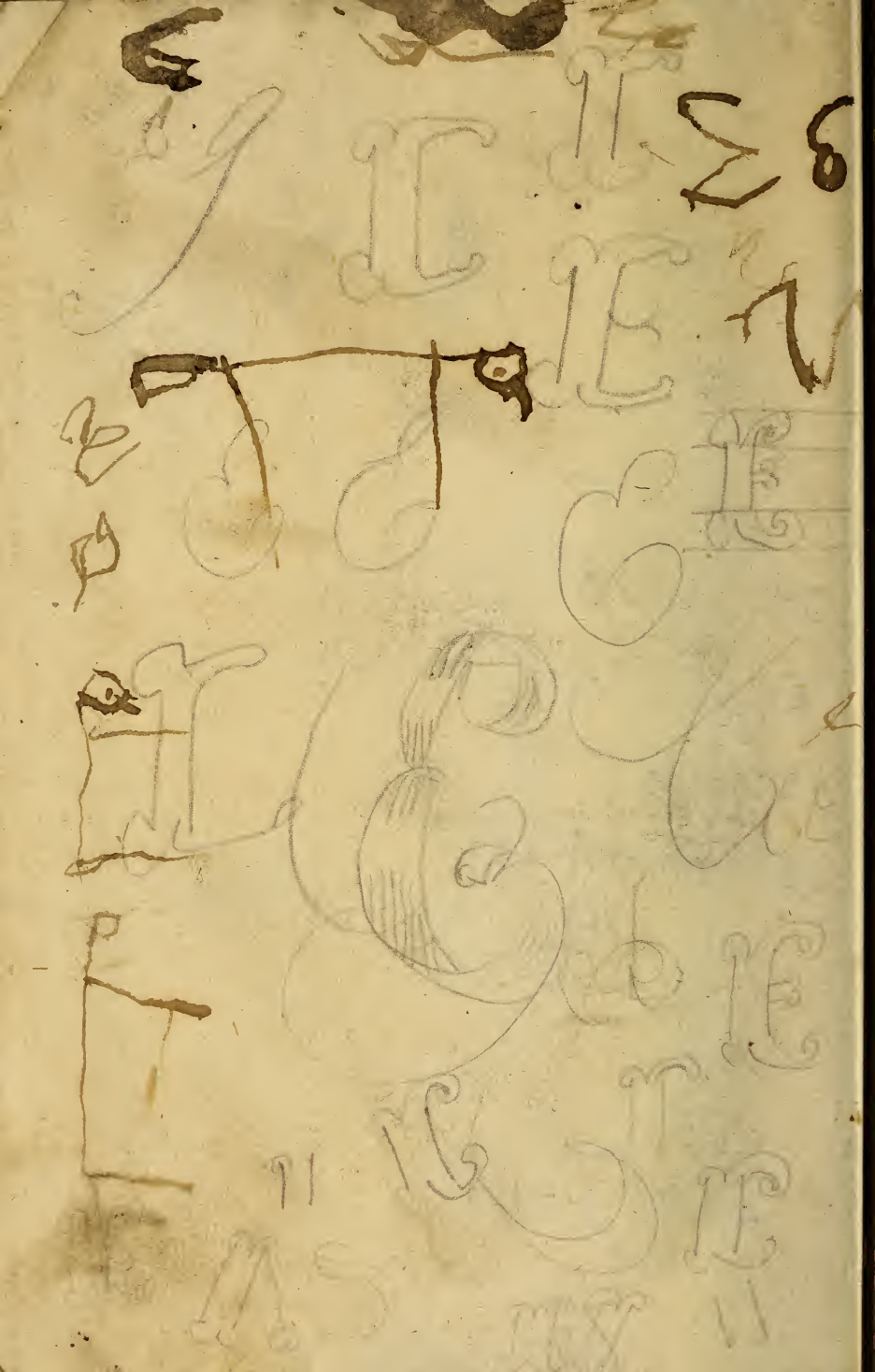
ASaf

ASAS

ASAS

ASAS

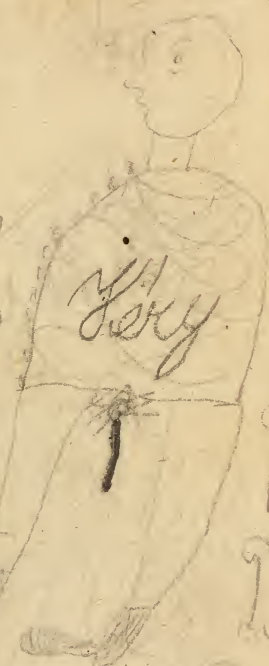
Saffer

Handwritten text at the top of the page, possibly a name or title, written in a cursive script.

Large, stylized, calligraphic letters on the left side of the page, possibly representing a name or decorative element.

Large, bold, stylized characters on the right side of the page, possibly a signature or a specific mark.

Extensive collection of smaller, calligraphic letters and symbols scattered across the bottom half of the page, some appearing to be variations of the larger letters on the left.

LIBRARY OF CONGRESS

0 012 698 463 7

